

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Petra Palánová

Řízení o svéprávnosti

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Silvia Kubešová, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 4. 4. 2017

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Petra Palánová

V Praze dne 4. 4. 2017

Děkuji JUDr. Silvii Kubešové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za užitečné rady a připomínky a za pomoc při zpracování diplomové práce.

Obsah

Úvod	5
1 Pojem svéprávnosti a její vymezení	7
1.1 Plná svéprávnost a způsoby jejího nabývání	7
1.1.1 Zletilost.....	7
1.1.2 Přiznání svéprávnosti.....	7
1.1.3 Uzavření manželství	8
1.2 Omezená svéprávnost	9
1.2.1 Svéprávnost nezletilých.....	9
1.2.2 Omezení svéprávnosti soudem	10
1.3 Narušená svéprávnost	16
1.3.1 Předběžné prohlášení	17
1.3.2 Nápomoc při rozhodování	18
1.3.3 Zastoupení členem domácnosti	19
1.3.4 Opatrovník bez omezení svéprávnosti.....	20
2 Pojetí svéprávnosti v historii	24
2.1 Právní úprava v období římského práva	24
2.2 Právní úprava ve středověku a raném novověku	26
2.3 Právní úprava v 18. a 19. století.....	28
2.4 Právní úprava ve 20. a na počátku 21. století	29
3 Řízení o svéprávnosti	34
3.1 Právní úprava řízení o svéprávnosti obecně	34
3.2 Příslušnost.....	36
3.2.1 Věcná příslušnost.....	36
3.2.2 Místní příslušnost	36
3.2.3 Přenesení příslušnosti	37

3.3	Účastníci a ostatní subjekty řízení	38
3.3.1	Účastníci řízení	38
3.3.2	Státní zastupitelství.....	40
3.4	Činnost soudu před zahájením řízení.....	41
3.5	Průběh řízení	42
3.5.1	Zahájení řízení	42
3.5.2	Jednání.....	49
3.5.3	Dokazování.....	50
3.6	Rozhodnutí.....	56
3.6.1	Náležitosti výrokové části rozsudku.....	57
3.6.2	Sdělení rozhodnutí posuzovanému.....	65
3.6.3	Zrušení rozsudku	65
3.7	Opravné prostředky.....	66
3.7.1	Odvolání	66
3.7.2	Žaloba pro zmatečnost a dovolání	68
	Závěr.....	69
	Seznam zkratk.....	73
	Seznam zdrojů	74
	Resumé.....	80
	Summary	81

Úvod

Svéprávnost je pojem, který je klíčový pro celou oblast práva, neboť se od něj odvíjí všechna další oprávnění a možnosti člověka ve společnosti. Je předpokladem pro možnost právně jednat a realizovat své postoje. Někteří lidé však nejsou schopni sami o sobě rozhodovat a činit právní jednání, která chtějí nebo jejichž realizace je potřebná. V takovém případě je nutné zvážit, do jaké míry jsou schopni se sami o sebe postarat a zda je potřebné jim poskytnout pomoc, popř. v jaké formě.

Od 1. 1. 2014 došlo k razantní změně soukromého práva, která se dotkla také právní úpravy svéprávnosti. Šlo nejen o změnu terminologickou, kdy se namísto pojmu způsobilost k právním úkonům zavedl pojem svéprávnost, nýbrž i o změnu celého pohledu na osoby s duševní poruchou. Do právního řádu byly v souladu s Úmluvou OSN o právech osob se zdravotním postižením zavedeny zcela nové instituty a „pojistky“, jež mají zajistit individuální přístup k duševně postiženým a zamezit zneužití institutu omezení svéprávnosti člověka.

Tématem mé diplomové práce je tedy procesní úprava řízení o svéprávnosti, a to z toho důvodu, že jde o poměrně novou právní úpravu tak podstatného institutu jako je schopnost právně jednat, která vyžaduje bližší zkoumání. Pro toto téma jsem se rozhodla také na základě praxe na Okresním soudu v Táboře, kde jsem se setkala s různými případy osob, jejichž svéprávnost byla posuzována a bylo zvažováno, jaké řešení by pro ně bylo nejvhodnější. Nová právní úprava totiž kromě omezení svéprávnosti umožňuje zvolit i jiná řešení v podobě podpůrných opatření. Výběr vhodného opatření ale není vždy jednoduchý a nové možnosti, které právní řád nabízí, mohou v praxi působit problémy. Navíc právní úprava je v této oblasti mnohdy nejednoznačná, což dokládá množství judikatury, která je nyní přijímána za účelem odstranění výkladových rozporů. Ve své práci bych proto chtěla podat komplexní pohled na řízení o svéprávnosti, analyzovat jednotlivá ustanovení, uvést různé názory na danou problematiku a zohlednit rovněž i judikatorní vývoj. Ráda bych také poukázala na některé nedostatky této právní úpravy.

Pojem řízení o svéprávnosti může být chápán v užším i širším slova smyslu. V užším slova smyslu zahrnuje pouze řízení o svéprávnosti dle §34 a násl. ZŘS. V širším slova smyslu zahrnuje jak řízení o svéprávnosti v užším smyslu, tak řízení o přiznání svéprávnosti nezletilému (upravené v rámci řízení ve věcech péče soudu o nezletilé v §466 a násl. ZŘS). Ve své diplomové práci se budu zabývat pouze řízením o svéprávnosti v užším slova smyslu.

Jelikož procesní právní úprava je realizací práva hmotného, budu se v první kapitole věnovat hmotněprávnímu vymezení institutu svéprávnosti. Následovat bude pohled do historie na to, jak byla svéprávnost pojímána v období římského práva a v dalších historických etapách. Ve třetí části se budu věnovat samotnému řízení o svéprávnosti.

1 Pojem svéprávnosti a její vymezení

S účinností nového občanského zákoníku byl dosavadní pojem způsobilost k právním úkonům nahrazen pojmem svéprávnost. Označení svéprávnost je z hlediska věcného vhodnější, neboť se vztahuje na osobu, která má „*způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat)*“¹. Je tedy osobou sui iuris, tj. svého práva.² Svéprávnosti se sice člověk nemůže vzdát, ale na rozdíl od právní osobnosti je možné ji omezit. Lze ji rozlišovat na svéprávnost plnou, omezenou a narušenou.³

1.1 Plná svéprávnost a způsoby jejího nabývání

Za plně svéprávnou lze označit osobu, která má plnou způsobilost rozpoznávací a ovládací a je tedy schopna adekvátním způsobem projevit svoji vůli a vystupovat v soukromoprávních i veřejnoprávních vztazích.⁴ Plnou svéprávnost lze získat zletilostí nebo ještě před dovršením zletilosti přiznáním svéprávnosti anebo uzavřením manželství.

1.1.1 Zletilost

Základním způsobem nabývání plné svéprávnosti, tedy neomezené způsobilosti právně jednat, je zletilost. Zletilým se člověk stává v okamžiku, kdy dovrší osmnáctý rok věku. To však neznamená, že by před dovršením zletilosti byl nespolečenský. Před dovršením zletilosti se totiž člověk nachází v režimu částečné svéprávnosti⁵, jak vyplývá z ustanovení §31 obč. zák., a platí vyvratitelná domněnka, že je způsobilý ke všem právním jednáním, která jsou přiměřená rozumové a volní vyspělosti, jenž mají nezletilí stejného věku. Je tedy možné v daném případě prokázat opak.

1.1.2 Přiznání svéprávnosti

Přiznání svéprávnosti je nový institut, při kterém dochází k nabytí plné svéprávnosti rozhodnutím soudu, a to ještě předtím, než dotyčná osoba dosáhne zletilosti. Přiznáním

---

¹ §15 odst. 2 obč. zák.

² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze) ze dne 3. 2. 2012 [online]. 2012 [cit. 2017-02-9]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodovazprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 44

³ TOMŠOVÁ, Ema. *Úvaha nad schopností zletilého právně jednat*. In Právní rozhledy, č. 17/2016, str. 595

⁴ Tamtéž.

⁵ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK a kolektiv. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, str. 158 ISBN 978-80-7478-370-8.

svéprávnosti tedy nedochází k nahrazení podmínky zletilosti, ale do doby, než tato osoba dosáhne zletilosti, se považuje za plně svéprávného nezletilého.⁶ Přiznat svéprávnost je možné, pokud to navrhne nezletilý, který dosáhl věku šestnácti let a je osvědčeno, že je schopen se sám živit (tj. má soustavný příjem zabezpečující minimálně jeho základní životní potřeby)⁷ a obstarat si své záležitosti a současně s tímto návrhem souhlasí zákonný zástupce nezletilého. V ostatních případech soud svéprávnost přizná jen z vážných důvodů na straně nezletilého. Příkladem těchto ostatních případů je situace, kdy není možné získat souhlas zákonného zástupce, a tak není splněna jedna z podmínek přiznání svéprávnosti.⁸ Návrh na přiznání svéprávnosti je kromě nezletilého oprávněn podat i jeho zákonný zástupce, a pokud jsou splněny výše uvedené podmínky a nezletilý s přiznáním svéprávnosti souhlasí, přizná mu soud svéprávnost i v tomto případě.

1.1.3 Uzavření manželství

K nabytí plné svéprávnosti uzavřením manželství může dojít u nezletilého, který dovršil věku šestnácti let, pro uzavření jeho manželství existují důležité důvody a soud s tím vyslovil souhlas. Plné svéprávnosti se pak nabývá v okamžiku vzniku manželství a nepozbývá se ani zánikem manželství ani jeho prohlášením za neplatné (§30 odst. 2 obč. zák. ve spojení s §672 obč. zák.). To znamená, že v případě, kdy bylo uzavřeno manželství bez potřebného povolení soudu, dotýčný svéprávnost přesto nabyde a už ji nepozbyde. Povolení soudu je tak sice zákonnou překážkou, kvůli níž je manželství neplatné, ale na nabytí svéprávnost neplatnost manželství vliv nemá. Naopak pokud bylo uzavřeno pouze zdánlivé manželství (např. se jednalo o osobu, která je mladší šestnácti let), k nabytí plné svéprávnosti vůbec nedojde. Je třeba také zmínit, že pod pojem uzavření manželství nelze podřadit vstup do registrovaného partnerství.⁹ A stejně, jako v případě přiznání svéprávnosti, i tady platí, že uzavřením manželství nedochází k nahrazení zletilosti, ale opět jde o plně svéprávného nezletilého.

---

⁶ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část. 2.* aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 220 ISBN 978-80-7552-187-3.

⁷ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a kolektiv. 2013, op. cit. str. 184

⁸ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kolektiv. 2016, op. cit. str. 222

⁹ MELZER, Filip, Petr TĚGL a kolektiv. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. §1 - 117.* Praha: Leges, 2013, str. 350 ISBN 978-80-87576-73-1

1.2 Omezená svéprávnost

Za omezeně svéprávné se považují jednak nezletilé děti, které nenabýly plné svéprávnosti a jsou označovány za částečně svéprávné a jednak osoby, které byly ve svéprávnosti omezeny soudem.¹⁰

1.2.1 Svěprávnost nezletilých

Nezletilý, jenž nenabyl plné svéprávnosti, může v některých případech získat způsobilost k určitému právnímu jednání nebo k dosažení určitého účelu udělením souhlasu zákonným zástupcem. Forma udělení souhlasu není stanovena, může se tedy jednat o souhlas výslovný i konkludentní.¹¹ Souhlas se uděluje ve shodě se zvyklostmi soukromého života, kterými lze rozumět běžné záležitosti, v nichž se souhlas obvykle uděluje, jako je třeba zakoupení žákovské jízdenky na MHD na začátku školního roku. Souhlas však může být udělen jen k takovému právnímu jednání nebo k účelu, které nejsou zákonem zvlášť zakázány. Zvlášť zakázané právní jednání spočívá např. v udělení souhlasu k zakoupení cigaret.¹² Zákon také stanoví, že udělený souhlas je možné později omezit (např. omezením ceny, za kterou si nezletilé dítě může věc koupit), anebo i vzít zpět. Vzít zpět jej však zákonný zástupce nemůže se zpětnou účinností, v opačném případě by totiž mohlo dojít k narušení právní jistoty třetích osob.¹³ Pokud má nezletilý více zákonných zástupců, je dostačující, když učiní projev vůle týkající se udělení souhlasu směrem ke třetí osobě alespoň jeden z nich. Jestliže však vůči třetí osobě jedná dohromady více těchto zástupců a jejich projevy vůle jsou v rozporu, postupuje se tak, jako by k žádnému projevu vůle nedošlo.

Zákonný zástupce může nezletilému, jenž nenabyl plné svéprávnosti, udělit také souhlas k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k podobné výdělečné činnosti. Pak je nezletilý schopen činit všechna právní jednání, která s tímto provozem nebo činností souvisí. K tomu, aby udělený souhlas byl platný, zákon vyžaduje přivolení soudu. Tím je zároveň možné nahradit podmínku dosažení stanoveného věku, pokud jde o činnost, kterou lze vykonávat až po dovršení tohoto věku. Souhlas je možné odvolat, ale pouze s přivolením soudu.

Občanský zákoník dále stanoví obecné pravidlo, že nezletilí, jenž jsou mladší patnácti let nebo dosud neukončili povinnou školní docházku, nemohou vykonávat závislou práci,

---

¹⁰ TOMŠOVÁ, Ema. č. 17/2016, op. cit. str. 595

¹¹ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a kolektiv. 2013, op. cit. str. 165

¹² Tamtéž, str. 166, 167.

¹³ Tamtéž, str. 167.

ale pouze uměleckou, kulturní, reklamní nebo sportovní činnost dle podmínek upravených v jiných právních předpisech. K výkonu závislé práce se může nezletilý zavázat, v souladu s novelou občanského zákoníku¹⁴, až po dosažení věku patnácti let. Nástup do práce může být sjednán až na den, kdy nezletilý ukončí povinnou školní docházku a nikoliv na den dřívější.

Nezletilé dítě však nikdy (a to ani v případě, kdy mu např. byl udělen souhlas ze strany zákonného zástupce) nemůže jednat v těch případech, u nichž by i zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu (např. jednání zákonného zástupce mimo záležitosti běžné správy dle §461 odst. 1 obč. zák.).¹⁵

1.2.2 Omezení svéprávnosti soudem

1.2.2.1 Právní úprava omezení svéprávnosti obecně

Občanský zákoník z r. 2012 na rozdíl od občanského zákoníku z r. 1964, který upravoval omezení i zbavení způsobilosti k právním úkonům, obsahuje jen omezení svéprávnosti. Tato koncepce byla přijata vlivem toho, že Česká republika přistoupila k Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením¹⁶, která byla vytvořena s cílem poskytnout osobám se zdravotním postižením co nejvyšší stupeň ochrany. Tuto Úmluvu Česká republika podepsala dne 30. března 2007, ratifikovala dne 28. září 2009 a dne 12. února 2010 se Úmluva vyhlášením ve Sbírce mezinárodních smluv stala součástí českého právního řádu. Úmluva vychází z tzv. sociálního modelu zdravotního postižení, jehož počátky lze nalézt v 70. letech 20. století. Sociální model nahradil do té doby uznávaný medicínský model, jenž vycházel z názoru, že příčinu zdravotního postižení člověka je třeba hledat v jeho vlastním zdravotním stavu a je jen na něm, jak se začlení do ostatní společnosti za pomoci různých odborných pracovníků (např. lékařů, sociálních pracovníků, atd.). Sociální model je oproti medicínskému založen na tom, že zdravotní postižení osoby má svou příčinu ve společnosti, která nevytváří takové služby, jež by dostatečně reagovaly na potřeby zdravotně postižených. V rozporu s pojetím Úmluvy tedy bylo nejen zbavení způsobilosti k právním úkonům (Úmluva stanovuje nahrazení dosavadního náhradního rozhodování tzv. rozhodováním s podporou), ale i to, že opatrovník byl zdravotně postiženým osobám ustanovován až za několik měsíců po omezení způsobilosti k právním úkonům. Úmluvě odporovala také praxe některých soudů, které nedoručovaly rozhodnutí

---

¹⁴ Zákon č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony

¹⁵ ŠVESTKA, Jirí, Jan DVOŘÁK a kolektiv. 2013, op. cit. str. 181

¹⁶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí ze dne 12. února 2010 o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením č. 10/2010 Sb. m. s.

o způsobilosti k právním úkonům.¹⁷ Důvodem pro změnu byla kromě přijetí této Úmluvy i snaha přizpůsobit českou právní úpravu moderním právním úpravám v Evropě.¹⁸

Omezení svéprávnosti je v občanském zákoníku upraveno v oddílu upravujícím podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat, konkrétně tedy v §55 - §65. Protože však nadpisy nejsou „závaznou součástí pravidla chování“¹⁹ a slouží pouze pro lepší přehlednost textu a v jednotlivých ustanoveních upravujících omezení svéprávnosti není výslovně stanoveno, že by bylo možné omezit pouze osoby zletilé, lze usuzovat, že se tato ustanovení vztahují i na nezletilé.²⁰

1.2.2.2 Předpoklady omezení svéprávnosti

Omezit svéprávnost může dle §56 odst. 1 obč. zák. pouze soud, a to za kumulativního splnění těchto podmínek vymezených v §55 obč. zák.: omezení je v zájmu člověka, jehož svéprávnost se posuzuje, soud jej zhlédl, plně uznal jeho práva a osobní jedinečnost a zvážil rozsah a stupeň, v jakých není člověk schopen obstarat své záležitosti. Povinnost zhlédnutí a uznání práv a jedinečnosti posuzovaného zákon stanovuje za účelem zabránění formálního omezování svéprávnosti. K formálnímu omezování svéprávnosti by docházelo, kdyby soud omezil svéprávnost osoby, aniž by se s ní patřičně seznámil.²¹ Dalšími podmínkami pro omezení svéprávnosti jsou hrozící závažná újma, pokud dotyčný člověk nebude omezen ve svéprávnosti, a skutečnost, že užití mírnějších a méně omezujících opatření je s ohledem na jeho zájmy nedostatečné. Závažnou újmu může být jak újma majetková, tak i osobní. Může záležet jak v provedení určitého jednání (např. dotyčný na popud někoho jiného podepíše nevýhodou darovací smlouvu), tak i v neprovedení potřebného jednání (např. nezaplacení nájemného).²² Z poslední podmínky, jež se týká mírnějších opatření, lze dovodit, že omezení svéprávnosti je krajní možností, ke které se přistupuje až tehdy, když nelze využít jiné opatření.²³

---

¹⁷ MAREČKOVÁ, Jana. *Platná právní úprava a návrh nového občanského zákoníku ve světle čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením*. In *Právní rozhledy*, č. 3/2009, str. 86

¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze) ze dne 3. 2. 2012 [online]. 2012 [cit. 2017-02-10]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodovazprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 57

¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 11. 1999, sp. zn. II. ÚS 485/98

²⁰ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kolektiv. 2016, op. cit. str. 225

²¹ MELZER, Filip, Petr TĚGL a kolektiv. 2013, op. cit. str. 436, 437

²² HROMADA, Miroslav, Alexander ŠÍMA. *Praktické otázky omezování svéprávnosti*. In *Soudní rozhledy*, č. 4/2015, str. 122

²³ MELZER, Filip, Petr TĚGL a kolektiv. 2013, op. cit. str. 438, 439

Soud se musí pokusit zjistit názor posuzovaného člověka, přičemž je povinen užít způsob komunikace zvolený posuzovaným. Samotná skutečnost, že posuzovaný má problémy se dorozumívat, totiž ještě nemůže být důvodem pro omezení jeho svéprávnosti. Ustanovení §56 odst. 2 obč. zák. je do určité míry obdobné s ustanovením §38 odst. 2 ZŘS, jejich význam ale není totožný. Úprava v občanském zákoníku totiž stanoví, jak má soud postupovat při zjišťování názoru posuzovaného na to, jak by si přál, aby bylo o jeho svéprávnosti rozhodnuto. Ustanovení ZŘS pak obsahuje podmínky, za kterých je možné upustit od výsledku posuzovaného. Při výslechu soud ale nezjišťuje pouze názor na rozhodnutí o svéprávnosti, ale i to, jak se posuzovaný vyjadřuje, jaký opatrovník by mu měl být podle něj ustanoven apod. Způsob dorozumívání si posuzovaný nemůže zvolit libovolně, ale musí být s ohledem na možnosti posuzovaného vhodný a proveditelný.²⁴

K podmínkám uvedeným v §55 obč. zák. patří ještě podmínka duševní poruchy uvedená v §57 odst. 1 obč. zák. Omezit svéprávnost je možné pouze v takovém rozsahu, v němž člověk není schopen pro nepřechodnou duševní poruchu právně jednat a tento rozsah musí být uveden v rozsudku. Výčet duševních poruch, které spadají pod pojem duševní porucha, není nikde obsažen. Roli totiž nehraje to, o jakou duševní poruchu jde, ale jak se projevuje ve schopnosti posuzovaného obstarat si svoje záležitosti. Podstatné je také to, že duševní porucha nesmí být přechodná (např. způsobená alkoholem), ale jde o takovou duševní poruchu, u níž se předpokládá, že bude trvat déle než několik měsíců.²⁵ Pokud jde o rozsah omezení svéprávnosti, je možné posuzovaného omezit ve všech oblastech života s výjimkou běžných záležitostí každodenního života (§64 obč. zák.). Zpočátku vznikaly problémy s výkladem pojmu běžných záležitostí každodenního života, kdy v některých případech byly vykládány jako záležitosti, které jsou považovány za běžné pro konkrétního posuzovaného člověka (vzhledem ke zvláštnostem jeho života).²⁶ Postupně se však dovodilo, že jde o právní jednání sloužící k pravidelnému uspokojování životních potřeb obecně kteréhokoliv člověka (např. nákup potravin, přeprava MHD apod.).²⁷

---

²⁴ ŠVESTKA, Jirí, Jan DVOŘÁK a kolektiv. 2013, op. cit. str. 239, 240

²⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze) ze dne 3. 2. 2012 [online]. 2012 [cit. 2017-02-10]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodovazprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 58

²⁶ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 9. 6. 2014, sp. zn. 24 Co 193/2014

²⁷ ŠVESTKA, Jirí, Jan DVOŘÁK a kolektiv. 2013, op. cit. str. 251

1.2.2.3 Správa majetku posuzovaného v průběhu řízení

Zákon umožňuje soudu, aby během řízení svěřil některá právní jednání či správu majetku posuzovaného třetí osobě, a to za účelem zamezení závažné újmy. Funkce takového zástupce ale není totožná s funkcí procesního ani hmotněprávního opatrovníka. To, že tato funkce není totožná, však neznamená, že by tímto zástupcem nemohla být ustanovena osoba, kterou si posuzovaný v případě omezení svéprávnosti přeje ustanovit za hmotněprávního opatrovníka. Vyloučeno je pouze to, aby tento zástupce a procesní opatrovník byli jedna a tatáž osoba.²⁸

1.2.2.4 Doba omezení svéprávnosti

Významnou novinkou právní úpravy svéprávnosti je od přijetí občanského zákoníku z r. 2012 povinnost pravidelně přezkoumávat rozhodnutí o svéprávnosti. Už dřívější judikatura totiž dovodila, že omezení může trvat jen „*po nezbytně nutnou dobu, dokud důvody, které k omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům vedly, trvají*“.²⁹ Původně byl soudní přezkum omezen dobou tří let. Proti tomu se následně začala ozývat soudní praxe, a to zejména v souvislosti s ustanovením §3033 obč. zák., které stanovilo, že všechny osoby zbavené nebo omezené ve způsobilosti k právním úkonům se stanou po uplynutí tří let od účinnosti občanského zákoníku svéprávnými, pokud zákon nestanoví jinak, tedy pokud nebude v té době zahájeno řízení o prodloužení doby omezení. Soudy namítaly, že takový přezkum je jednak administrativně velmi náročný, neboť opatrovnická oddělení soudů nevládají nápor případů, které je třeba přezkoumat a jednak je i negativně hodnocen ze strany rodinných příslušníků posuzovaných, kteří se neustále musí podrobovat různým soudním intervencím.³⁰ Proto se následně začalo pracovat na novele, která by dobu přezkumu prodloužila. Mezi hlavní argumenty proti prodloužení patřilo to, že je takový postup v rozporu s Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením, která požaduje pravidelné provádění přezkumu v co nejkratší době. Dále také to, že nejen zdravotní stav člověka, ale i jeho celkové poměry se mohou významně měnit i v kratší době, natož když bude doba přezkumu prodloužena. Vedle toho bylo ze strany ministra pro lidská práva namítáno, že se u nás stále preferuje omezování svéprávnosti, a to na nejdelší možnou dobu tří let, před ukládáním mírnějších opatření. Pokud jde o námitku administrativní a finanční zátěže, tak ta nemůže ospravedlnit prodloužení těchto

---

²⁸ ŠVESTKA, Jirí, Jan DVOŘÁK a kolektiv. 2013, op. cit. str. 242

²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2185/2010

³⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta, Jana KŘIVÁČKOVÁ a kolektiv. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. Praha: C. H. Beck, 2015, str. 55 ISBN 978-80-7400-594-7.

lhůt. Ministr tedy navrhoval, aby byl snížen počet osob omezovaných ve svéprávnosti a více se využívalo opatrovnictví bez omezení svéprávnosti a pak by nemusela být lhůta prodlužována.

V reakci na to bylo uvedeno, že prodloužením doby přezkumu nedochází k zostření právní úpravy, ale jde pouze o odstranění rozporů v jejím výkladu a zároveň o zakotvení možnosti stanovit delší dobu přezkumu pro osoby, u kterých je zřejmé, že důvody pro omezení svéprávnosti během této doby nezaniknou. Omezení svéprávnosti nelze vnímat jen jako zásah do práv posuzovaného, ale i jako prostředek ochrany jeho práv. Proto i z důvodu, že by se přezkum nestihl, došlo k nabytí svéprávnosti a dotyčná osoba by si mohla přivodit újmu, je potřeba tuto dobu prodloužit³¹.

Od 28. 2. 2017 tak nabyla účinnosti novela³², která rozlišuje tři časové úseky, na které může být svéprávnost omezena. Svěprávnost může být omezena buď na dobu nutnou pro vyřízení určité záležitosti, anebo na jinou dobu (maximálně ale na dobu tří let) a v případě, že je zjevné, že se stav posuzovaného během tří let nezlepší, soud může omezit svéprávnost i na delší dobu (maximálně však na dobu pěti let). Pokud tedy soud omezuje svéprávnost za účelem provedení určité záležitosti, vymezí v rozsudku tuto záležitost i předpokládanou dobu pro její provedení. V případě výše uvedené „jiné doby“ uvede soud v rozsudku tuto dobu a rozsah omezení popsany obecně. Jestliže bude posuzovaná osoba trpět duševní poruchou, u níž se neočekává během tří let zlepšení (např. stařecká demence, Downův syndrom atd.)³³, může soud omezit její svéprávnost na dobu delší (max. však do pěti let). Po této, v rozsudku vymezené, době omezení svéprávnosti zaniká. Pokud je však v průběhu doby omezení zahájeno řízení o jejím prodloužení, prodlužuje se účinnost původního rozsudku o omezení svéprávnosti, nejvýše však o jeden rok. Takovým řízením je i řízení, v němž se projednává omezení svéprávnosti ve větším rozsahu, anebo částečné navrácení svéprávnosti či změna předchozího rozsudku. Jsou to totiž řízení, jejichž předmětem je rozhodování o prodloužení účinků původního rozsudku. Z logiky věci proto takovým řízením nebude řízení zahájené na základě návrhu osoby omezené ve svéprávnosti na úplné navrácení svéprávnosti.³⁴ Rovněž je třeba zmínit, že touto novelou se prodlužuje i doba přezkumu osob zbavených a omezených ve způsobilosti k právním úkonům dle §3033 ze tří let na pět let.

---

³¹ *Svěprávnost a připravované změny*. In *ASPI [právní informační systém]*. Wolters Kluwer [cit. 2017-02-07]. ASPI ID: LIT161354CZ.

³² Zákon č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony

³³ Důvodová zpráva k zákonu č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony, str. 22

³⁴ ŠVESTKA, Jirí, Jan DVOŘÁK a kolektiv. 2013, op. cit. str. 244

Kromě toho, že rozhodnutí o omezení svéprávnosti je časově omezené, může dojít k jeho změně nebo zrušení už v průběhu doby omezení svéprávnosti. Takovým případem je situace, kdy dojde ke změně okolností. Ke změně okolností dochází tehdy, pokud po vyhlášení rozhodnutí o omezení svéprávnosti nastanou skutečnosti, které by mohly odůvodnit jiné rozhodnutí ve věci (např. dojde ke zlepšení zdravotního stavu). Změnou okolností však není to, že později vyjde najevo, že rozsudek o omezení svéprávnosti neměl být vůbec vydán. V těchto případech se totiž postupuje dle §42 ZŘS a původní rozsudek je zrušen.³⁵

1.2.2.5 Hmotněprávní opatrovník

Současně s omezením svéprávnosti jmenuje soud člověku ve stejném rozsudku i opatrovníka. Člověk omezený ve svéprávnosti se pak v souladu s §463 odst. 1 obč. zák. stává opatrovancem. Při volbě opatrovníka soud bere v potaz jednak přání (např. jak by opatrovnickví mělo probíhat, jakou pomoc by mu měl opatrovník poskytovat atd.)³⁶ a potřeby opatrovance a jednak podněty směřující ku prospěchu opatrovance učiněné jeho osobami blízkými. Zároveň bere ohled na to, aby nezvolil opatrovníka, k němuž opatrovanec nebude mít důvěru. Posuzovaný člověk může také určitou osobu povolát za svého opatrovníka. Takovou osobou je zejména opatrovník vymezený v předběžném prohlášení posuzovaného člověka. Pokud toto prohlášení existuje, měl by soud ustanovit osobu v něm zmíněnou. Pouze ve výjimečných případech (např. dotyčná osoba nevykonávala řádně ani funkci předběžného opatrovníka) jej neustanoví. Kromě předběžného prohlášení se za povolání opatrovníka považuje i návrh posuzovaného učiněný v průběhu řízení o svéprávnosti. Ke jmenování opatrovníkem se vyžaduje souhlas osoby, která má být opatrovníkem. Jestliže tedy dotyčná osoba sama nepodá návrh na to, aby byla jmenována opatrovníkem, musí soud zjistit její názor a pokud s funkcí opatrovníka souhlasí, soud ji jmenuje.³⁷

Podmínky pro to, aby osoba mohla být jmenovaná opatrovníkem, upravuje §63 obč. zák. Musí jít o osobu způsobilou právně jednat, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy opatrovance (ojedinělý rozpor však není překážkou)³⁸ a která není provozovatelem zařízení, v němž se opatrovanec nachází nebo jehož služby (např. nákup, zdravotní péče) využívá, ani není osobou, jenž by byla na takovém zařízení závislá. Poslední podmínka je zakotvena

---

³⁵ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a kolektiv. 2013, op. cit. str. 245, 246

³⁶ Tamtéž, str. 248.

³⁷ Tamtéž, str. 247.

³⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2011, sp. zn. 21 Cdo 3871/2010

hlavně proto, že opatrovanec a provozovatel nejsou spojeni rodinnými ani jinými podobnými vazbami a existuje tak riziko, že provozovatel zneužije svého postavení.³⁹

Zákon upravuje také situace, kdy opatrovanec jedná sám bez opatrovníka, i když bez něj jednat nemůže. V takovém případě je možné opatrovancovo jednání prohlásit za neplatné, ale jen pokud mu způsobuje újmu. Jedná se (v souladu s §581 ve spojení s §586 obč. zák.) o neplatnost relativní.⁴⁰ Pokud však stačí pouze upravit rozsah opatrovancových povinností, soud je změni a není přitom dle §65 odst. 1 obč. zák. vázán návrhy stran. Druhý odstavec tohoto ustanovení reaguje na předchozí právní úpravu, dle které bylo takové právní jednání absolutně neplatné a nebylo možné jej schválit a učinit z něj jednání platné. Současná právní úprava umožňuje, aby opatrovancovo samostatné jednání bylo platné, a to v případě, že je dodatečně schváleno (tzv. ratihabováno)⁴¹ opatrovníkem. Jestliže dojde ke schválení právního jednání opatrovníkem, neuplatní se úprava obsažená v odstavci prvním, tedy nelze se domáhat soudní moderace povinností ani namítat, že právní jednání působí opatrovanci újmu. Případnou škodu, která takto opatrovanci vznikne, je povinen nahradit jeho opatrovník. Zákon mimo schválení opatrovníkem umožňuje také, aby bylo jednání následně (po nabytí svéprávnosti) schváleno jednajícím člověkem. Pojetí tohoto ustanovení však budí rozpaky. Opatrovancovo jednání je totiž relativně neplatné a z konstrukce relativní neplatnosti vyplývá, že takové jednání je platné, pokud oprávněná osoba nenamítne jeho neplatnost. Není tedy třeba, aby jednání bylo následně schvalováno, jak výslovně stanovuje občanský zákoník.⁴²

Pokud bylo opatrovancovo jednání shledáno za neplatné, plnění v rámci něj poskytnutá si musí strany jako bezdůvodné obohacení vrátit. V praxi to však může být problém pro to, že opatrovanec může stihnout získané plnění utratit dříve, než se o takovém jednání jeho opatrovník vůbec dozví.⁴³

1.3 Narušená svéprávnost

Pojem narušená svéprávnost se týká osob, jejichž schopnost právně jednat byla sice narušena, ale ne natolik, aby musely být omezeny ve svéprávnosti. K narušení svéprávnosti dochází v důsledku duševní poruchy, která buď člověku úplně zabraňuje právně jednat, anebo

---

³⁹ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a kolektiv. 2013, op. cit. str. 250

⁴⁰ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kolektiv. 2016, op. cit. str. 227

⁴¹ MELZER, Filip, Petr TĚGL a kolektiv. 2013, op. cit. str. 457

⁴² DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kolektiv. 2016, op. cit. str. 227, 228

⁴³ LOMOZOVÁ, Andrea, Lenka ELIÁŠOVÁ, Zuzana SPÁČILOVÁ. *Právní jednání osob s omezenou svéprávností v praxi*. In *ASPI [právní informační systém]*. Wolters Kluwer, [cit. 2017-02-8]. ASPI ID: LIT168042CZ.

mu způsobuje obtíže při rozhodování.⁴⁴ V těchto případech je možné namísto omezení svéprávnosti, které je příliš striktním opatřením, použít některá z alternativních opatření, jenž přináší nový občanský zákoník. Těmito opatřeními jsou dle §38 až §54 občanského zákoníku předběžné prohlášení, nápomoc při rozhodování a zastoupení členem domácnosti a podle § 39 ZŘS se do nich řadí rovněž jmenování opatrovníka bez omezení svéprávnosti.

1.3.1 Předběžné prohlášení

Předběžné prohlášení je druh alternativního opatření, kterým nedochází přímo k zásahu do svéprávnosti. Do svéprávnosti zasahuje až rozhodnutí soudu týkající se svéprávnosti, v němž soud zohlední vůli posuzovaného člověka projevenou v předběžném prohlášení.⁴⁵ Předběžným prohlášením může posuzovaný pro případ, že nebude schopen právně jednat (např. v důsledku toho, že se u něj plně rozvine Alzheimerova nemoc), určit způsob, jakým mají být jeho záležitosti spravovány, osobu, jenž je má spravovat, anebo osobu, která se má stát jeho opatrovníkem. Prohlášení je možné učinit ve formě veřejné listiny (notářským zápisem)⁴⁶ nebo soukromé listiny obsahující datum a potvrzení dvou svědků. Svědci předběžného prohlášení musí splňovat zákonem stanovené podmínky. Musí se jednat o osoby, které na tomto prohlášení nemají žádný zájem a jsou schopné jej vnímat svými smysly, tedy vidí, slyší, dokáží mluvit a znají jazyk, v němž se prohlášení činí. Svědci pak prohlášení podepíší a musí být s to osvědčit, že dotyčný byl schopen jednat a jaké prohlášení učinil.

Jestliže je veřejnou listinou učiněno prohlášení o tom, kdo se má stát opatrovníkem, zapíše osoba, která listinu sepsala, do neveřejného seznamu vedeného podle jiného právního předpisu⁴⁷ tyto informace, tedy kdo činí prohlášení, kdo se povolává za opatrovníka a kdo listinu sepsal. Dále zákon stanovuje různé požadavky, pokud je prohlášení pořizováno nevidomým, osobou neznalou nebo neschopnou čtení nebo psaní nebo osobou se smyslovým postižením, jenž není schopna číst nebo psát. Předběžné prohlášení je možné odvolat, a to stejným způsobem jako se pořizuje. Obdobné účinky jako odvolání má i zničení této listiny. Prohlášení, s výjimkou prohlášení obsahujícího povolání opatrovníka, může být spojeno s určitou podmínkou a o jejím splněním pak rozhoduje soud. Pokud dojde ke zjevné podstatné změně okolností, za nichž bylo prohlášení pořizováno, může soud prohlášení změnit nebo zrušit,

---

⁴⁴ TOMŠOVÁ, Ema. č. 17/2016, op. cit. str. 595

⁴⁵ FLANDEROVÁ, Martina, Petr VOJTEK. *Mírnější a méně omezující opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat jako alternativa k omezení svéprávnosti*. In *Soudní rozhledy*, č. 10/2015, str. 342

⁴⁶ MUSILOVÁ, Šárka. *Předběžná prohlášení a ochrana zranitelných osob v novém občanském zákoníku*, In *Ad Notam*, č. 5/2013, str. 3

⁴⁷ Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

ale jen za podmínky, že by člověku, který prohlášení učinil, hrozila závažná újma. Toto ustanovení se týká situací, kdy pořizovatel prohlášení už nemůže odvolat nebo zničit např. z důvodu toho, že byl omezen ve svéprávnosti.⁴⁸ Ještě před tímto zrušením nebo změnou se musí soud pokusit zjistit názor člověka, o jehož prohlášení se jedná (i takovým způsobem dorozumívání, který si tento člověk zvolí). Může také nastat situace, kdy prohlášení nebo odvolání prohlášení bude neplatné, i tehdy jej však soud zohlední, pokud neexistují pochybnosti o vůli toho, kdo prohlášení učinil.

1.3.2 Nápomoc při rozhodování

V případě, že člověku působí duševní porucha obtíže, může uzavřít s jinou osobou jako podpůrcem smlouvu o nápomoci, v níž se podpůrce zavazuje k tomu, že se bude se souhlasem podporovaného účastnit jeho právních jednání, zajišťovat podporovanému potřebné informace a poskytovat mu rady. K účinnosti smlouvy je nezbytné, aby ji schválil soud a pokud nebyla sepsána v písemné formě, je nutné, aby se strany smlouvy dostavily k soudu a projevíly před ním vůli uzavřít tuto smlouvu. Soud zde ale nemá jen formální postavení, je na něm, aby posoudil, zda zájmy podporovaného nejsou v rozporu se zájmy podpůrce. Pokud dojde k názoru, že zde takový rozpor existuje, smlouvu neschválí. Podpůrce je ze zákona zakázáno ohrožovat zájmy podporovaného svým nevhodným ovlivňováním a zároveň se nesmí na úkor podporovaného bezdůvodně obohatit. Podpůrce musí respektovat rozhodnutí podporovaného. Nápomoc při rozhodování tedy neznamená, že by místo podporovaného jednal pouze podpůrce nebo že by mohli jednat jen společně. Podporovaný může jednat i samostatně, a pokud jedná v písemné formě, může podpůrce připojit svůj podpis a údaj o své funkci a podpoře, kterou poskytl podporovanému. Podpůrce má rovněž právo vznést námitku neplatnosti právního jednání podporovaného, a to zejména v případech právních jednání, jenž způsobují podporovanému újmu.⁴⁹ Nápomoc při rozhodování zaniká rozhodnutím soudu o odvolání podpůrce. Soud o tom rozhodne tehdy, pokud odvolání navrhne podporovaný nebo podpůrce, anebo pokud podpůrce závažně poruší své povinnosti. V tomto druhém případě tak soud učiní i bez návrhu.

---

⁴⁸ SVOBODA, Karel. *K čemu bude dobré předběžné prohlášení*. In *ASPI [právní informační systém]*. Wolters Kluwer [cit. 2017-02-09]. ASPI ID: LIT45779CZ.

⁴⁹ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kolektiv. 2016, op. cit. str. 231

1.3.3 Zastoupení členem domácnosti

Pokud má člověk duševní poruchu, která mu nepůsobí pouze obtíže (jako v případě nápomoci při rozhodování), ale vysloveně brání jeho samostatnému právnímu jednání a dotyčný nemá jiného zástupce, může být zastupován svým potomkem, předkem, sourozencem, manželem, partnerem či osobou, která s ním žila ve společné domácnosti minimálně tři roky před vznikem zastoupení. Na rozdíl od předchozích alternativních opatření jde v případě zastoupení členem domácnosti výlučně o zletilého člověka, neboť je výslovně uveden v textu ustanovení a ne pouze v nadpisu oddílu. Zástupce musí zastoupeného seznámit se skutečností, že jej bude zastupovat a vysvětlit mu, co zastupování obnáší tak, aby to zastoupený pochopil. Pokud však člověk, který má být zastoupen, zastoupení odmítne, ke vzniku zastoupení nedojde. Pro odmítnutí neexistuje žádná přesně stanovená forma, stačí pouze jakýmkoliv způsobem projevit takové přání. Podmínkou pro vznik zastoupení je schválení soudu, který se předtím musí pokusit zjistit názor zastoupeného. Povinností zástupce je pečovat o ochranu zájmů, o práva zastoupeného, o to, že způsob života zastoupeného nebude v rozporu s jeho schopnostmi a že bude v souladu s jeho představami a přáními, pokud nejsou v rozporu se zdravým rozumem.

Zastoupení se týká obvyklých záležitostí, které se určí s ohledem na životní poměry zastoupeného. Obvyklé záležitosti je třeba odlišovat od běžných záležitostí každodenního života vymezených v §64 obč. zák. Zatímco mezi běžné záležitosti řadíme právní jednání uskutečňovaná denně, mezi obvyklé záležitosti spadají právní jednání, která slouží k uspokojování základních životních potřeb zastoupeného na dobu delší než dny, tedy měsíce apod. Pokud půjde o právní jednání mimo obvyklé záležitosti, bude třeba ustanovit opatrovníka k ochraně zájmů této osoby dle §465 odst. 1 obč. zák.⁵⁰ Za účelem zařizování obvyklých záležitostí (a tak jak to odpovídá životním poměrům zastoupeného) může zástupce disponovat s příjmy zastoupeného. Pro peněžní prostředky na účtu je však stanoveno omezení, že zástupce s nimi může nakládat jen do výše životního minima jednotlivce, která vyplývá z jiného právního předpisu⁵¹. Zákon také stanoví, že zástupce nemůže dát souhlas k zásahu do tělesné nebo duševní integrity zastupovaného, který by měl trvalé následky.

Zastoupený může mít i více zástupců. V takovém případě stačí, když za zastoupeného jedná jen jeden z nich. Pokud vůči jiné osobě jedná více těchto zástupců společně a zároveň

---

⁵⁰ FLANDEROVÁ, Martina. *Zastoupení členem domácnosti - ano nebo ne?*. In *ASPI [právní informační systém]*. Wolters Kluwer, [cit. 2017-02-09]. ASPI ID: LIT50707CZ.

⁵¹ Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

si odporují, postupuje se, jako by nejednal ani jeden z nich. K zániku zastoupení může dojít z několika důvodů, a to vzdáním se zastoupení ze strany zástupce, odmítnutím dalšího zastupování ze strany zastoupeného (opět je dostačující pouhé projevení takového přání), v případě, že soud jmenuje zastoupenému opatrovníka, anebo v souvislosti s uzavřením smlouvy o nápomoci v rozsahu odpovídajícím schopnosti zastoupeného právně jednat.

1.3.4 Opatrovník bez omezení svéprávnosti

K alternativám omezení svéprávnosti podle §39 ZŘS patří také jmenování opatrovníka bez omezení svéprávnosti. Toto poměrně kontroverzní opatření přichází v úvahu u osob, které nejsou z důvodu duševní poruchy schopné vůbec, anebo jen v minimálním rozsahu samostatného právního jednání a zároveň nejsou splněny podmínky pro jejich omezení ve svéprávnosti (tj. neomezením ve svéprávnosti jim nehrozí závažná újma a jiné mírnější opatření nelze použít, protože jejich duševní porucha je vážná, anebo neexistuje žádná osoba, která by mohla zastávat roli podpůrce).⁵² Příkladem jsou osoby s dlouhodobými závažnými onemocněními (např. Alzheimerovou chorobou, těžkou demencí), u nichž se nepředpokládá zlepšení zdravotního stavu a nepanuje u nich obava z aktivního právního jednání, ale z toho, že si způsobí újmu tím, že nebudou jednat tehdy, když je to potřebné (např. nepodají žádost o sociální dávky).⁵³ Lze sem také zařadit osoby, které jsou např. v kómatu a které fakticky vůbec jednat nemohou.⁵⁴ Pro tyto případy je tedy potřeba jmenovat opatrovníka, který bude jednat namísto těchto osob. V teorii i praxi však existují dvě sporné otázky. První rozpor panuje ohledně toho, kdy je možné jmenovat prostého opatrovníka bez omezení svéprávnosti a kdy by už mělo nastoupit omezení svéprávnosti. Druhým rozporem je to, zda se v případě prostého opatrovníka jedná o opatrovníka dle §469 nebo podle §465 odst. 1 obč. zák.

Předně je třeba uvést, že opatrovník jmenovaný bez omezení svéprávnosti i s omezením svéprávnosti má v podstatě stejnou pozici, jediné rozdíly jsou v tom, že opatrovník bez omezení svéprávnosti není pravidelně kontrolován soudem, neboť nemusí podávat soudu každoroční zprávy o své činnosti opatrovníka, jak požaduje §73 vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu

---

⁵² HRUBÁ, Eva. *Využití institutu prostého opatrovníka bez omezení svéprávnosti člověka*. In *ASPI [právní informační systém]*. Wolters Kluwer, [cit. 2017-02-14]. ASPI ID: LIT207009CZ.

⁵³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze) ze dne 3. 2. 2012 [online]. 2012 [cit. 2017-02-14]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodovazprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 115

⁵⁴ MAŘÁDEK, David. *Právní jednání za člověka v bezvědomí*. In *Právní rozhledy*, č. 20/2016, str. 717

pro okresní a krajské soudy.⁵⁵ Dalším rozdílem je skutečnost, že stejně jako je omezení svéprávnosti dočasné, je dočasné i opatrovnictví při omezení svéprávnosti a podléhá tak opakovaným přezkumům, kdežto prosté opatrovnictví trvá, dokud opatrovanec nebo opatrovník nezemře, anebo soud nerozhodne jinak.⁵⁶ V některých případech tak mohou být tyto rozdíly výhodou, obzvláště pokud jde o osobu, jenž je od narození v neměnném vážném duševním stavu.

Ustanovení §465 odst. 1 obč. zák. je obecným ustanovením o jmenování opatrovníka, které stanoví, že soud člověku jmenuje opatrovníka, pokud je to potřebné k ochraně jeho zájmů, anebo to vyžaduje veřejný zájem. Věta druhá tohoto ustanovení pak obsahuje demonstrativní výčet případů, ve kterých soud jmenuje člověku opatrovníka. Soud tak jmenuje opatrovníka mimo jiné tomu, koho omezil ve svéprávnosti a také tomu, komu jeho zdravotní stav způsobuje obtíže při správě jmění nebo hájení práv. V tomto druhém případě, tedy když dotyčnému působí obtíže zdravotní stav, jmenuje soud na jeho návrh v souladu s §469 odst. 1 obč. zák. opatrovníka a určí jeho rozsah působnosti. Kromě toho, že je na vůli opatrovance, zda bude opatrovník jmenován, závisí na něm i to, zda bude odvolán, tj. zda podá návrh k soudu, aby jej odvolal.

Z některých komentářů⁵⁷ a důvodové zprávy⁵⁸ vyplývá, že v případě, kdy soud nepřistoupí k omezení svéprávnosti a jmenuje posuzovanému opatrovníka, postupuje se podle §469 obč. zák. Dle tohoto ustanovení je však jmenován opatrovník z důvodu zdravotního stavu, který by měl být chápán spíše jako fyzický a ne duševní.⁵⁹ Je také potřebné, aby dotyčný člověk podal návrh na jmenování opatrovníka k soudu, a současně soud vůbec nezkoumá, zda je nutné opatrovníka jmenovat na ochranu zájmů tohoto člověka či z důvodu veřejného zájmu.⁶⁰ Pro soud je tedy rozhodující podání návrhu, a pokud je podán, je jím soud vázán a dotyčnému člověku opatrovníka jmenuje. Na rozdíl od toho v případě řízení o svéprávnosti dochází k jeho zahájení i bez návrhu, soud není případným návrhem vázán a v tomto řízení musí také rozhodnout.⁶¹ Pokud by tedy bylo možné použít pouze §469 obč. zák., nešlo by jej uplatnit jako

---

⁵⁵ HRUBÁ, Eva. *Využití institutu prostého opatrovníka bez omezení svéprávnosti člověka*. In *ASPI [právní informační systém]*. Wolters Kluwer, [cit. 2017-02-14]. ASPI ID: LIT207009CZ.

⁵⁶ FLANDEROVÁ, Martina, Petr VOJTEK. *Mírnější a méně omezující opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat jako alternativa k omezení svéprávnosti*. In *Soudní rozhledy*, č. 10/2015, str. 342

⁵⁷ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a kolektiv. 2013, op. cit. str. 1124

⁵⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze) ze dne 3. 2. 2012 [online]. 2012 [cit. 2017-02-14]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodovazprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 115

⁵⁹ KOTRADY, Pavel. *Možnosti a problémy využití podpůrných opatření v praxi*. In *Právní rozhledy*, č. 1/2015, str. 16

⁶⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta, Jana KŘIVÁČKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 64

⁶¹ FLANDEROVÁ, Martina, Petr VOJTEK. *Mírnější a méně omezující opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat jako alternativa k omezení svéprávnosti*. In *Soudní rozhledy*, č. 10/2015, str. 342

mírnější opatření, protože v případě, že by osoba byla v takovém stavu, kdy by nebyla schopna podat návrh na jmenování opatrovníka, muselo by být buď přistoupeno přímo k omezení svéprávnosti, pro něž by však dle zákona nebyly (jak bylo výše uvedeno) splněny všechny podmínky, anebo by taková osoba musela zůstat bez ochrany. Další odlišností §469 obč. zák. je i způsob opatrovnictví, kdy opatrovník jedná zpravidla společně s opatrovancem a pokud jedná sám, musí respektovat jeho vůli a pokud tuto vůli nelze zjistit, rozhodne o ní na základě návrhu opatrovníka soud. Opatrovník tedy nemůže jednat sám a není tak opatřením, jenž by omezovalo jednání opatrovance a bylo stanoveno za účelem jeho podpory.⁶²

Výše zmíněné sporné otázky se postupně promítly i do soudní judikatury. Za významný lze považovat rozsudek Nejvyššího soudu⁶³, v němž dovedl, že prostý opatrovník se jmenuje podle §465 a nikoliv podle §469 obč. zák., jinak by vůbec nebylo možné rozhodnout o navrácení plné svéprávnosti a užít jmenování opatrovníka bez omezení svéprávnosti jako mírnějšího opatření bez toho, aby jej posuzovaný navrhl, což by bylo v rozporu s požadavkem, aby se tam, kde postačují, použila mírnější a méně omezující opatření. Obdobný názor zastává např. také Lavický⁶⁴ či Jirsa⁶⁵ ve svých komentářích.

Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 5. 12. 2016, sp. zn. 1580/16 uvedl, že hlavním zájmem posuzovaného nemusí být vždy to, aby byl omezen ve svéprávnosti co nejméně. Je povinností soudů, aby zkoumaly každý případ individuálně a rozhodovaly tak, aby byl člověk omezen v rozsahu, který odpovídá jeho zájmu. V posuzovaném případě soud nerozhodl o omezení svéprávnosti posuzované, která byla 35 let zbavena způsobilosti k právním úkonům a dle znaleckého posudku nebyla schopna si sama obstarávat své záležitosti a existovala obava, že by jí samostatné jednání mohlo způsobit závažnou újmu a pouze jí ustanovil opatrovníka. Ústavní soud stanovil, že okolnost, že posuzovaná v současné době žije v ústavu a nemůže si fakticky způsobit újmu, protože nemá možnost právně jednat, nemůže být důvodem pro neomezení svéprávnosti. Posuzovaná totiž může být z ústavní péče propuštěna a soud na tuto skutečnost nemusí stihnout zareagovat a vedle toho je i možné, že dotyčná osoba ústav třeba jen na krátkou dobu opustí a bude právně jednat. Za posuzovanou se také může zastavit jiná

---

⁶² FLANDEROVÁ, Martina, Petr VOJTEK. *Mírnější a méně omezující opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat jako alternativa k omezení svéprávnosti*. In *Soudní rozhledy*, č. 10/2015, str. 342

⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 30 Cdo 944/2016

⁶⁴ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. *Civilní proces. Řízení nesporné: zákon o zvláštních řízeních soudních; zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob (řízení ve věcech veřejného rejstříku)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 129 ISBN 978-80-7478-869-7.

⁶⁵ JIRSA, Jaromír, Vladimír BERAN, Marek DOLEŽAL a kolektiv. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1.2. 2016. Kniha III., Zvláštní řízení soudní. 2. doplněné a upravené vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 136 ISBN 978-80-7552-080-7.

osoba, která ji ke škodlivému právnímu jednání přinutí. V takovém případě nelze použít §465 obč. zák. a jmenovat opatrovníka, protože toto ustanovení je určeno hlavně na ochranu osob omezených ve svéprávnosti. Tento postup by mohl vést i k tomu, že zdravé osobě bude jmenován opatrovník, který za ni bude právně jednat a fakticky tak dojde k omezení této osoby, které navíc nebude podléhat pravidlům stanoveným pro omezení svéprávnosti v občanském zákoníku (např. pravidelným přezkumům).

Ústavní soud v tomto nálezu dále uvádí, že nikoliv podle §465, ale podle §469 obč. zák. je možné jmenovat takového opatrovníka, přičemž opatrovník se má jmenovat spíše pro jednorázová jednání a nikoliv namísto omezení svéprávnosti. Současně Ústavní soud zdůrazňuje, že jeho cílem není vyřešit otázku jmenování opatrovníka při zachování plné svéprávnosti, ale zabývá se pouze vhodností takového opatření pro osoby dlouhodobě pobývajících ve zdravotním ústavu, o které nikdo neprojevuje zájem. Zásadu, že pouze to, že je určitá osoba postižena duševní poruchou, není důvodem pro omezení svéprávnosti nelze vykládat tak, že osoba, která není vůbec schopná se o sebe postarat, nemá být omezena ve svéprávnosti a má jí být pouze jmenován opatrovník. Jmenování opatrovníka by nemělo sloužit k obcházení zákonem stanoveného pravidelného přezkumu.

Domnívám se, že jmenování opatrovníka jakožto mírnějšího opatření by mělo mít přednost před omezením svéprávnosti zejména v těch případech, kdy jde skutečně o osobu, jenž není schopná právně jednat, a proto si nemůže aktivním právním jednáním způsobit újmu a zároveň nemůže vzniknout kolize mezi jejím jednáním a jednáním jejího opatrovníka. Toto opatření by se tak mělo používat např. u osob v bezvědomí, u osob trpících takovou duševní poruchou, na jejímž základě nejsou vůbec schopny reakce (mluvit, psát apod.), osob, které jsou natolik závislé na cizí pomoci (ve smyslu fyzickém i psychickém), že se samy od sebe ani nevzdálí z domova, natož aby právně jednaly apod. Opatrovník v takovém případě bude sloužit pouze k nahrazení jejich právního jednání tam, kde hrozí, že by si tyto osoby svou nečinností způsobily újmu. Ohledně jmenování opatrovníka souhlasím s názorem vyjádřeným Nejvyšším soudem v rozsudku ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 30 Cdo 944/2016, tedy že opatrovník by měl být jmenován podle §465 odst. 1 obč. zák. Z důvodu výše popsaného rozdílného postavení opatrovníka dle §465 odst. 1 a dle §469 obč. zák. a s ohledem na §39 ZŘS zakotvující opatrovníka mezi mírnější a méně omezující opatření není dle mého názoru jiný výklad možný.

2 Pojetí svéprávnosti v historii

2.1 Právní úprava v období římského práva

Římské právo rozlišovalo způsobilost k právům a povinnostem (dnešní právní osobnost) a způsobilost k právnímu jednání (dnešní svéprávnost). Právní osobnost se v justiniánském právu nazývala termínem „*caput*“⁶⁶ a mohl ji mít pouze svobodný člověk.⁶⁷ Právní osobnost byla předpokladem pro nabytí svéprávnosti, ale ne bezvýjimečně. Typickým příkladem byli otroci a „*personae alieni iuris*“⁶⁸, kteří neměli právní osobnost, ale mohli právně jednat a jejich jednání zavazovalo osoby, pod jejichž mocí se nacházeli.

Základem římské společnosti byla rodina (*familia*), v jejímž čele stál otec (*pater familias*). Pojetí společnosti tak bylo patriarchální a otec měl absolutní moc a byl nazýván jako osoba svého práva (*personae sui iuris*). Otec byl naprosto samostatný, vlastnil veškerý majetek rodiny a všichni ostatní členové rodiny včetně manželky mu byli podřízeni a byli tedy osobami cizího práva (*personae alieni iuris*). Ostatní členové rodiny tak žili právem otce, nemohli mít žádný majetek a cokoliv, co získali, náleželo do vlastnictví otce.⁶⁹

Předpokladem pro nabytí plné svéprávnosti bylo dosažení dospělého věku, mužské pohlaví a duševní zdraví.⁷⁰ Z hlediska věku se rozlišovalo období do 7 let, kdy byl člověk považován za dítě (*infans*) a nemohl relevantně právně jednat. Místo něj tak jednala osoba, které podléhal (tj. otec či poručník). Tato hranice byla zavedena až za doby císařské, kdy byly také zakotveny výjimky z nezpůsobilosti právně jednat. Dítě tak mohlo např. získat do svého vlastnictví darovanou věc anebo vstupovat do běžných smluvních vztahů, z nichž mu nehrozila žádná újma. Období mezi dětstvím a dospělostí se označovalo termínem „*impuberes infantia maiores (nedospělci starší než děti)*“⁷¹. Nedospělci měli omezenou způsobilost právně jednat, která spočívala v tom, že mohli sami nabývat různá práva (např. přijmout dar), ale nemohli se zavazovat k povinnostem, pořídít testament apod. Pokud byl nedospělec osobou *sui iuris* a nepodléhal otcí, musel mu být ustanoven poručník (*tutor*), v jehož přítomnosti mohl nedospělec uzavírat právní jednání, k nimž by sám o sobě nebyl způsobilý. Dospělost se odvíjela od fyzických znaků, a původně se určovala fyzickým ohledáním, až následně

---

⁶⁶ KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKŘEJPEK. *Římské právo*. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: Beck, 1995, str. 56 ISBN 80-7179-031-1.

⁶⁷ Tamtéž, str. 55.

⁶⁸ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 53 ISBN 978-80-7380-334-6.

⁶⁹ KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKŘEJPEK. 1995, op. cit. str. 58, 59

⁷⁰ SKŘEJPEK, Michal. 2011, op. cit. str. 53

⁷¹ KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKŘEJPEK. 1995, op. cit. str. 76

za doby císařské byly stanoveny věkové hranice dospělosti. Ženy se tak stávaly dospělými (puberes) ve 12 letech a muži ve 14 letech.⁷² Lex Plaetoria na konci 2. stol. př. n. l. stanovil další věkovou hranici, a to hranici 25 let věku. Do tohoto věku byly ženy i muži nezletilci. Status nezletilce však neměl vliv na jejich svéprávnost, ale poskytoval jim ochranu před újmou, kterou by si mohli způsobit vlivem své nezkušenosti. Nezletilec mohl požádat o ustanovení opatrovníka (curator minorum) a kromě toho mohl praetor vyslovit, že k právnímu jednání poškozujícím nezletilého vůbec nedošlo. Už v římském právu se také používal institut, z nějž vychází dnešní přiznání svéprávnosti, a to tzv. prominutí let (venia aetatis). K prominutí mohlo dojít u mužů od 20 let a u žen od 18 let a mělo za následek dosažení zletilosti, přesto však neznamenalo nabytí plné svéprávnosti (k některým právním jednáním bylo i nadále třeba souhlasu osoby, které podléhali).⁷³

Další podmínkou pro nabytí svéprávnosti bylo mužské pohlaví. Římské právo totiž požadovalo, aby byla žena neustále podřízena nějakému muži (nejprve otci a poté manželovi). V případě, že její otec zemřel, anebo bylo z různých důvodů ukončeno její manželství a ona se nevrátila do původní rodiny, stala se osobou sui iuris a mohla o sobě sama rozhodovat a vyřizovat si své záležitosti. To však nebylo žádoucí, a proto musel být této ženě dle Zákona dvanácti desek ustanoven poručník (tutor mulierum), jehož úkolem bylo dohlížet na ženu, aby si lehkomyšlností nepřivodila újmu.⁷⁴

Třetí významnou podmínkou byl duševní stav, resp. duševní zdraví. Římské právo rozlišovalo šílence (furiosi), slabomyslné (dementes) a psychicky narušené (mente capti). Tyto osoby nebyly schopné právně jednat, a proto se jim ustanovoval opatrovník (curator furiosi), který měl jednat místo nich.⁷⁵ Uznávalo se však, že v některých krátkých momentech mohou i tyto osoby být plně při smyslech a tudíž platně právně jednat. Platná tak byla jednání učiněná v tzv. světlých okamžicích (intervalla delucida). Naopak pokud duševně zdravý člověk jednal v afektu, bylo možné tomuto jednání odporovat. Duševní nemocí bylo také marnotratnictví, tedy situace, kdy člověk plýtvá penězi a rozprodával majetek do té míry, že rodině hrozila bída. Takovým osobám byl ustanovován opatrovník, a to tzv. curator prodigi a marnotratník pak měl stejné postavení jako nezletilec a nemohl vstupovat do právních jednání, která by mohla vést ke snížení jeho majetku. Opatrovnictví trvalo až do té doby, než se marnotratník polepšil.

---

⁷² KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKŘEJPEK. 1995, op. cit. str. 76

⁷³ Tamtéž, str. 77.

⁷⁴ Tamtéž, str. 76, 77.

⁷⁵ SKŘEJPEK, Michal. 2011, op. cit. str. 55

Kromě tří zmíněných nejvýznamnějších podmínek existovala i celá řada dalších skutečností, které měly na svéprávnost vliv. Kromě duševního stavu se přihlíželo také ke stavu zdravotnímu a různým tělesným vadám. Ty měly vliv na schopnost činit právní jednání, která vyžadovala danou smyslovou funkci (např. hluchý člověk nemohl svědčit při pořizování ústního testamentu). Osoby s tělesnými vadami mohly požádat o ustanovení opatrovníka (tzv. *curator debilium*).⁷⁶ Dalšími podmínkami a zároveň důvody pro omezení způsobilosti právně jednat byla nečestnost, která souvisela např. s různými povoláními (*herci*, *gladiátoři* apod.) či exekucí.⁷⁷ Důvodem omezení svéprávnosti byl i rozdílný stav. Byly zakázány sňatky mezi *patricijí* a *plebejí* a mezi *senátory* a *nízkými ženami* (např. *herečkami*), oba tyto zákazy ale postupem času vymizely. Ve 2. pol. 4 stol. v souvislosti s posílením významu náboženství byla stanoveno, že plně svéprávní jsou pouze křesťané a příslušníci ostatních náboženství podléhali různým omezením (hlavně v rámci práva rodinného a dědického).⁷⁸

2.2 Právní úprava ve středověku a raném novověku

V období středověku plnily významnou úlohu rodinné nedíly. V nich se spojovali příbuzní a v čele stál některý z členů rodiny (např. otec), podle něžž se celý nedíl nazýval (např. *otcovský nedíl*).⁷⁹ Důvodem jejich vzniku byla snaha zabránit, aby panovníkovi připadl majetek zemřelého vlastníka v rámci práva odúmrti.⁸⁰ Způsobilost mít práva a povinnosti měli pouze členové nedílů. Členem nedílu se však nestávalo dítě narozením, ale až poté, co bylo otcem přijato do rodiny. Podmínka přijetí dítěte do rodiny stanovená pro získání způsobilosti být subjektem práv a povinností byla postupně (vlivem křesťanství) odstraněna a z přijetí dítěte se stala pouze slavnostní událost bez zvláštních důsledků.

Způsobilost k právnímu jednání s nemovitými věcmi byla také původně spojena se členstvím v nedílu. Současně však člověk nabýval svéprávnost i individuálně.⁸¹ Předpoklady pro nabytí plné způsobilosti právně jednat byly ve středověku osobní svoboda, přičetnost, dosažení určitého věku a „*zachovalost cti*“⁸². Osobní svoboda byla podmínkou pro možnost nabývat majetek (do doby husitské mohli majetek nabývat pouze šlechtici) a pro výkon

---

⁷⁶ KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKŘEJPEK. 1995, op. cit. str. 77

⁷⁷ SKŘEJPEK, Michal. 2011, op. cit. str. 55, 56

⁷⁸ KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKŘEJPEK. 1995, op. cit. str. 79

⁷⁹ MALÝ, Karel a kolektiv. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010, str. 128 ISBN 978-80-87212-39-4.

⁸⁰ Tamtéž, str. 127.

⁸¹ KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 49 ISBN 978-80-7380-041-3.

⁸² MALÝ, Karel a kolektiv. 2010, op. cit. str. 122

politických práv (např. možnost vykonávat různé úřady nebo se podílet na výkonu soudnictví). Příčetnost měla vliv na možnost uzavírat smlouvy, vstupovat do manželství, pořádat testament i na trestní odpovědnost.

Určení věku, se kterým měla být spojena způsobilost právně jednat, bylo problematické, a to hlavně kvůli tomu, že ve středověku neexistovaly žádné zápisy o datech narození, takže nebylo možné zjistit přesný věk. Dospělost se tak určovala podle právem vymezených sekundárních pohlavních znaků a rozhodovali o ní menší zemští úředníci. Dalším problémem byla ve středověké společnosti skutečnost, že hranice dospělosti byly stanovovány různě. Podle Všehrda se chlapci stávali dospělými ve 14 letech a dívky ve 12 letech.⁸³ Naopak na Moravě byly hranice dosažení zletilosti spojeny se společenským postavením.

Pokud člověk nedosáhl zletilosti, nemohl právně jednat a pokud např. nezletilý přijal půjčku, bylo takové jednání neplatné, rodiče za něj neodpovídali a půjčka nemusela být splacena, a to ani poté, kdy nezletilý dosáhl dospělého věku. Do dosažení dospělosti děti podléhaly moci otců, a pokud otec zemřel, musel být dítěti ustanoven poručník.⁸⁴ A stejně jako v římském právu i tehdy existovala možnost požádat za účelem uskutečnění určitého právního jednání o tzv. propůjčení let, o němž rozhodoval král a zemský sněm.

Vliv římského práva se projevoval také v postavení ženy. Žena sice mohla nakládat s majetkem a být jeho vlastníkem, mohla také rozhodovat o svých dětech a být jejich poručnicí, přesto však byla v manželství podřízena muži a věno, které obdržela od rodiny, nabýval do vlastnictví její manžel. Předpokladem způsobilosti právně jednat byla také zachovalost cti. Nečestní lidé neměli tuto způsobilost buď vůbec, anebo sníženou. Nečestnými lidmi byli např. lidé narození jako nemanželské děti či osoby potrestané vypálením cejchu.⁸⁵

Schopnost právně jednat neměly osoby trpící různými tělesnými vadami (např. slepí, němí) a nakažlivými nemocemi (např. leprou). Osobám neschopným mluvit, české zemské právo poskytovalo možnost právně jednat skrze různé posunky, jako bylo třeba kývnutí hlavou na znamení souhlasu, které bylo považováno za dostatečné k provedení vkladu do zemských desek. Postupem času se začal objevovat názor, že tělesné vady by neměly mít na způsobilost právně jednat vliv, přesto však i nadále zůstávaly oblasti, v nichž se k tělesným vadám

---

⁸³ KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. 2007, op. cit. str. 50

⁸⁴ MALÝ, Karel a kolektiv. 2010, op. cit. str. 126

⁸⁵ Tamtéž, str. 122, 123.

přihlíželo. Osoby s úředně zjištěnou duševní poruchou nemohly právně jednat vůbec⁸⁶, ale za účelem právního jednání jim mohl být ustanoven poručník.⁸⁷

Při stanovení právní způsobilosti se přihlíželo také k tomu, zda dotyčná osoba není marnotratná. V takovém případě byla dle českého městského práva vypovězena z města, umístěna do vězení nebo jí byly ukládány různé pokuty. Dle Obnoveného zřízení zemského bylo možné ustanovit marnotratnému synovi poručníka.⁸⁸ Odlišná pravidla pro možnost právně jednat byla stanovena také pro cizince (přestože platil princip teritoriality) a jiná vyznání než křesťanství (pouze křesťané měli plnou právní způsobilost).⁸⁹

Způsobilost právně jednat zanikala smrtí nebo vyloučením ze země či města nebo vstupem do kláštera. Vyloučení i vstup do kláštera měly stejné důsledky jako fyzická smrt.⁹⁰

2.3 Právní úprava v 18. a 19. století

K významnějším změnám v právní úpravě občanského práva a civilního soudního řízení došlo v 18. stol. V roce 1781 byl vydán Josefinský civilní soudní řád. Tento samostatný zákoník nastoupil na místo do té doby platného Obnoveného zřízení zemského, avšak upravoval pouze řízení sporné. K úpravě nesporného řízení došlo až téměř o století později v Císařském patentu č. 208/1854 ř. z.⁹¹. Jednalo se o komplexní úpravu všech nesporných řízení, kde v úvodu byla obsažena obecná ustanovení o nesporných řízeních a řízení ve věcech poručenských a opatrovnických byla upravena v části třetí.⁹² V této části byla stanovena povinnost soudu informovat o opatrovnictví nad duševně chorým nebo marnotratným jednak vyhláškou a vedle toho ještě zvláště veřejného notáře v daném okrese. Dále bylo zakotveno ústní projednání opatrovnictví a povinnost soudu vyslechnout před ustanovením opatrovníka příbuzné chráněnce, příp. i jeho samotného, pokud byl schopen opatrovnictví posoudit.⁹³

---

⁸⁶ KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. 2007, op. cit. str. 50

⁸⁷ MALÝ, Karel a kolektiv. 2010, op. cit. str. 126

⁸⁸ KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. 2007, op. cit. str. 50

⁸⁹ Tamtéž, str. 51.

⁹⁰ Tamtéž, str. 52.

⁹¹ Císařský patent č. 208/1854 ř. z. ze dne 9. 8. 1854, kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech

⁹² VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 3. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, str. 509 ISBN 978-80-7380-575-3.

⁹³ §184, §185 císařského patentu č. 208/1854 ř. z. ze dne 9. 8. 1854, kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech

Hmotnou úpravu v té době obsahoval Obecný zákoník občanský (zkráceně ABGB)⁹⁴, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1812 a na našem území platil s několika málo změnami až do roku 1950.⁹⁵ Zákoník byl rozsáhlý a tvořil ho úvod a tři díly. V prvním dílu v §21 ABGB byly upraveny osoby, které byly pod zvláštní ochranou zákonů. Těmi byly mimo jiné osoby zuřivé, šílené a blbé, které byly buď úplně zbavené používání rozumu, anebo nebyly schopné rozpoznat následky svého jednání a dále osoby označené za marnotratníky, kterým bylo zakázáno spravovat jmění. V hlavě čtvrté prvního dílu byla obsažena ustanovení upravující poručenství a opatrovnictví. Poručenství se vztahovalo pouze na nezletilé a opatrovnictví na nezletilé bez otcovské péče a na osoby neschopné se o sebe postarat z jiných důvodů (šílenosti, blbosti nebo marnotratnosti). Šílenost či blbost mohla být prohlášena až poté, co bylo vyšetřeno chování dotyčného, a byl proveden výslech soudem stanovených lékařů. K prohlášení za marnotratného bylo zapotřebí podat soudu oznámení o takové osobě. Soud následně provedl šetření, a pokud z něj vyplynulo, že člověk nepromyšleně rozhazuje své jmění a nevýhodnými půjčkami vystavuje sebe či svojí rodinu nouzi, prohlásil takového člověka za marnotratného. Prohlášení soudu poté muselo být veřejně oznámeno.⁹⁶

Důvodem pro zánik opatrovnictví bylo podle ABGB ukončení obchodů, jenž měl na starosti opatrovník, anebo zánik důvodů, které bránily chráněné osobě v obstarávání vlastních záležitostí. Zánik těchto důvodů mohl spočívat buď v uzdravení šílených či blbých, o němž se rozhodovalo po podrobném vyšetření a po delší době, anebo v posílení vůle marnotratníka.⁹⁷ V §284 ABGB byl také položen základ pro poručenskou radu.

2.4 Právní úprava ve 20. a na počátku 21. století

V roce 1916 byl vydán Řád o zbavení svéprávnosti⁹⁸, ve kterém byl poprvé použit pojem svéprávnost. Řád rozlišoval mezi úplným a částečným zbavením svéprávnosti. Úplné zbavení svéprávnosti se týkalo osob starších 7 let, jenž z důvodu duševní choroby nebo slabomyslnosti nebyly schopné pečovat o své záležitosti. Tyto osoby pak měly právní způsobilost obdobnou právní způsobilosti dítěte mladšího 7 let a byli jim ustanovováni opatrovníci. Částečné zbavení svéprávnosti se vztahovalo na zletilé, kteří sice nebyli úplně nezpůsobilí obstarávat

---

⁹⁴ Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s. ze dne 1. 6. 1811, obecný zákoník občanský (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch)

⁹⁵ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. 2016, op. cit. str. 443, 444

⁹⁶ §237 ABGB

⁹⁷ MAREČKOVÁ, Jana a Maroš MATIAŠKO. *Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání*. Praha: Linde Praha, 2010, str. 56, 57 ISBN 978-80-7201-801-7.

⁹⁸ Císařské nařízení č. 207/1916 ř. z. ze dne 28. 6. 1916, Řád o zbavení svéprávnosti

si své záležitosti, ale z důvodu duševní choroby či slabomyslnosti bylo nutné jim ustanovit podpůrce. Částečně zbaveni svéprávnosti mohli být také marnotratníci a pijáci, kteří zneužívali alkohol či jiné látky. Osoby částečně zbavené svéprávnosti byly způsobilé jako dospělí nezletilci (tj. osoby ve věku 14 – 20 let včetně)⁹⁹ a byli jim ustanovováni podpůrce. Ti, kdo byli částečně zbaveni svéprávnosti pro duševní poruchu či slabomyslnost potřebovali k uzavření manželství souhlas podpůrce a soudu a poslední vůli mohli pořádit pouze ústně před soudem. Podpůrce měl stejná práva a povinnosti jako poručník, avšak soud mohl určit, že s příjmem, který si částečně zbavený vydělá, bude disponovat soud. Zákon také stanovil, že pokud bylo mj. zahájeno řízení o zbavení svéprávnosti a posuzovaná osoba potřebovala ochranu, byl jí ustanoven tzv. prozatímní podpůrce. Řád o zbavení svéprávnosti byl účinný až do konce roku 1950, kdy jej k 1. 1. 1951 nahradil Občanský soudní řád¹⁰⁰.

Po vzniku Československa v roce 1918 byly recepční normou přijaty rakouské a uherské zákony, mezi nimi i ABGB, Nesporný patent z r. 1854 a Řád o zbavení svéprávnosti. Postupně se začalo pracovat na sjednocení právní úpravy a v roce 1931 byla přijata obecná úprava nesporného řízení¹⁰¹. Po dobu trvání Protektorátu Čechy a Morava k žádným významnějším zákonodárným pracím v této oblasti nedošlo a teprve po převzetí vlády KSČ se začaly ozývat hlasy volající po přepracování dosavadní právní úpravy a odstranění stavu, „*kdy u nás platily zákony ještě z doby Marie Terezie*“¹⁰². V rámci tzv. právnické dvouletky byl přijat jednak nový občanský zákoník¹⁰³ a jednak výše zmíněný občanský soudní řád.

V občanském zákoníku bylo stanoveno několik fází získávání právní způsobilosti. Do 6 let věku bylo dítě absolutně právně nezpůsobilé a jednal za něj zákonný zástupce. Od 6 let mohlo dítě právně jednat s určitým omezením. V období od 6. do 15. roku věku mohlo být dítě pro nepřechodnou duševní poruchu zbaveno svéprávnosti a v důsledku toho být právně způsobilé jako dítě do 6 let věku. Dalším milníkem bylo dosažení 15. roku věku, kdy člověk získával způsobilost týkající se pracovních vztahů. Od tohoto věku až do dosažení zletilosti bylo opět možné dotyčného úplně zbavit svéprávnosti. Přelomový byl osmnáctý rok věku, v něm člověk nabýval zletilosti a současně s tím i plné způsobilosti k právním úkonům. Zletilého bylo možné jak úplně, tak i částečně zbavit svéprávnosti, a v tomto druhém případě

---

⁹⁹ ROUČEK, František, Jaromír SEDLÁČEK a kolektiv. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 1, (§§ 1 až 284)*. Praha: Linhart, 1935. Komentáře velkých zákonů československých, str. 1075

¹⁰⁰ Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád)

¹⁰¹ Zákon č. 100/1931 Sb., o základních ustanoveních soudního řízení nesporného

¹⁰² KUKLÍK, Jan a kolektiv. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011, str. 87 ISBN 978-80-87284-17-9.

¹⁰³ Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

byl pak způsobilý jako osoby starší patnácti let. Podmínkami pro částečné zbavení svéprávnosti byly zletilost a buď nepřechodná duševní porucha nebo „*navyklé nadměrné požívání alkoholických nápojů anebo omamných prostředků nebo jedů*“¹⁰⁴, přičemž tyto důvody bránily dotyčnému řádně vyřizovat své záležitosti. Dle této právní úpravy se už nekladl důraz jen na majetkovou ochranu osob zbavených svéprávnosti, ale i na úlohu opatrovníka spočívající v dohlížení a zajištění léčby duševní nemoci člověka a zároveň bylo jako důvod pro částečné zbavení svéprávnosti vypuštěno marnotratnictví.¹⁰⁵

Občanský soudní řád z r. 1950 upravoval zbavení svéprávnosti v hlavě čtvrté. Řízení se vedlo u obecného soudu posuzovaného (byl upraven i institut přenesení příslušnosti) a rozhodoval v něm senát tohoto soudu, a to bez ústního projednání. Řízení se zahajovalo na návrh i z moci úřední, a jestliže podal návrh někdo jiný než úřad, mohl soud navrhovateli uložit předložení lékařské zprávy o duševním stavu posuzovaného. Soud musel posuzovaného osobně vyslechnout, a pokud byl posuzovaný v ústavu, vyslechl ho většinou tam. Zákon umožňoval také upustit od provedení výslechu, a to pokud nemohl být vůbec proveden, anebo by mohl posuzovanému způsobit újmu na zdraví. Posuzovaný nemusel být povinně před soudem zastoupen, ale mohl mu být ustanoven procesní opatrovník. Pro rozhodnutí ve věci bylo důležité provést vyšetření zdravotního stavu posuzovaného, a to většinou minimálně dvěma znalci. Ke znaleckému zkoumání a výslechu posuzovaného však nemuselo dojít, jestliže byl posuzovaný soudně vyšetřen při nástupu v době posledních šesti měsíců při nástupu do ústavu a od té doby nedošlo k podstatné změně v jeho zdravotním stavu. Posuzovaný mohl být na základě rozhodnutí soudu maximálně po dobu tří měsíců zkoumán v ústavu. Před vynesemím rozhodnutí o zbavení z důvodu nadměrného požívání alkoholu a jiných látek mohl soud také odložit vydání rozhodnutí a stanovit posuzovanému přiměřenou lhůtu k tomu, aby se polepšil. Při vydání rozhodnutí bylo možné rozhodnout o tom, že se člověku zbavenému svéprávnosti usnesení nebude doručovat proto, že by mohlo uškodit jeho zdravotnímu stavu. Současně se zbavení svéprávnosti uvádělo v rejstříku u nemovitých věcí. V zákoně byla také zakotvena možnost soudu rozhodnout, za předpokladu, že byl zamítnut návrh na zrušení nebo přeměnu zbavení svéprávnosti a zároveň vyplynulo, že v nejbližší době nedojde ke zlepšení zdravotního stavu posuzovaného, o tom, že není možné podat takový návrh dříve, než uplyne soudem stanovená lhůta (max. 3 roky). V případě podání návrhu v této lhůtě

---

¹⁰⁴ §16 zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

¹⁰⁵ *Důvodová zpráva k zákonu č. 141/1950 Sb., občanský zákoník* [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_10.htm

jej soud odmítal bez řízení. Výjimkou, kdy bylo možné návrh podat, byla situace, kdy bylo prokázáno, že došlo ke zlepšení zdravotního stavu člověka zbaveného svéprávnosti.

Občanský zákoník z r. 1964¹⁰⁶ upustil od používání pojmu svéprávnost a namísto něj plně zavedl pojem způsobilost k právním úkonům. Dále stanovil na rozdíl od předchozí právní úpravy jedinou hranici, a to hranici osmnácti let pro dosažení zletilosti a plné způsobilosti k právním úkonům. Zletilost bylo možné získat také uzavřením manželství. Nezletilí mohli činit právní jednání přiměřená jejich věku. Změnou oproti minulému občanskému zákoníku byla i změna terminologická, neboť z úplného a částečného zbavení svéprávnosti se stalo zbavení a omezení způsobilosti k právním úkonům.

V roce 1963 byl přijat nový Občanský soudní řád¹⁰⁷. Řízení o způsobilosti k právním úkonům v něm bylo upraveno v hlavě páté. Tento zákon zavedl souhrnný pojem označující osobu, o jejíž právní způsobilosti se rozhodovalo, jako vyšetřovaného. Návrh na zahájení řízení dle něj mohlo podat i zdravotnické zařízení. Pokud soud uložil navrhovateli předložení lékařské zprávy a navrhovatel tak neučinil, mělo to za následek zastavení řízení (v předchozí úpravě to vedlo k odmítnutí návrhu). Novinkou bylo rovněž obligatorní ustanovení opatrovníka vyšetřovanému a odpadnutí povinnosti vyšetření vyšetřovaného dvěma znalci (stačil pouze jeden, ale musel být vždy vyslechnut). Soud mohl rozhodnout o přerušení řízení a povinně nařídil vyšetřovanému, který nadměrně užívá alkohol a jiné látky, léčení. Vedle toho i nadále přetrvával stav, kdy bylo možné rozhodnout i bez jednání a soud mohl upustit od doručení rozhodnutí vyšetřovanému. Nově byla upravena také možnost zrušení rozsudku.

Postupem času došlo k novelizaci Občanského soudního řádu z r. 1963 tak, že se zkrátily některé doby (nejvyšší přípustná doba, po kterou posuzovaný nemohl podat návrh se zkrátila ze 3 let na 1 rok, maximální doba pozorování ve zdravotnickém zařízení ze 3 měsíců na 6 týdnů), namísto obligatorního procesního opatrovníka se začal preferovat zmocněnec zvolený vyšetřovaným a opatrovníka soud ustanovil až v případě nezvolení zmocněnce. Současně byla stanovena pravidla pro volbu opatrovníka soudem. V případě, že vyšetřovaný požádal o výslech, musel být v každém případě vyslechnut. Bylo zrušeno ustanovení upravující možnost soudu nařídil povinné léčení a vypuštěno bylo rovněž ustanovení o možnosti rozhodnout bez jednání. Soud však stále mohl rozhodnout o nedoručení rozhodnutí, i když určitým zpřísněním bylo to, že soud o tom mohl rozhodnout pouze na základě znaleckého

---

¹⁰⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

¹⁰⁷ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

posudku. S účinností od 1. 1. 2014 byla tato úprava vyňata z OSŘ a v upravené formě včleněna do Zákona o zvláštních řízeních soudních.

3 Řízení o svéprávnosti

3.1 Právní úprava řízení o svéprávnosti obecně

Z hlediska vývoje právní úpravy došlo v civilním právu procesním k postupnému odklonu od koncepce jednotného procesu, která vycházela ze socialistické ideologie a jejímž základem bylo oprávnění státu vměšovat se do soukromoprávních vztahů. Důsledkem tohoto odklonu a rekodifikace soukromého práva¹⁰⁸ vznikla také potřeba přizpůsobit těmto změnám procesní právní úpravu. Zákonodárce tak zvažoval několik možností, jak tuto situaci řešit. První možností bylo vytvoření zcela nového komplexního zákona, který by zahrnoval všechna řízení a odstranil by nedostatky dosavadního občanského soudního řádu¹⁰⁹. Druhou možností byla rozsáhlá novelizace stávajícího OSŘ, která se však nezdála být vhodná z důvodu nově přijatého občanského zákoníku, který sám o sobě přinášel nejistotu do soukromoprávních vztahů. Proto bylo nakonec zvoleno jako nejvhodnější řešení rozdělit dosud komplexní procesní právní úpravu na samostatný občanský soudní řád, který bude upravovat sporná řízení a samostatný zákon o zvláštních řízeních soudních¹¹⁰ pro úpravu řízení nesporných a dalších řízení svou povahou spíše sporných, ale obsahujících, pokud jde o jejich průběh, určité odlišnosti¹¹¹.

Pro nesporná řízení obsažená v ZŘS jsou tak charakteristické určité rozdíly od řízení sporných. Mezi hlavní rozdíly se řadí účel řízení, kdy nesporné řízení směřuje k uspořádání právních vztahů účastníků do budoucna a má tedy účel preventivní, kdežto sporné řízení směřuje k ochraně „*porušeného nebo ohroženého subjektivního práva*“¹¹² a jeho účelem je tak prevence. Dalším významným rozdílem je povaha meritorních rozhodnutí, jenž jsou v nesporném řízení konstitutivní a ve sporném řízení deklaratorní. A v neposlední řadě je třeba zmínit také rozdílnost v uplatňování zásad, které jednotlivé typy řízení ovládají, tedy pro nesporné řízení se uplatní zásada oficiality a vyšetřovací a pro sporné řízení zásada dispoziční a projednací. Z těchto rozdílů ale existují i různé výjimky.

Řízení o svéprávnosti se svou povahou zařazuje mezi řízení nesporná¹¹³ a jeho procesní úprava je obsažena v již zmiňovaném Zákoně o zvláštních řízeních soudních, a to jednak

---

¹⁰⁸ Rekodifikace soukromého práva byla tvořena zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zákonem č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech a zákonem č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

¹⁰⁹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

¹¹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, str. 106 a 107

¹¹¹ ŠÍNOVÁ, Renáta a Jana KŘIVÁČKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 16

¹¹² Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, str. 108

¹¹³ ŠÍNOVÁ, Renáta a Jana KŘIVÁČKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 18

ve zvláštní části, tedy v Hlavě I upravující řízení o některých otázkách týkajících se fyzických osob, dílu I s názvem řízení o podpůrných opatřeních a řízení ve věcech svéprávnosti, oddílu 2, ale i v obecné části, kde jsou formulována ustanovení společná pro všechna řízení upravená v tomto zákoně. Zákon o zvláštních řízeních soudních nabyl účinnosti dne 1. ledna 2014 a už ve svém úvodním ustanovení zmiňuje své postavení vůči občanskému soudnímu řádu. Zákon o zvláštních řízeních soudních je dle §1 koncipován jakožto speciální úprava vzhledem k obecné úpravě obsažené v OSŘ a vychází z tzv. minimalistické koncepce, tedy obsahuje pouze odchylky vzhledem ke klasickému spornému řízení¹¹⁴. V §1 odst. 1 je tak uvedeno, že dle ZŘS se postupuje, pokud jde o řízení v něm taxativně stanovená, přičemž mezi tato řízení pak dle §2 písm. a) spadá právě řízení o svéprávnosti. Dle §1 odst. 2 se použije občanský soudní řád, pokud ZŘS nestanoví jinak. Toto ustanovení je dokladem obecné subsidiarity mezi těmito dvěma předpisy a znamená, že pokud nenalezneme v ZŘS speciální úpravu určité otázky, tak se postupuje podle OSŘ. Problematický je odst. 3, neboť stanoví použití právní úpravy obsažené v ZŘS vedle právní úpravy OSŘ, pokud to povaha jednotlivých ustanovení nevyklučuje. Jedná se tedy o tzv. „zbytkovou subsidiaritu“¹¹⁵, kdy komplexní úprava je v OSŘ a ustanovení ZŘS slouží k jejímu doplnění o různé odchylky typické pro řízení upravená v ZŘS. Příkladem tohoto typu subsidiarity je doplnění rozhodnutí uvedených v §202 OSŘ, proti nimž není odvolání přípustné, o další případy nepřipustnosti odvolání uvedené v zákoně o zvláštním řízení soudním.¹¹⁶ Winterová¹¹⁷ pak tento případ zbytkové subsidiarity nazývá jako tzv. „zesílenou subsidiaritu“ a takto rozsáhle formulovanou subsidiaritu podrobuje kritice zejména s ohledem na interpretaci a aplikaci těchto ustanovení v praxi. Upozorňuje také na trojitou subsidiaritu, která se vyskytuje v ZŘS v úpravě řízení ve věcech vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení ve zdravotním ústavu, jenž obsahuje samostatnou obecnou úpravu.

Mimo tyto případy subsidiarity se ještě uplatní situace, kdy určitý právní institut není upraven v občanském soudním řádu vůbec a jeho úprava je obsažena jen v zákoně o zvláštních řízeních soudních. Pak se použije pouze úprava obsažená v ZŘS. Mezi takové případy lze zařadit mimo jiné také, pro řízení o svéprávnosti významný, jiný soudní rok nebo třeba speciální definici účastníků řízení obsaženou v ZŘS.

---

¹¹⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta a Jana KŘIVÁČKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 16

¹¹⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, str. 123

¹¹⁶ Tamtéž, str. 123.

¹¹⁷ WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první, Řízení nalézací.* 8. vydání. Praha: Leges, 2015, str. 358 ISBN 978-80-7502-076-5.

Jelikož procesní právo je odrazem hmotného práva, také řízení o svéprávnosti nalézá svoji právní úpravu hmotným právem, a to konkrétně v občanském zákoníku v oddílu upravujícím podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat. Omezení svéprávnosti je považováno za nejkrajnější možnost a uplatní se až v případě, kdy nelze použít žádné z mírnějších a méně omezujících opatření¹¹⁸.

3.2 Příslušnost

3.2.1 Věcná příslušnost

Zákon o zvláštních řízeních soudních stanovuje věcnou příslušnost obecně pro všechna řízení v něm upravená v §3. Vzhledem k tomu, že úprava řízení o svéprávnosti neobsahuje žádné speciální ustanovení, uplatní se tento paragraf, který v prvním odstavci určuje, že pro řízení jsou v prvním stupni věcně příslušné okresní soudy. V dalších odstavcích jsou pak taxativně obsaženy výjimky z tohoto pravidla, kdy řízení koná krajský soud. Žádná z těchto výjimek ale nezmiňuje řízení o svéprávnosti, proto bude řízení vždy konat okresní soud. Pro přezkum podmínek řízení nejsou stanovena speciální ustanovení a řídí se obecnou úpravou obsaženou v OSŘ.

3.2.2 Místní příslušnost

Místní příslušnost obecně upravuje §4 ZŘS a vymezuje, že místně příslušný je obecný soud osoby, v jejímž zájmu se řízení koná, pokud zákon nestanoví jinak. Tato zbytková¹¹⁹ úprava se ale v případě řízení o svéprávnosti neuplatní, neboť zákon v tomto případě (oproti věcné příslušnosti) speciální úpravu má, a to v §34 ZŘS. Dle tohoto paragrafu je výlučně místně příslušný obecný soud osoby, o jejíž svéprávnosti se řízení vede a v případě, že je umístěna bez svého souhlasu ve zdravotním ústavu anebo v zařízení sociálních služeb vymezeném v §84, je příslušný soud, v jehož obvodu se ústav nachází. Podstatný význam má v tomto ustanovení spojení „bez svého souhlasu“, jestliže je totiž tato osoba umístěna v daném zařízení na základě svého souhlasu, pak je nutné prověřit, zda nemá bydliště v obvodu jiného soudu a nepobývá v tomto zařízení jen dočasně.¹²⁰

---

¹¹⁸ Mezi mírnější a méně omezující opatření řadíme předběžné prohlášení (§38 a násl. obč. zák.), nápomoc při rozhodování (§45 a násl. obč. zák.) a zastoupení členem domácnosti (§49 a násl. obč. zák.).

¹¹⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, str. 124

¹²⁰ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 111

Důvodem pro zakotvení zvláštní úpravy místní příslušnosti pro řízení o svéprávnosti byl vznik potenciálních rozporů, pokud jde o to, zda je rozhodnutí o svéprávnosti opravdu v zájmu posuzované osoby.¹²¹ Dalším důvodem pak byla snaha přiblížit soudní rozhodování co nejvíce posuzovanému, aby mohlo být co nejrychleji reagováno na potřebu rozhodnout o jeho svéprávnosti a současně zajistit hospodárnost řízení.¹²²

Pro definování pojmu obecný soud obsaženého v ustanovení §34 ZŘS je nutné využít subsidiarity OSŘ, jenž v §85 odst. 1 upravuje, že obecným soudem je soud dle místa bydliště posuzovaného a v případě, že nemá bydliště, tak soud dle místa, kde se obvykle zdržuje. Pokud bydlí na více místech, je rozhodující to z bydlíšť, ve kterém má úmysl se trvale zdržovat. Pojem bydliště obsahuje občanský zákoník. Jde o místo, kde se zdržuje a má v úmyslu se tam zdržovat trvale a má zde svůj byt, rodinu apod., přičemž třeba dočasná hospitalizace v nemocnici¹²³ nebo jiné okolnosti, které nejsou trvalé, nemají na určení bydliště a potažmo i příslušnosti soudu vliv.

Z důvodu subsidiarity se aplikuje také §11 odst. 1 a 2 OSŘ upravující zásadu perpetuatio fori, tedy trvání místní příslušnosti podle skutečností rozhodných v době zahájení a v případě místní příslušnosti více soudů může řízení proběhnout u jakéhokoliv z nich. Zákon o zvláštních řízeních soudních dále upravuje také příslušnost v případě spojení řízení o svéprávnosti a řízení o opatrovnictví člověka, kdy je příslušný soud rozhodující o svéprávnosti (§46 odst. 1 a 2 ZŘS).

3.2.3 Přenesení příslušnosti

Obecná úprava §11 odst. 1 OSŘ stanovuje pravidlo trvání místní příslušnosti, dle nějž jsou rozhodné skutečnosti existující při zahájení řízení. Výjimku z tohoto pravidla tvoří právní úprava přenesení příslušnosti zakotvená v ZŘS¹²⁴. Přenést příslušnost z příslušného soudu na soud jiný umožňuje §5 ZŘS, a to mimo jiné právě v řízení o svéprávnosti, pokud došlo ke změně okolností rozhodných pro posouzení příslušnosti. Institut přenesení příslušnosti se tedy týká jen některých typů řízení, v zákoně výslovně vyjmenovaných, mezi které spadá i řízení o svéprávnosti. Důvodem je to, že jde o dlouhodobé řízení, jenž není definitivně ukončeno vydáním rozhodnutí třeba o omezení svéprávnosti, ale ve většině případů pokračuje dále, např. právě v podobě pravidelných přezkumů svéprávnosti stanovených občanským zákoníkem (§59 obč. zák.). V průběhu této doby se tak může dostat do rozporu stav,

---

¹²¹ MACKOVÁ, Alena, Ladislav MUZIKÁŘ a kolektiv. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, str. 87 ISBN 978-80-7502-122-9.

¹²² Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, str. 131

¹²³ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 110

¹²⁴ WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 359

který existoval v době zahájení řízení a stav skutečný. Typickým příkladem této situace je přestěhování osoby omezené ve svéprávnosti do jiného města. Fakticky pak dochází k tomu, že místně příslušný soud vydá usnesení o přenesení příslušnosti na jiný místně příslušný soud. Platí však pravidlo, že soud může příslušnost přenést jen v případě, že jsou kumulativně splněny dvě podmínky. První podmínkou je tedy změna okolností týkajících se příslušnosti a druhou zájem osoby, jejíž svéprávnost je předmětem řízení, neboť přenesení je možné jen, pokud je v zájmu této osoby. Jestliže soud, na který byla takto příslušnost přenesena, s přenesením nesouhlasí, pak věc postoupí k posouzení soudu, který je mu nadřízen a nadřízený soud následně otázku přenesení posoudí a vydá rozhodnutí zavazující také soud, jenž příslušnost přenesl. Toto ustanovení je odrazem změny pohledu, kdy se dřívější judikatura¹²⁵ klonila k názoru, že přenesení příslušnosti lze provést až v navazujícím opatrovnickém řízení a nikoliv už v řízení o svéprávnosti (dříve způsobilosti k právním úkonům).

3.3 Účastníci a ostatní subjekty řízení

3.3.1 Účastníci řízení

Zákon o zvláštních řízeních soudních upravuje účastenství odlišně než občanský soudní řád. Pro řízení upravená v ZŘS se tak nepoužije tzv. první definice účastenství upravená v §90 OSŘ, ale tzv. druhá definice účastenství (§6 odst. 2 ZŘS) a tzv. třetí definice účastenství (§6 odst. 1 ZŘS).¹²⁶ S ohledem na způsob zahájení řízení o svéprávnosti, které lze dle §35 ve spojení s §13 odst. 1 ZŘS zahájit i bez návrhu a na chybějící explicitní úpravu účastenství¹²⁷ pro řízení o svéprávnosti, jsou účastníky řízení o svéprávnosti navrhovatel a ten, o jehož právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno. Uplatní se tedy třetí definice účastenství. Postavení účastníků v rámci tohoto řízení nemá sporný charakter a nejedná se o strany sporu. Stejně tak se neuplatní, vzhledem k charakteru řízení, instituty typické pro sporné řízení obsažené v občanském soudním řádu jako je procesní společenství účastníků, hlavní intervence, přistoupení účastníka, záměna účastníka ani vedlejší účastenství.¹²⁸

V řízení o svéprávnosti je v případě, že bylo zahájeno na návrh, vždy účastníkem navrhovatel, a to v důsledku jeho procesní činnosti, tedy podání návrhu na zahájení řízení.

---

¹²⁵ Rozhodnutí R 3/79

¹²⁶ Proti číselnému označování definic účastenství se staví např. Lavický (LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 29), který uvádí, že toto číslování není vhodné, neboť reflektuje pořadí těchto definic před novelou, která byla provedena zákonem č. 30/2000 Sb., a toto zkrácené označení se tehdy používalo z důvodu praktičnosti.

¹²⁷ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 31

¹²⁸ SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 10

Tento způsob vymezení účastenství se nazývá jako formální, protože je účastníkem vždy, bez ohledu na to, zda může rozhodnutí zasáhnout do jeho právních poměrů. Opakem formálního pojetí je pak materiální pojetí, které váže účastenství na hmotné právo a nikoliv na vymezení účastníků v návrhu. Materiálně jsou vymezeny osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení o svéprávnosti jednáno¹²⁹. Tyto osoby lze členit na dvě kategorie. Do první kategorie patří v řízení o svéprávnosti obligatorně posuzovaný, jehož práva a povinnosti jsou upravena ve výroku rozhodnutí. Do druhé kategorie se řadí ti, jejichž práva a povinnosti sice nejsou obsažena přímo ve výroku rozhodnutí, ale přesto mohou být rozhodnutím soudu dotčena.¹³⁰ Příkladem osob, jenž spadají do druhé kategorie, je manžel posuzovaného, jeho nezletilé děti, případně druhý rodič nezletilých dětí, pokud není manželem. Občanský zákoník v §865 odst. 2 a §868 odst. 2 totiž stanoví, že v případě rozhodování o omezení svéprávnosti soud rozhodne také o rodičovské odpovědnosti posuzovaného a pokud byla jeho svéprávnost v této oblasti omezena, dojde zároveň k pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti. Soud však může rozhodnout, že rodiči zůstává výkon práv a povinností péče o dítě a osobního styku s dítětem. Současně platí, že dítě v tomto řízení nemůže zastupovat druhý rodič, který není posuzovaný, ale pouze kolizní opatrovník.¹³¹ V případě, že je posuzovaným nezletilé dítě, budou těmito účastníky jeho rodiče.

Soud po celou dobu řízení prověřuje okruh účastníků a zákon o zvláštních řízeních soudních mu za tímto účelem umožňuje přibrat jako účastníka do řízení osobu, jejíž práva nebo povinnosti se projednávají a která nemá postavení účastníka už od počátku řízení. Stejně tak může soud ukončit účast osobě, která se řízení od zahájení účastní, ale jejíž práva nebo povinnosti nejsou předmětem tohoto řízení. Soud v těchto situacích rozhoduje usnesením, které se doručuje všem účastníkům řízení, přičemž proti usnesení o přibrání účastníka do řízení není přípustné podat odvolání.

Ustanovení o přibrání účastníka má velký význam, protože s postavením osoby jako účastníka řízení souvisí také různá procesní oprávnění a povinnosti (např. se dané osobě doručují rozhodnutí). K přibrání účastníka může v řízení o svéprávnosti dojít v situaci, kdy bylo zahájeno na návrh, ale navrhovatel v něm neuvedl všechny osoby, jenž mají být účastníky (např. výše zmíněné děti rodiče omezovaného ve svéprávnosti), nebo když v případě řízení zahájeného usnesením soudu soud správně neurčil všechny účastníky řízení. K ukončení účasti

---

¹²⁹ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 29

¹³⁰ Tamtéž, str. 31.

¹³¹ Tamtéž, str. 116.

pak dochází v případě opačném, tj. navrhovatel uvedl i osoby, které nemají být účastníky, nebo soud v usnesení o zahájení řízení uvedl účastníky, kteří účastníky být nemají. Ukončit účastenství však nelze navrhovateli, ale pouze těm, jejichž účastenství vychází z materiálního pojetí.¹³²

3.3.2 Státní zastupitelství

Dalším subjektem, který může vstoupit do zahájeného řízení o svéprávnosti a uplatňovat v něm svá procesní práva a povinnosti je vedle účastníků řízení i státní zastupitelství. Státní zastupitelství je představitelem veřejného zájmu v řízení a současně subjektem, jemuž je umožněno podat návrh na zahájení řízení. Tato oprávnění mu plynou z §8 ZŘS, který obsahuje taxativní výčet řízení, na která se tato oprávnění vztahují. Ke vstupu státního zastupitelství do řízení dochází buď podáním návrhu na zahájení řízení, anebo dnem, kdy oznámilo příslušnému soudu, že vstupuje do již zahájeného řízení. Způsob, jakým do řízení vstupuje, je podstatný pro jeho další postavení v něm. Pokud vstoupí podáním návrhu, pak má postavení účastníka řízení. Pokud vstupuje do již zahájeného řízení, je v postavení zvláštního procesního subjektu. Státní zastupitelství není limitováno tím, zda jde o prvostupňové nebo odvolací řízení, může vstoupit do obou a dokonce může zahájit odvolací řízení, i když nepůsobilo v prvostupňovém řízení. Důležité je, že tak musí učinit dříve, než všem účastníkům uplyne lhůta pro podání odvolání¹³³. Pokud státní zastupitelství podá návrh na zahájení řízení, ač už bylo řízení zahájeno ex offio soudem nebo návrhem podaným jiným navrhovatelem, soud řízení o návrhu státního zastupitelství zastaví pro překážku litispendence.¹³⁴

Státní zastupitelství může činit všechny úkony jako jakýkoliv jiný účastník řízení s výjimkou úkonů, které může činit jen účastník právního poměru (§35 odst. 2 OSŘ), tedy subjekt hmotného práva. Postavení státního zastupitelství v řízení má vliv také na procesní úkony, které může činit. Příkladem rozdílných procesních oprávnění státního zastupitelství je otázka dispozice s řízením. Pokud je navrhovatelem, tak může vzít návrh zpět, v případě, že pouze vstoupilo do již zahájeného řízení, nemůže s řízením disponovat.

Zákon umožňuje státnímu zastupitelství vstoupit do řízení o svéprávnosti (resp. podat návrh na jeho zahájení) z toho důvodu, že jde o řízení, jehož výsledek se dotýká nejen posuzovaného, ale i společnosti. Rozhodnutím je tedy chráněn jak posuzovaný, tak i společnost

---

¹³² LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 38

¹³³ Tamtéž, str. 40.

¹³⁴ SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 13

před ním. Proto by v řízení měl být náležitě zjištěn skutkový stav. Úlohou státního zastupitelství v řízení je dohlížet na ochranu veřejného zájmu. Státní zastupitelství však nemusí vstoupit do každého řízení o svéprávnosti, ale vstupuje pouze tehdy, pokud dospěje k názoru, že to veřejný zájem vyžaduje. Pokud vstoupí do řízení, je další pojistkou pro to, že v něm budou naplněny klíčové zásady nesporného procesu, tedy zásada oficiality a zásada vyšetřovací.

3.4 Činnost soudu před zahájením řízení

Řízení o svéprávnosti je typem řízení, které je možné zahájit i bez návrhu, a proto je možné v tomto řízení, na rozdíl od úpravy pro sporná řízení obsažené v OSŘ, i bez návrhu nařídit předběžné opatření (§12 ZŘS). Předběžné opatření lze vydat jak před zahájením řízení, tak i po zahájení v jeho průběhu, přičemž pokud je vydáno předběžné opatření v řízení zahajovaném i bez návrhu, tak se očekává, že soud současně s ním zahájí řízení. Podmínky vydání předběžného opatření jsou subsidiárně obsaženy v občanském soudním řádu¹³⁵. Předběžné opatření lze obecně nařídit z důvodu potřeby zatímně upravit poměry účastníků, nebo pokud existuje obava z ohrožení výkonu soudního rozhodnutí. Předběžné opatření se nařizuje formou usnesení, a jelikož se jedná o řízení, které lze zahájit i bez návrhu, soud nemůže uložit navrhovateli povinnost podat návrh na zahájení řízení. Stejně tak se nevyžaduje ani složení jistoty k zajištění náhrady škody nebo jiné újmy, která by v souvislosti s předběžným opatřením mohla vzniknout. Vydání předběžného opatření v řízení o svéprávnosti je však problematické, neboť předběžným opatřením nesmí být stanoveno to, co by mělo být výsledkem celého řízení. Jako příklad lze uvést rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové - pobočka v Pardubicích ze dne 1. 10. 2015 sp. zn. 23 Co 444/2015, který rozhodoval o odvolání proti usnesení o předběžném opatření, kterým bylo posuzovanému uloženo předběžné opatření v podobě zdržení se právních jednání souvisejících s majetkem, jehož hodnota je vyšší než 400 Kč. V tomto rozsudku Krajský soud dovedl, že není možné, aby se předběžným opatřením dosáhlo rozhodnutí, které je možné získat až v pravomocném rozsudku. Současně Krajský soud stanovil, že účinku obdobného tomu, který sledoval navrhovatel, lze dosáhnout tím, že soud v průběhu řízení o omezení svéprávnosti v souladu s §58 občanského zákoníku svěří některá právní jednání nebo správu majetku třetí osobě.

---

¹³⁵ Před zahájením řízení je upravuje §74 OSŘ a po zahájení řízení §102 OSŘ.

3.5 Průběh řízení

3.5.1 Zahájení řízení

Řízení o svéprávnosti lze zahájit jak na návrh, tak i bez návrhu, jak stanoví obecné ustanovení §13 ve spojení s §35 ZŘS. O zahájení řízení bez návrhu rozhoduje soud usnesením okamžitě, jakmile se dozví o skutečnostech odůvodňujících zahájení řízení. Tyto skutečnosti může soud zjistit, buď sám při vedení jiných řízení (např. v jiném řízení vyvstane pochybnost o tom, zda je účastník plně svéprávný, zda by neměl být omezen ve svéprávnosti), nebo tyto skutečnosti vyplynou z řízení vedených u jiných soudů či správních orgánů, nebo jej na ně upozorní jiná fyzická či právnická osoba svým podnětem. Takový podnět může podat i osoba, která by mohla být navrhovatelem a soud pak musí sám uvážit, zda jde o podnět nebo o návrh na zahájení řízení.¹³⁶ Usnesení soudu o zahájení řízení obsahuje předpokládaný okruh účastníků a předmět řízení a nemusí být odůvodněno. Přesto je žádoucí, když usnesení obsahuje alespoň stručné odůvodnění, aby adresáti usnesení byli srozuměni s tím, proč se řízení zahajuje. Takový požadavek ostatně vyplývá i z čl. 13 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, jenž zakotvuje rovnoprávný a účinný přístup ke spravedlnosti.¹³⁷ Toto usnesení se doručuje všem účastníkům do vlastních rukou a zákon proti němu nepřipouští odvolání, protože se řízení uskutečňuje ve veřejném zájmu a případné obstrukce účastníků by mohly vést k jeho zbytečnému zpomalení a prodlužování¹³⁸. Za den zahájení řízení se považuje den, kdy bylo usnesení o zahájení řízení vydáno.

Je-li řízení zahajováno na návrh, je možné návrh učinit v listinné nebo elektronické podobě, nebo také ústně do protokolu, neboť jde o řízení, jenž lze zahájit i bez návrhu (§14 ZŘS). Protokol o zahájení musí obsahovat náležitosti stanovené pro protokoly v §40 odst. 6 OSŘ, a protože nahrazuje podání, musí splňovat i náležitosti stanovené pro podání v §42 odst. 4 OSŘ. V teorii však nepadá shoda na tom, zda lze ústně učiněný návrh na zahájení řízení sepsat pouze u soudu příslušného k vedení řízení, nebo u jakéhokoliv soudu. Někteří autoři¹³⁹ se domnívají, že lze protokol sepsat jen u soudu, který je místně příslušný věc projednat a rozhodnout. Lze však spíše souhlasit s názorem¹⁴⁰, že je možné návrh ústně učinit u kteréhokoliv soudu, který jej pak postoupí příslušnému soudu. Současná právní úprava sice

---

¹³⁶ SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 21

¹³⁷ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 112

¹³⁸ MACKOVÁ, Alena, Ladislav MUZIKÁŘ a kolektiv. 2016, op. cit. str. 46

¹³⁹ SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 23

¹⁴⁰ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 57; obdobně MACKOVÁ, Alena, Ladislav MUZIKÁŘ a kolektiv. 2016, op. cit. str. 47

neobsahuje žádné ustanovení, které by obsahovalo obdobnou úpravu, jako byla v §42 odst. 2 OSŘ¹⁴¹, který obsahoval povinnost jakéhokoliv okresního soudu sepsat protokol a postoupit jej ihned příslušnému soudu s účinky, jako by byl návrh učiněn u soudu příslušného. Zároveň ale zákon o zvláštních řízeních soudních neobsahuje žádné ustanovení, které by takovému postupu bránilo a výslovně by stanovilo, že lze návrh sepsat jen u soudu příslušného. Proto pokud by takové omezení mělo být stanoveno, muselo by být opřeno o zákonné ustanovení.

Návrh na zahájení řízení o svéprávnosti je oprávněn podat v zásadě každý, kdo má právní osobnost (§19 OSŘ). Z §35 ZŘS vyplývá aktivní legitimace zdravotního ústavu, státního orgánu, kterým se rozumí státní zastupitelství dle §8 odst. 2 ZŘS a jiného navrhovatele. Mimo tyto osoby může návrh na zrušení nebo změnu rozhodnutí o omezení svéprávnosti podat také osoba omezená ve svéprávnosti.

Podává-li návrh zdravotní ústav, musí mít stejně jako jakýkoliv jiný účastník řízení právní osobnost. Podle jiného názoru zdravotní ústav sám o sobě nemusí mít právní osobnost, ale zákon o zvláštních řízeních soudních mu v §35 odst. 1 způsobilost být účastníkem řízení přiznává, a to v souladu s čl. 19 OSŘ.¹⁴² Podle starší judikatury je také možné, aby byl návrh podán poskytovatelem sociálních služeb¹⁴³.

Je-li návrh podán osobou omezenou ve svéprávnosti, nevyžaduje se k tomuto procesnímu úkonu souhlas opatrovníka. Člověk, který byl omezen ve svéprávnosti, je však aktivně legitimován jen k podání návrhu na zrušení nebo změnu rozhodnutí o omezení a v případě, že byl takový návrh soudem opakovaně (tedy dvakrát a více) zamítnut a ze znaleckého posudku vyplývá, že nelze očekávat zlepšení jeho stavu, je soud oprávněn rozhodnout, že mu toto právo nejvýše po dobu 6 měsíců od právní moci tohoto rozhodnutí nepřísluší. Dále platí, že i před uplynutím doby, po kterou posuzovaný nemůže podat návrh, ale může být řízení zahájeno, a to buď ex offio, anebo z podnětu osoby jiné než je posuzovaný.

V případě, že posuzovaný návrh podá i přesto, že dosud neuplynula doba stanovená v rozhodnutí, po kterou je omezen návrh podat, soud jej zamítne z důvodu nedostatku legitimace.¹⁴⁴ Zamítnutí návrhu se ale podle části odborné veřejnosti neuplatní, protože je možné k němu přistoupit až po provedeném jednání, a proto se podle části autorů použije

---

¹⁴¹ Ve znění účinném do 31. 12. 2013.

¹⁴² LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 113

¹⁴³ Tamtéž, str. 113.

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 113.

zastavení řízení dle §104 odst. 1 OSŘ z důvodu nedostatku procesních podmínek.¹⁴⁵ Jiní autoři zastávají názor, že legitimace nepatří mezi procesní podmínky a současně nejde ani o nedostatek procesní způsobilosti, neboť ten lze odstranit. Dle tohoto názoru by tak mělo být ustanovení doplněno, aby se tato nejasnost odstranila, a to tak, že návrh bude odmítnut.¹⁴⁶ Osobně se přikláním k názoru, že nedostatek legitimace by dle procesní teorie měl sice vést k zamítnutí žaloby, v tomto případě však soud rozhoduje nikoliv věcně, ale do určité míry formálně, protože nejsou splněny požadavky stanovené zákonem. Soud tak vůbec nepřezkoumává svéprávnost, ale pouze tzv. od stolu rozhodne. Zároveň se ale nejedná, jak už bylo výše řečeno, o procesní podmínky na straně účastníků, protože mezi ně řadíme způsobilost být účastníkem řízení a procesní způsobilost, proto nelze využít v občanském soudním řádu upravené zastavení řízení. Odmítnutí návrhu je dle §43 OSŘ možné, pokud i přes výzvu soudu nedošlo k opravě či doplnění návrhu a jde o natolik závažný nedostatek, že není možné v řízení pokračovat. V tomto případě však soud nevyzývá k opravě a ani by jeho výzva nebyla vhodná, neboť to, že dosud neuplynula lhůta stanovená v rozhodnutí, napravit nelze. Jedná se tedy o výkladově problematickou otázku, kterou nelze vyřešit prostým použitím obecné úpravy stanovené v OSŘ, a proto by ustanovení mělo být výslovně doplněno o způsob, jakým bude soud postupovat.

Důvodem pro zakotvení ustanovení §35 odst. 3 byla snaha zabránit zneužívání oprávnění podat návrh ze strany osob omezených ve svéprávnosti. Protože jde ale o ustanovení poměrně široce a neurčitě vymezené, vzbuzuje u některých¹⁴⁷ pochybnosti, pokud jde o jeho soulad s ústavním pořádkem. Kritiku vyvolává zejména to, že není v zákoně přesně stanoveno, jaký počet zamítnutí návrhů posuzovaného se rozumí pod pojmem „opakované zamítnutí“. Problematickou se jeví i otázka zlepšení zdravotního stavu, když ani v medicíně nelze přesně odhadnout, jak se bude zdravotní stav posuzovaného vyvíjet. Rovněž maximální doba trvání odnětí oprávnění podat návrh je považována za příliš dlouhou.

Mezi podstatné náležitosti návrhu na zahájení řízení se řadí vylíčení skutkových a právních důvodů, z nichž je patrné, proč navrhovatel považuje návrh za důvodný a že není možné v daném případě využít nějaké mírnější a méně omezující opatření. Skutkovými a právními důvody jsou relevantní okolnosti, které naplňují podmínky pro omezení svéprávnosti stanovené v občanském zákoníku (§55 a násl. obč. zák). V návrhu je proto třeba

---

¹⁴⁵ JIRSA, Jaromír, Vladimír BERAN, Marek DOLEŽAL a kolektiv. 2016, op. cit. str. 126

¹⁴⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta, Jana KŘIVÁČKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 57

¹⁴⁷ MACKOVÁ, Alena, Ladislav MUZIKÁŘ a kolektiv. 2016, op. cit. str. 90

uvést osobní stav posuzovaného (zda má manžela a děti), dále jeho zdravotní stav (skutečnost, že trpí duševní poruchou, dobu jejího trvání a prognózy jejího zlepšení), ve kterých oblastech není schopen myslet a rozhodovat se a do jaké míry, jak funguje v běžném životě (zda se orientuje v místě, čase a prostoru, zná hodnotu peněz, je schopen rozhodovat o poskytování zdravotních služeb, starat se o dům nebo byt apod.), jestli jsou mu poskytovány nějaké podpůrné služby (např. sociální služby) a jak mu tato pomoc pomáhá, jaký je názor posuzovaného na jeho situaci, na případné omezení svéprávnosti nebo využití mírnějších a méně omezujících opatření, jaká újma mu hrozí v případě, že nebude omezen ve svéprávnosti a také proč není možné využít mírnější a méně omezující opatření.¹⁴⁸

Vzhledem k tomu, že návrh může podat v podstatě každý a zákon nepožaduje prokázání právního zájmu, může soud uložit navrhovateli, s výjimkou zdravotního ústavu a státního orgánu, povinnost předložit do určité lhůty lékařskou zprávu o duševním stavu posuzované osoby. Tuto povinnost ukládá usnesením, proti němuž není dle §202 odst. 1 písm. a) OSŘ přípustné podat odvolání. Pokud navrhovatel lékařskou zprávu ve stanovené lhůtě soudu nepředloží, soud rozhodne o zastavení řízení. Tento postup byl zaveden, aby bylo zabráněno podávání šikanózních návrhů na omezení svéprávnosti, avšak v praxi může činit problémy. V případě, že posuzovaná osoba odmítne dát souhlas s poskytnutím údajů o svém zdravotním stavu, navrhovatel nemá možnost jak je jiným způsobem zjistit, neboť podléhá lékařskému tajemství. Z tohoto důvodu je třeba každý případ uložení této povinnosti pečlivě zvážit a nemělo by docházet k automatické aplikaci tohoto ustanovení kdykoliv, kdy je návrh podán někým jiným než zdravotním ústavem nebo státním zastupitelstvím.¹⁴⁹

Vynětí zdravotního ústavu a státního zastupitelství z možnosti uložit jim předložení lékařské zprávy posuzovaného ale není koncipováno jako speciální oprávnění, které je jim poskytováno. Pokud jde o zdravotní ústav, tak se očekává, že bude obeznámen se zdravotním stavem posuzovaného a všechny potřebné údaje o něm uvede ve svém návrhu a v případě státního zastupitelství se vychází rovněž z toho, že uvede všechny skutečnosti, jenž ho přiměly k podání návrhu.

Zákon upravuje informační povinnost, kdy v případě vybraných profesí (advokát, notář, soudní exekutor, soudce, státní zástupce, insolvenční správce, mediátor, znalec a tlumočník) je nutné doručit stejnopis návrhu na zahájení řízení či usnesení o zahájení řízení, tedy jak u řízení zahájeného na návrh, tak ex offo, ministrowi spravedlnosti a příslušné profesní komoře.

---

¹⁴⁸ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 114

¹⁴⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta, Jana KRIVÁČKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 56

Důvodem je, že podmínkou pro výkon těchto profesí je plná svéprávnost. Proto pokud je posuzovaným např. advokát, pozastaví mu Česká advokátní komora výkon advokacie a v případě, že nakonec dojde k omezení jeho svéprávnosti, vyškrtně jej ze seznamu advokátů a učiní tak ke dni, kdy rozhodnutí o omezení svéprávnosti nabylo právní moci.¹⁵⁰

Navrhovatel může po podání návrhu svůj návrh vzít zpět, pokud však soud dospěje k názoru, že jsou splněny podmínky pro to, aby bylo řízení o svéprávnosti zahájeno bez návrhu, může rozhodnout o neúčinnosti zpětvzetí a po právní moci takového rozhodnutí pokračovat v řízení. V tomto ustanovení se tak odráží zásada oficiality, jenž je charakteristická právě pro nesporná řízení.¹⁵¹

Dalším institutem, který může zasáhnout do průběhu řízení je zastavení řízení. Zastavit řízení lze jednak z důvodu nedostatku podmínek řízení (§104 OSŘ), dále v případě zpětvzetí návrhu dle §96 OSŘ, v případě nepředložení lékařské zprávy o duševním stavu (§35 odst. 2 ZŘS) a také pokud odpadne důvod vedení řízení dle §16 ZŘS. V tomto posledním případě pak dochází k zastavení řízení i bez návrhu. Příkladem takového důvodu je situace, kdy se v průběhu řízení posuzovaná osoba uzdraví natolik, že není třeba ji omezovat ve svéprávnosti ani ukládat jiné mírnější opatření¹⁵², anebo případ, kdy náhle zemře. O zastavení řízení rozhoduje soud usnesením, ve kterém rozhodne v souladu s §151 odst. 1 OSŘ i o nákladech řízení. Proti tomuto usnesení lze podat odvolání (§202 odst. 1 OSŘ a contrario).¹⁵³

Zákon dále v §46 ZŘS stanoví, že pokud nedošlo k zastavení řízení o svéprávnosti dle §35 odst. 2 ZŘS, tedy že navrhovatel nepředložil lékařskou zprávu o duševním stavu, zahájí soud také řízení ve věcech opatrovnictví člověka a obě tato řízení spojí, přičemž k oběma řízením je příslušný soud, jenž vede řízení o svéprávnosti. Tím došlo k odstranění nevhodného přístupu předchozí právní úpravy, podle které se opatrovník neustanovoval v rámci řízení o způsobilosti k právním úkonům, ale až v navazujícím opatrovnickém řízení. Člověk zbavený či omezený ve způsobilosti k právním úkonům byl tak ponechán někdy i několik měsíců bez osoby, která by za něj mohla právně jednat. Kromě zlepšení postavení posuzovaných je důsledkem spojení těchto řízení také efektivnější a hospodárnější projednání svéprávnosti.¹⁵⁴

Řízení o svéprávnosti je dle §11 odst. 1 písm. f) zákona o soudních poplatcích¹⁵⁵ osvobozeno od placení soudního poplatku.

---

¹⁵⁰ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 117

¹⁵¹ Tamtéž, str. 60.

¹⁵² Tamtéž, str. 60.

¹⁵³ Tamtéž, str. 61.

¹⁵⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, str. 133

¹⁵⁵ Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích

3.5.1.1 Zastoupení

Posuzovaný musí mít v řízení o svéprávnosti v souladu s §37 odst. 1 ZŘS vždy opatrovníka. Toto ustanovení tak představuje odklon od původní koncepce, kdy dřívější právní úprava účinná do 31. 12. 2013 naopak preferovala zvolení zmocněnce a soud posuzovanému ustanovil opatrovníka až v případě, že si posuzovaný žádného zmocněnce nevybral. Naopak dnes skutečnost, že byl posuzovanému jmenován opatrovník, nevylučuje možnost posuzovaného zvolit si zmocněnce. Posuzovaný tak může mít současně opatrovníka i zmocněnce, a to i v případě, že opatrovník se zvolením zmocněnce nesouhlasí. Důvodem pro zakotvení takového odlišného přístupu byla snaha zabránit situacím, kdy bude posuzovaný přesvědčen k udělení plné moci zmocněnci, jehož zájmy budou v kolizi se zájmy posuzovaného a práva posuzovaného tak nebudou hájena řádně. Posuzovaný totiž v důsledku duševní choroby nemusí být schopen takové jednání rozpoznat a stejně tak soud nemusí takovou kolizi ihned odhalit. Oproti tomu v případě povinného jmenování opatrovníka soud zkoumá, zda bude řádně hájit práva posuzovaného a v případě, že zmocněnec a opatrovník učiní různá právní jednání, může soud lépe posoudit, které z těchto jednání je spíše v zájmu posuzovaného a které nikoliv.¹⁵⁶ O oprávnění zvolit si zmocněnce a i o dalších procesních právech a povinnostech je třeba posuzovaného poučit.

Dalším rozdílem od dřívější úpravy je to, že zákon o zvláštních řízeních soudních explicitně nestanoví osobu, která má být jmenována opatrovníkem. Dříve bylo stanoveno, že opatrovníkem bude jmenován rodič nebo osoba blízká a pokud nemohl být jmenován ani jeden z nich, tak přicházelo v úvahu ustanovení advokáta.¹⁵⁷ Ústavní soud k tomu také výslovně doplňoval, že za opatrovníka nelze zvolit vyššího soudního úředníka ani jiného zaměstnance soudu.¹⁵⁸ Rovněž bylo vyloučeno, aby opatrovníkem byl jmenován zaměstnanec ústavu, ve kterém se posuzovaný nachází.¹⁵⁹ Zmíněná pravidla pro jmenování opatrovníka platná pro dřívější právní úpravu se ale používají i dnes. Výslovně je zakotvuje obecná úprava §29 odst. 4 OSŘ, podle něhož soud postupuje v případě, že posuzovaný neučinil „*v očekávání vlastní nezpůsobilosti právně jednat*“¹⁶⁰ předběžné prohlášení, ve kterém vymezil, kdo se má stát jeho opatrovníkem. Kromě advokáta platí, že opatrovník musí se svým jmenováním souhlasit a nelze tedy jmenovat osobu procesním opatrovníkem proti její vůli. Soud by také

---

¹⁵⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta, Jana KŘIVÁČKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 59

¹⁵⁷ Tamtéž, str. 58.

¹⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 9. 2007, sp. zn. II. ÚS 303/05

¹⁵⁹ JIRSA, Jaromír, Vladimír BERAN, Marek DOLEŽAL a kolektiv. 2016, op. cit. str. 128

¹⁶⁰ §38 obč. zák. ve spojení s 29a OSŘ

neměl jmenovat jako opatrovníka osobu blízkou, která svým podáním podnítila zahájení řízení ex offo a u níž existuje pochybnost, že má na vydání rozhodnutí o omezení svéprávnosti posuzované osoby právní zájem. Z povahy věci je také vyloučeno ustanovit procesním opatrovníkem osobu, která přímo podala návrh na zahájení řízení a stala se tak samostatným účastníkem řízení.¹⁶¹

Jak již bylo výše řečeno, opatrovníka je třeba jmenovat vždy. V praxi ale vznikaly problémy s tím, že některé soudy krátce po účinnosti nové úpravy procesního opatrovníka nejmenovaly, pokud měl posuzovaný svého hmotněprávního opatrovníka.¹⁶² Tento postup byl ale nesprávný a záhy poté bylo judikováno, že posuzovanému musí být jmenován procesní opatrovník i v případě, že má hmotněprávního opatrovníka jmenovaného už z předchozího řízení, neboť v opačném případě by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi hmotněprávním opatrovníkem a posuzovaným.¹⁶³ Hmotněprávní opatrovník je totiž dle §6 odst. 1 ZŘS také účastníkem řízení a je tím, o jehož právech a povinnostech má být v řízení jednáno, protože se jej může dotýkat výsledné rozhodnutí o svéprávnosti. Povinnost jmenovat procesního opatrovníka však nevyplývá pouze z §37 odst. 1 ZŘS, ale lze ji dovodit rovněž z obecného ustanovení §460 obč. zák., dle kterého v případě i jen hrozícího střetu zájmů opatrovníka a zastoupeného, je třeba jmenovat zastoupenému opatrovníka. Toto ustanovení se vztahuje i na řízení, ve kterých není stanovena povinnost jmenovat procesního opatrovníka, a proto i z tohoto důvodu je nutné jmenovat posuzovanému procesního opatrovníka, jinak by mu totiž musel být jmenován kolizní opatrovník.¹⁶⁴

Opatrovník v řízení o svéprávnosti činí úkony v zájmu posuzovaného. Může se však stát, že opatrovníkem bude ustanovena osoba, která tyto činnosti řádně vykonávat nebude. Takový případ byl řešen v rozhodovací činnosti Ústavního soudu¹⁶⁵. Okresní soud tehdy ustanovil opatrovníkem advokátku, která s posuzovanou vůbec nekomunikovala a v zájmu posuzované nečinila žádné jednání (s výjimkou přítomnosti u ústního jednání). Ústavní soud tak v této souvislosti dovodil, že v případě, že opatrovníka volí a jmenuje soud a nikoliv účastník řízení, nese odpovědnost za to, že opatrovník bude v řízení o svéprávnosti „hájit práva a oprávněné zájmy účastníka řízení“¹⁶⁶ soud a jestliže soud zjistí, že funkce opatrovníka není jím ustanovenou osobou vykonávána řádně, musí opatrovníka zprostit funkce. Není tak možné,

---

¹⁶¹ Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 16. 12. 2014, sp. zn. 15 Co 465/2014

¹⁶² Např. Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 31. 3. 2014, sp. zn. 18 Co 88/2014

¹⁶³ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 11. 2014, sp. zn. 8 Co 2017/2014

¹⁶⁴ Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 27. 5. 2015, sp. zn. 13 Co 188/2015

¹⁶⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 22. 11. 2012, sp. zn. II. ÚS 194/11

¹⁶⁶ Tamtéž.

aby soud nezakročil, pokud by byl opatrovník málo aktivní, neboť tento přístup by byl „nepřípustným formalismem“¹⁶⁷ a vedl by k porušení práva posuzovaného na spravedlivý proces.

Pokud jde o volbu zmocněnce posuzovaného, může jím být jak advokát, notář, odborová organizace, tak kterákoliv plně svéprávná fyzická osoba, ale nikoliv osoba, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy posuzovaného. Zmocněnce si posuzovaný může zvolit na začátku řízení, ale i v jeho průběhu a rovněž jej může kdykoliv za řízení změnit a zvolit si zmocněnce jiného. S tímto oprávněním posuzovaného pak souvisí i odpovídající právo zmocněnce plnou moc kdykoliv během řízení vypovědět.¹⁶⁸

3.5.2 Jednání

Řízení o svéprávnosti probíhá dle §19 ZŘS obligatorně s jednáním. Neuplatní se v něm ale kvalifikovaná výzva dle §114b ani přípravné jednání a §114c OSŘ (§17 ZŘS), a to proto, že se jedná o řízení založené na zásadě vyšetřovací a nikoliv na zásadě projednací. Přesto ale platí zásada, že soud musí učinit vše potřebné pro to, aby mohl rozhodnout při jediném jednání.¹⁶⁹ Namísto přípravného jednání, tak zákon o zvláštních řízeních soudních upravuje podobný institut a tím je jiný soudní rok, který je vhodnější proto, že s ním nejsou spojeny negativní důsledky obsažené v OSŘ u přípravného jednání.¹⁷⁰ Zákon v §18 ZŘS stanoví, že pokud to soud považuje za vhodné, koná se jiný soudní rok, kde se účastníci mohou k věci vyjádřit a pokud je to účelné a povaha věci to umožňuje, tak je možné provádět i dokazování. Toto ustanovení má pro řízení o svéprávnosti velký význam, neboť nařízení jiného soudního roku může být pro posuzovaného z hlediska jeho zdravotního stavu vhodné, protože může být uskutečněn v jiném čase a v jiném místě než je jednací síň, a to například v bydlíšti posuzovaného. Místo, kde bude uskutečněn, včetně způsobu jeho konání a jeho průběhu stanoví soud v opatření. Zákon tedy připouští i možnost konat jej mimo budovu soudu a dokonce i mimo běžnou úřední dobu soudu včetně možnosti vyloučení účasti veřejnosti. Soud tak může nařídit jednání např. ve zdravotním ústavu nebo zařízení sociálních služeb, pokud je tam posuzovaný umístěn.¹⁷¹

---

¹⁶⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 22. 11. 2012, sp. zn. II. ÚS 194/11

¹⁶⁸ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 120, 121

¹⁶⁹ JIRSA, Jaromír, Vladimír BERAN, Marek DOLEŽAL a kolektiv. 2016, op. cit. str. 65

¹⁷⁰ WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 361

¹⁷¹ JIRSA, Jaromír, Vladimír BERAN, Marek DOLEŽAL a kolektiv. 2016, op. cit. str. 130

Samotného jednání před soudem se účastní posuzovaný a jeho opatrovník, popř. i zmocněnec, pokud si jej zvolil a ostatní účastníci řízení se svými zástupci, dále pak znalec, ošetřující lékař posuzovaného a případní další svědci a také státní zastupitelství za předpokladu, že vstoupilo do řízení.¹⁷²

3.5.3 Dokazování

Pro řízení o svéprávnosti je stěžejní zásada vyšetřovací, a proto soud není vázán návrhy účastníků a je na něm, aby provedl všechny důkazy nezbytné ke správnému zjištění skutkového stavu včetně těch, které účastníci sami nenavrhli. Soud v rámci dokazování zjišťuje, zda jsou splněny předpoklady pro omezení svéprávnosti obsažené v občanském zákoníku, zejména jestli posuzovaný trpí trvalou duševní poruchou a zda tato porucha ovlivňuje jeho schopnost postarat se sám o sebe a své záležitosti. V souvislosti se změnou pohledu na osoby s duševním postižením došlo k přesunu od náhradního rozhodování směrem k rozhodování s podporou, jehož smyslem je, že každá osoba o sobě může sama rozhodovat, ale někteří k tomu potřebují podporu. Vzhledem k této nové koncepci se soud při dokazování musí zaměřit také na to, zda posuzovanému kvůli tomu, že trpí trvalou duševní poruchou znemožňující mu právní jednání, hrozí vážná újma. Pouze v takovém případě je totiž možné omezit svéprávnost, v ostatních případech bude nedostatek jeho schopnosti právně jednat vynahrazen některým z mírnějších a méně omezujících opatření.¹⁷³ Klíčovými důkazy, které slouží k objasnění skutkového stavu, jsou výslech posuzovaného, znalecký posudek a výslech znalce, případně výslech ošetřujícího lékaře, opatrovníka posuzovaného a další důkazy.

3.5.3.1 Výslech posuzovaného

Výslechem posuzovaného soud zjišťuje, jak duševní choroba zasahuje do života posuzovaného, jaké jsou její projevy, zda je schopen se o sebe sám postarat (včetně finančních záležitostí, domácnosti apod.), popř. zda využívá nějakou formu podpory.

Ustanovení §38 odst. 1 ZŘS je procesním projevem §56 odst. 2 obč. zák., který stanoví povinnost soudu učinit vše nezbytné pro zjištění názoru posuzovaného člověka, přičemž soud musí použít způsob dorozumívání, který si posuzovaný vybral. Příkladem takového způsobu bude třeba dorozumívání se skrze prostředníka, k němuž má posuzovaný důvěru a který rozumí

---

¹⁷² JIRSA, Jaromír, Vladimír BERAN, Marek DOLEŽAL a kolektiv. 2016, op. cit. str. 130

¹⁷³ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 122, 123

jeho způsobu dorozumívání (např. umí znakovou řeč), nebo přes asistenta posuzovaného či jeho osobu blízkou.¹⁷⁴

Výslech se provádí vždy při jednání. V případě, že zdravotní stav posuzovanému nedovoluje být vyslechnut přímo při soudním jednání, může jej soud vyslechnout v rámci jiného soudního roku. Jelikož jde ale o úkon prováděný v rámci dokazování, musí být pro konání soudního roku splněny podmínky, že jeho konání je účelné a umožňuje ho povaha věci.¹⁷⁵

Od výslechu posuzovaného může soud také upustit, a to pokud je splněna alespoň jedna ze dvou podmínek. Upustit lze, pokud není vůbec možné provést takový výslech, anebo v případě, že jeho provedením hrozí posuzovanému újma na zdravotním stavu. Výslech nelze provést, pokud je člověk v kómatu anebo je postižen těžkou demencí. Pokud jde o druhou podmínku, tak ta dle Lavického nebude splněna skoro nikdy, protože posuzovanému nezpůsobuje újmu výslech, ale to, že řízení může skončit rozhodnutím, které citelně zasáhne do jeho základních práv. Vzhledem k novému přístupu k posuzovaným osobám, zejména pokud jde o možnost využití podpůrných opatření, by ale měl být takový negativní vliv vyloučen.¹⁷⁶ Šínová zase rozlišuje několik situací, pro které nebude možné konat výslech přímo při jednání, a to na případy, kdy výslech není možný (např. posuzovaný je ve vegetativním kóma), výslech přímo při soudním jednání je škodlivý (např. posuzovaný má strach z úředních míst), anebo je výslech nevhodný (např. posuzovaný trpí záchvaty agrese).¹⁷⁷ Splnění podmínek pro upuštění od výslechu zjišťuje soud z lékařské zprávy,¹⁷⁸ popř. znaleckého posudku. Pokud soud od výslechu upustí, měl by v odůvodnění rozsudku uvést důvody, které ho k tomu vedly.¹⁷⁹ Za relevantní odůvodnění ale nelze podle judikatury považovat takové odůvodnění, kdy soud do rozsudku pouze přenesl názor, že není možné posuzovaného vyslechnout, vyjádřený znalcem, aniž by jej sám posoudil a vyslovil svůj názor.¹⁸⁰

Od výslechu není možné upustit v případě, že sám posuzovaný požádá, aby byl vyslechnut. V této souvislosti může v praxi dojít k situaci, kdy posuzovaný projeví přání být vyslechnut, ale následně nebude výslechu schopen, pak je možné se jej pokusit vyslechnout a o tomto pokusu sepsat protokol, nebo jej zachytit na zvukovém nebo zvukově obrazovém

---

¹⁷⁴ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 123

¹⁷⁵ Tamtéž, str. 123, 124.

¹⁷⁶ Tamtéž, str. 124.

¹⁷⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta, Jana KŘIVÁČKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 60

¹⁷⁸ SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 87

¹⁷⁹ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 124

¹⁸⁰ Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 31. 3. 2014, sp. zn. 18 Co 88/2014

záznamu a rozhodnout o jeho svéprávnosti bez výslechu. Stále ale platí, že pokud se stav posuzovaného změní natolik, že jej bude možné vyslechnout, musí soud jeho výslech provést.¹⁸¹

Jak bylo řečeno výše, soud zjišťuje podmínky pro upuštění mj. z lékařské zprávy, která ale nemusí odrážet skutečnost a může být dokonce i zmanipulovaná. Proto je soud povinen posuzovaného vždy zhlédnout. Zhlédnutí je druh procesního úkonu, při němž soud na základě vlastního pozorování zjišťuje stav osoby, jejíž svéprávnost je předmětem rozhodování. Ke zhlédnutí může dojít spolu s výsledkem posuzovaného anebo při zjišťování názoru posuzovaného na to, jak by si přál, aby bylo o jeho svéprávnosti rozhodnuto. Zhlédnutí je však samostatný úkon, který nelze s těmito úkony směřovat, neboť jeho cílem je zjistit stav posuzovaného (např. zda je v kómatu anebo sice není v kómatu, ale není schopen komunikovat atd.) a nikoliv jej pouze vyslechnout nebo zjistit jeho názor. Zhlédnutí by mělo proběhnout v přirozeném prostředí posuzovaného, typicky v rámci tzv. jiného soudního roku, tak, aby bylo možné posoudit, zda dotyčný zvládá své běžné životní potřeby. Vše, co soud při zhlédnutí zjistí, by měl zaznamenat do protokolu, a to včetně neverbálních projevů posuzovaného. Ze zákona dále vyplývá, že na rozdíl od výslechu, od zhlédnutí soud nemůže upustit a musí jej provést vždy.¹⁸²

V souvislosti se zhlédnutím docházelo v praxi k nejasnostem v tom, jaká osoba je oprávněná zhlédnutí provést, zda to může být pouze soudce, který o svéprávnosti dané osoby rozhoduje, anebo jej může provést i jiný zaměstnanec soudu (zejména asistent soudce nebo vyšší soudní úředník). Ke druhé variantě, tedy provádění zhlédnutí vyššími soudními úředníky a asistenty soudců, se přikláněly hlavně soudy, kterými byla namítána přetíženost soudců. Významným rozhodnutím v této věci bylo rozhodnutí Krajského soudu v Plzni, který v podstatě vyslovil závěr, k němuž se nakonec přiklonil i Nejvyšší soud. Krajský soud tehdy vyslovil názor, že v případě, že prvostupňový soudce rozhodne, aniž by posuzovaného osobně zhlédl, neznamená to automaticky zrušení rozsudku a vrácení věci k novému projednání prvostupňovému soudu. Důvodem pro zrušení rozsudku je případ, kdy ze spisu, a to hlavně z ostatních provedených důkazů, jasně nevyplývá stav posuzovaného a je tak možné, že pokud by bylo zhlédnutí provedeno přímo rozhodujícím soudcem, mohlo by dojít k jinému rozhodnutí o svéprávnosti.¹⁸³

---

¹⁸¹ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 124

¹⁸² SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 87

¹⁸³ Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 24. 9. 2014, sp. zn. 12 Co 306/2014

Ve svém dalším rozhodnutí¹⁸⁴, které se týká přípustnosti převzetí nebo držení ve zdravotním ústavu, Ústavní soud vyslovil názor, že by zhlédnutí člověka umístěného do zdravotního ústavu měl vždy provádět soudce, který o věci rozhoduje. Důvodem je to, že osobní kontakt s dotyčnou osobou mu může mnohem více napomoci k tomu, aby ve věci správně rozhodl, než pouhé studium spisů, znaleckých posudků apod.

Konečně Nejvyšší soud vydal stanovisko¹⁸⁵, ve kterém zohlednil i tento nálezný a dále stanovil, že zhlédnutí je povinen provést vždy soudce, který ve věci rozhoduje. V případě provedení zhlédnutí např. vyšším soudním úředníkem totiž dojem, který si zaměstnanec soudu vytvoří o posuzované osobě a následně jej zaznamená do protokolu nelze přenést na soudce, jenž bude o svéprávnosti posuzovaného rozhodovat. Navíc současná právní úprava vychází ze zásady respektu k posuzovanému, který by se měl projevovat i v tom, že se o posuzovaném bude rozhodovat na základě osobního kontaktu posuzovaného a soudce, což vyplývá i z judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Současně z judikatury ESLP plyne i možnost, aby z pravidla, že posuzovaného vždy zhlédne soudce, byla učiněna výjimka. Půjde o případ osoby, která už byla omezena ve svéprávnosti a při tom byla soudcem zhlédnuta a nyní dochází k přezkumu tohoto rozhodnutí, přičemž u jejího zdravotního stavu, který byl důvodem omezení svéprávnosti, nelze očekávat do budoucna zlepšení (např. trpí Alzheimerovou chorobou nebo mentální retardací, kterou je postižena už od narození). Takový úsudek ale musí vyplývat ze znaleckého posudku nebo lékařského vyšetření a nesmí jej nic zpochybňovat. Současně musí být spolehlivě zjištěn skutkový stav, posuzovaný musí být v řízení řádně zastoupen a soud musí v rozsudku odůvodnit, proč bylo zhlédnutí provedeno jinou osobou než soudcem. Okolnost, že zhlédnutí bylo provedeno jinou osobou než soudcem, ale neznamená, že by bylo úplně mimo jeho kontrolu. Soudce na něj dohlíží a v případě jakýchkoliv pochybností je povinen zhlédnutí provést sám. Také v případě, že posuzovaný trvá na osobním kontaktu se soudcem, je nutné, aby zhlédnutí provedl soudce.

Osobně se domnívám, že konečné řešení bylo zvoleno vhodně. Při zvažování, zda setrvávat na tom, že zhlédnutí provede pouze soudce, je třeba kromě výše zmíněných argumentů vzít v potaz i efektivitu takového posuzování. V případě, že je posuzováním např. ležící osoba, která vůbec nekomunikuje či je zcela v kómatu, z hlediska jejího zdravotního stavu se nepředpokládá zlepšení a jde o přezkum dříve vydaného rozhodnutí o svéprávnosti, je nadbytečné, aby byla zhlédnuta soudcem, když dojem, který si z takové osoby učiní

---

¹⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1974/14

¹⁸⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2016, sp. zn. Cpjn 201/2015

zaměstnanec soudu, bude stejný, jaký by si učinil soudce a povinný přezkum soudcem by tak byl jen formalitou.

3.5.3.2 Výslech znalce a znalecký posudek

Úkolem znalce je stanovit, jakou duševní chorobou posuzovaný trpí, zda je přechodná nebo trvalá a zda je možné ji vyléčit nebo alespoň léčbou ovlivnit. Znalecký posudek je sice pro řízení o svéprávnosti klíčový a nelze ho nahradit potvrzením ani odborným vyjádřením, ale zároveň nemůže být jediným důkazem v řízení.¹⁸⁶

Nejprve je soud povinen zjistit všechny potřebné skutečnosti týkající se osobních poměrů posuzovaného a teprve poté může ustanovit znalce. Nelze tedy ustanovit znalce již na počátku řízení nebo dokonce při přípravě jednání, protože znalci musí být umožněno, aby mohl reagovat na všechna skutková zjištění a jejich souvislost s duševní poruchou. Výjimkou, kdy tento postup nemusí být důsledně aplikován, je situace, kdy je posuzována osoba neschopná samostatně existovat (postižená např. dlouhodobou vážnou duševní poruchou).¹⁸⁷

Soud tedy ustanoví znalce v souladu s §170 odst. 2 OSŘ usnesením, kterým se upravuje vedení řízení. Takovým usnesením je soud vázán a dle §202 odst. 1 písm. a) OSŘ proti němu není přípustné podat odvolání. V usnesení musí soud vymezit, jakými otázkami týkajícími se duševního stavu posuzovaného se má znalec v rámci své odbornosti zabývat. Stěžejní otázkou je, zda je posuzovaný stížen přechodnou léčbou neovlivnitelnou duševní poruchou¹⁸⁸ a jak se tato porucha projevuje v jeho životě. Nelze se však dotazovat znalce, jestli je posuzovaný schopen uzavírat smlouvy, platně pořídit pro případ smrti, anebo třeba rozhodovat o zdravotním stavu. Stejně tak není možné, aby znalec sám posuzoval svéprávnost případně uložení mírnějších opatření. Jde totiž o otázky právní, které nespádají do odbornosti znalce a jejich posouzení tak náleží pouze soudu.¹⁸⁹ Usnesení o ustanovení znalce zároveň obsahuje lhůtu, do kdy je třeba posudek vypracovat a jestli má být vypracován do protokolu nebo písemně, popř. v kolika stejnopisech.

Posuzovaný může být za účelem vypracování znaleckého posudku vyšetřován ve zdravotním ústavu. Soud je oprávněn nařídít takové vyšetření, pokud jej navrhne znalec

---

¹⁸⁶ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 125

¹⁸⁷ SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 87

¹⁸⁸ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 125, 126

¹⁸⁹ HROMADA, Miroslav, Alexander ŠÍMA. *Praktické otázky omezování svéprávnosti*. In *Soudní rozhledy*, č. 4/2015, str. 122

(z důvodu, že potřebuje posuzovaného nějakou dobu pozorovat), umístění ve zdravotním ústavu je nezbytně potřeba (to musí posoudit soud na základě dosavadních zjištění) a vyšetření nelze dosáhnout jinak. Nejdéle však může být takto vyšetřován po dobu 4 týdnů. Při rozhodování o umístění ve zdravotním ústavu za účelem vyšetření musí soud vzít v potaz test proporcionality a posoudit, zda je takové opatření vhodné, přiměřené a potřebné.¹⁹⁰ Důvodem pro vyšetřování ve znaleckém ústavu není skutečnost, že se posuzovaný odmítá podrobit standardnímu znaleckému zkoumání bez umístění do ústavu. Pokud soud dojde k závěru, že jsou splněny podmínky testu proporcionality, rozhodne o umístění usnesením, proti kterému je možné podat odvolání. V usnesení je nutné uvést dobu, po kterou má být posuzovaný vyšetřován a pokud není uvedena, vychází se z toho, že doba činí 4 týdny a tato doba pak musí být doba zohledněna alespoň v odůvodnění usnesení. Jestliže následně posuzovaný odmítne nastoupit k vyšetření, může mu soud uložit pořádkovou pokutu dle §53 odst. 1 OSŘ, anebo jej dokonce nechat předvést dle §52 OSŘ.¹⁹¹ Dojde-li k umístění posuzovaného bez jeho souhlasu do zdravotního ústavu, za účelem jeho sledování pro vypracování znaleckého posudku, není možné postupovat podle ustanovení, která upravují řízení ve věcech vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení ve zdravotním ústavu.¹⁹² Tato ustanovení se ale uplatní, pokud po uplynutí doby stanovené v usnesení je posuzovaný nadále ve zdravotním ústavu, a to bez svého souhlasu.¹⁹³

Novelou účinnou od 28. 2. 2017 byl do §38 zákona o zvláštních řízeních soudních přidán čtvrtý odstavec, který je reakcí na dlouhodobou kritiku soudů. Soudy se stavěly proti povinnému vypracování znaleckých posudků, které v některých případech pouze prodlužovalo řízení, zvyšovalo jeho náklady a soud nemohl určit, že není nutné jej vypracovávat. Rozhodnutí soudu o tom, že znalecký posudek není nutné vypracovávat, by mělo význam např. v situacích, kdy řízení spěje k uložení pouze mírnějšího opatření, než je omezení svéprávnosti. Dále také tam, kde je zdravotní stav posuzovaného dlouhodobě konstantní a znalecký posudek se omezuje jen na zopakování toho, co bylo řečeno v posudku minulém a jeho vypracování je tak spíše formalitou.¹⁹⁴ Nově je tedy stanoveno, že při rozhodování o prodloužení doby omezení svéprávnosti (tj. přezkumu rozhodnutí o svéprávnosti) je soud oprávněn upustit od provedení nového znaleckého posudku a výsledku znalce za předpokladu, že je zjevné, že se oproti předchozímu rozhodování o svéprávnosti stav

---

¹⁹⁰ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 127

¹⁹¹ JIRSA, Jaromír, Vladimír BERAN, Marek DOLEŽAL a kolektiv. 2016, op. cit. str. 133

¹⁹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2010, sp. zn. 30 Cdo 2576/2009

¹⁹³ JIRSA, Jaromír, Vladimír BERAN, Marek DOLEŽAL a kolektiv. 2016, op. cit. str. 133

¹⁹⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta, Jana KŘIVÁČKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 59

posuzovaného nezměnil. Důkazem toho, že se stav posuzovaného nezměnil je zejména písemná zpráva ošetřujícího lékaře spolu s posledně vypracovaným znaleckým posudkem, přičemž není nutné vyslýchat znalce, který tento znalecký posudek vypracoval. Stejně tak není nutný výslech ošetřujícího lékaře posuzovaného, ale pokud to soud považuje za vhodné, může jej vyslechnout. Tato změna je tak přínosem nejen pro soudní praxi, jenž po ní dlouhou dobu volala. Rozhodování nyní bude rychlejší a hospodárnější, sníží se vytížení znalců a tím se i zrychlí jiná řízení o svéprávnosti, která se bez znaleckého posudku neobejdou. Novela je výhodná také pro samotné posuzované, pro které je neustále nové a nové znalecké zkoumání mnohdy stresující a přináší jim žádný zvláštní užitek.¹⁹⁵

3.5.3.3 Ostatní důkazy

Mezi ostatní důkazy se řadí výslech ošetřujícího lékaře, opatrovníka posuzovaného a další vhodné důkazy tedy například výslech osob, s nimiž je posuzovaný ve styku, jako jsou příbuzní a známí. Poznatky o tom, jak se posuzovaný chová a s kým se stýká, mohou poskytnout také zaměstnanci sociálních služeb. Dále si lze vyžádat zprávu školy, kterou posuzovaný navštěvuje, zprávu od jeho posledního zaměstnavatele, od obecního úřadu, kde bydlí (ten se vyjádří k tomu, zda a od koho jsou posuzovanému poskytovány sociální služby), výpis z katastru nemovitostí (z něj soud zjistí, zda je posuzovaný vlastníkem nějaké nemovitosti), zprávu České správy sociálního zabezpečení (ohledně toho, jaký důchod posuzovaný pobírá), zprávu Úřadu práce (jestli je příjemcem příspěvku na péči). Do speciální kategorie spadají ty důkazy proto, že jejich provedení není obligatorní, ale je na úvaze soudu, zda budou provedeny.¹⁹⁶

3.6 Rozhodnutí

Z §25 odst. 1 ZŘS plyne, že soud rozhoduje ve věci samé usnesením, jestliže zákon nestanoví jinak. V řízení o svéprávnosti ale zákon stanoví, že soud rozhoduje rozsudkem, a to i v případě, že návrh na omezení svéprávnosti zamítne, protože není dán důvod k omezení svéprávnosti. Pokud soud dojde k závěru, že není třeba omezit svéprávnost v případě řízení zahájeného ex offo, uvede ve výroku takového rozsudku, že se řízení zastavuje.¹⁹⁷

---

¹⁹⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony, str. 37

¹⁹⁶ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 124, 125

¹⁹⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta, Jana KRIVÁČKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 60

Jestliže má soud za to, že je třeba do svéprávnosti posuzovaného zasáhnout, musí nejprve posoudit, zda by nepostačovalo uložení mírnějšího a méně omezujícího opatření. Soud tak mimo omezení svéprávnosti, které je považováno za ultima ratio, rozhoduje nejdříve o schválení smlouvy o nápomoci, schválení zastoupení členem domácnosti, anebo o jmenování opatrovníka bez omezení svéprávnosti, který je výslovně uveden v §39 ZŘS. Pokud jsou splněny podmínky pro uložení těchto opatření tak nic nebrání tomu, aby řízení o svéprávnosti skončilo např. rozsudkem, kterým se schválí zastoupení členem domácnosti. Vzhledem k tomu, že řízení o svéprávnosti je řízením, jenž lze zahájit i bez návrhu, vychází se z dikce §26 ZŘS, který umožňuje soudu, aby přisoudil i něco jiného nebo více, než co účastníci navrhovali a není nutné uvádět v rozsudku výrok, kterým se návrh zamítá.¹⁹⁸

Současná právní úprava tak vychází z koncepce, že v případě, že posuzovaný sice trpí duševní poruchou, ale nehrozí mu v souvislosti s ní žádná újma, neboť je i přes to samostatný, anebo má patřičnou podporu ze strany jiných osob a nepodniká žádná neuvážlivá a pro něj nevhodná právní jednání, není důvod ho jen kvůli duševní poruše omezovat ve svéprávnosti.¹⁹⁹ Typickým příkladem je situace, kdy rodiče pečují o své dítě, které od narození trpí duševní poruchou, i po dosažení jeho zletilosti a dítě je na rodiče fixované a souhlasí s jejich podporou. Pak není třeba přistupovat k omezení jeho svéprávnosti a vystavovat jej zbytečným přezkumům, když lze očekávat, že případný problém v této podpoře by soudu oznámil jiný člen rodiny nebo třeba lékař.²⁰⁰

3.6.1 Náležitosti výrokové části rozsudku

Jestliže mírnější opatření nepostačují, vydá soud rozsudek, v němž je ve výroku obsaženo označení posuzovaného (jméno, příjmení, datum narození, popř. místo narození), v jakém rozsahu se jeho svéprávnost omezuje a případně také doba trvání omezení svéprávnosti.

Obsah rozsudku a způsob stanovení rozsahu omezení svéprávnosti je předmětem rozsáhlé judikatury soudů, ze které je třeba zmínit následující: z hlediska obsahu musí být rozsudek o omezení svéprávnosti určitý a srozumitelný a výrok rozsudku musí vedle finančního limitu, s nímž může posuzovaný nakládat, obsahovat také dobu, k níž se limit váže (tzn. zda jsou to dny, týdny nebo měsíce). V rozsudku musí být také uvedeno hodnocení soudu,

---

¹⁹⁸ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 130

¹⁹⁹ Tamtéž, str. 130.

²⁰⁰ FLANDEROVÁ, Martina, Petr VOJTEK. *Mírnější a méně omezující opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat jako alternativa k omezení svéprávnosti*. In *Soudní rozhledy*, č. 10/2015, str. 342

proč soud rozhodl o takovém omezení svéprávnosti. Nelze pouze popsat, co soud zjistil z provedených důkazů.²⁰¹ Současně rozsudek nesmí obsahovat výrok, kterým se pouze stanoví, že posuzovaný může nakládat s finančními prostředky jen do určité výše. Soud totiž musí určit i druhy právních poměrů, na které se omezení svéprávnosti vztahuje a také by měl ve výroku uvést, že omezení nakládání s danou finanční částkou se nevztahuje na ta právní jednání, z nichž má posuzovaný výlučně prospěch jako je např. darování.²⁰²

Klíčovým problémem je rovněž způsob formulace výroku o omezení svéprávnosti, tedy to, zda má obsahovat negativní či pozitivní výčet jednání, která posuzovaný nemůže činit. Možné jsou obě varianty, ale ne jejich kombinace, která může mít za následek, že výrok nepostihne všechna jednání, v nichž je posuzovaného potřebné omezit. Přesto, že jsou možné obě varianty, kloní se většina autorů k negativnímu výčtu²⁰³ a někteří dokonce pozitivní výčet vůbec nepřipouští²⁰⁴. Pokud by výrok rozsudku obsahoval pozitivní obecné vymezení ve smyslu, že je posuzovaný „*schopen činit právní jednání každodenního života a jednání, při nichž hodnota právního jednání nepřesahuje částku 3 000 Kč*“²⁰⁵, dochází k omezení způsobilosti nejen ve vztahu k nakládání s vyšší než touto částkou, ale i v jiných oblastech než je oblast majetková, a to i přes to, že soud takový rozsudek odůvodní tak, že k ostatním jednáním je způsobilý.

V případě, že se soud rozhodne omezit posuzovaného v maximální míře, stačí, když výrok obsahuje, že „*posuzovaný je schopen samostatně jednat jen v běžných záležitostech každodenního života*“²⁰⁶. Tento způsob formulace rozsudku je však některými kritizován, protože fakticky znamená to samé co v dřívější právní úpravě zbavení způsobilosti k právním úkonům a jde tak proti smyslu nové právní úpravy. Zároveň namítají, že je v praxi problematické určit, co spadá do těchto běžných záležitostí. Jinými slovy s jakou částkou v jakém období může dotyčný disponovat.²⁰⁷ S tímto názorem se však neztotožňuji, neboť by vedl k tomu, že není možné omezit osobu v maximálním rozsahu při zachování meze omezení svéprávnosti stanovené v §64 obč. zák.

---

²⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 30 Cdo 4467/2014

²⁰² Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 30. 1. 2014, sp. zn. 10 Co 37/2014

²⁰³ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 132

²⁰⁴ SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 89

²⁰⁵ Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 27. 5. 2015, sp. zn. 13 Co 188/2015

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ RITTICHOVÁ, Barbora, Maroš MATIAŠKO. *Svéprávnosti, quo vadis? (1.)* In *ASPI [právní informační systém]*. Wolters Kluwer [cit. 2017-02-15]. ASPI ID: LIT160654CZ.

Pokud soud neomezuje v maximální míře, je nutné, aby rozsudek obsahoval seznam právních jednání, kterých není posuzovaný schopen.²⁰⁸ Je třeba zmínit, že k maximálnímu omezení svéprávnosti může soud přistoupit u osoby, jenž „*zcela postrádá rozpoznávací a ovládací složku svého jednání*“²⁰⁹ a bez podpory jiné osoby nedokáže právně jednat.

Při stanovení okruhu právních poměrů, na něž se omezení svéprávnosti vztahuje, je třeba zohlednit, zda jde o právní jednání, kterým by si posuzovaný mohl způsobit újmu a zda u něj vůbec reálně hrozí, že se takových jednání dopustí. Příkladem může být rozsudek Krajského soudu v Plzni²¹⁰, který dovedl, že není potřeba omezovat posuzovaného, pokud jde o právní jednání týkající se jeho zdravotního stavu, když ve skutečnosti nehrozí, že takové právní jednání učiní. Dalším příkladem je případ omezení v oblasti práva uzavřít manželství u vdovy ve věku 75 let, jenž vůbec nemá v plánu do manželství ještě vstupovat.

U některých právních jednání je nutné, aby byla omezena výrokem (např. rodičovská odpovědnost, právo popřít otcovství, právo vstoupit do manželství atd.), u jiných dochází k omezení i přesto, že nejsou ve výroku obsažena a dokonce jde o nesprávné rozhodnutí, pokud je výrok zmiňuje (např. právo uzavřít dědickou smlouvu).²¹¹

Oblasti, které musí soud ve výroku zohlednit a posoudit, zda je v nich potřeba posuzovaného omezit ve svéprávnosti lze určit podle právních norem, jenž vyžadují, aby soud rozhodl, zda je v oblasti, kterou upravují, posuzovaný omezen ve svéprávnosti. Mezi tyto oblasti patří např. pořizovací způsobilost dle občanského zákoníku, oblast rozhodování o zdravotním stavu dle občanského zákoníku a zákona o zdravotních službách²¹², rozhodování o uzavírání manželství a vstupu do registrovaného partnerství, osvojení dítěte apod.²¹³

Z občanského zákoníku vyplývá, že omezení svéprávnosti je pouze dočasným opatřením. Zákon o zvláštních řízeních soudních v ustanovení §40 uvádí, že soud ve výroku rozsudku uvede dobu trvání omezení pouze popřípadě. Lze však přisvědčit převažujícímu názoru²¹⁴, že doba trvání omezení by neměla být uvedena pouze případně, ale že se jedná o povinnou náležitost rozsudku. Nelze tedy dovést, že v případě, že doba uvedena není, jde o omezení svéprávnosti na maximální možnou dobu. Jedná se totiž o nejprísnejší opatření, jenž by mělo být náležitě odůvodněno a nemělo by pouze nepřímo vyplývat z rozsudku.

---

²⁰⁸ Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 27. 5. 2015, sp. zn. 13 Co 188/2015

²⁰⁹ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 9. 6. 2014, sp. zn. 24 Co 193/2014

²¹⁰ Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 24. 9. 2014, sp. zn. 12 Co 306/2014

²¹¹ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 133

²¹² Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování

²¹³ ŠÍNOVÁ, Renáta, Jana KŘIVÁČKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 62

²¹⁴ MACKOVÁ, Alena, Ladislav MUZIKÁŘ a kolektiv. 2016, op. cit. str. 95; obdobně JIRSA, Jaromír, Vladimír BERAN, Marek DOLEŽAL a kolektiv. 2016, op. cit. str. 139

S řízením o svéprávnosti je spojeno i řízení o opatrovnictví člověka, čímž dochází k odstranění mezidobí, které dříve panovalo mezi vyhlášením rozhodnutí o omezení (příp. zbavení) způsobilosti k právním úkonům a ustanovením opatrovníka. Člověk omezený ve svéprávnosti tehdy byl po nějakou dobu bez jakékoliv osoby, která by za něj jednala. Další povinnou náležitostí rozsudku tak nyní je i výrok o jmenování opatrovníka. Opatrovníkem bude dle §471 odst. 1 obč. zák. jmenován ten, koho navrhl opatrovanec a pokud to nelze, tak blízký příbuzný či jiná blízká osoba (ta musí osvědčit dlouhodobý a vážný zájem a to, že jej bude mít i do budoucna). Pokud neexistuje nikdo takový, bude opatrovníkem jiná osoba splňující podmínky pro to, aby se stala opatrovníkem nebo veřejný opatrovník (tedy obec dle místa bydliště dotyčného, anebo jí zřízená právnická osoba)²¹⁵.

Rozsudek musí vedle výše uvedeného obsahovat také rozhodnutí o nákladech řízení. Ty platí stát, tedy příslušný prvostupňový soud. Do těchto nákladů řadíme svědecké, znalečné, hotové výdaje a také odměnu pro procesního opatrovníka. V teorii je sporné, zda stát platí jen opatrovníka jmenovaného soudem z řad advokátů²¹⁶, anebo i opatrovníka jmenovaného soudem na základě předchozí volby (tj. v předběžném prohlášení) posuzovaného²¹⁷. Ostatní náklady jako jsou náklady právního zastoupení posuzovaného zmocněncem, platí sám posuzovaný. Výjimečně, pokud je možné to po posuzovaném spravedlivě žádat, rozhodne soud o tom, že náklady řízení bude hradit posuzovaný. Soud při takovém rozhodování vezme v úvahu majetek posuzovaného a důvod omezení svéprávnosti²¹⁸. V opačném případě soud vysloví, že se náhrada nákladů státu nepřiznává.

Jelikož se jedná o řízení, které je možné zahájit i bez návrhu, nemají účastníci právo na náhradu nákladů řízení podle zásady úspěchu ve věci. Z tohoto pravidla však existuje výjimka, kdy je možné náhradu nákladů přiznat, a to pokud to odůvodňují okolnosti případu.

Soud může v řízení také uložit jakožto sankční opatření náhradu nákladů osobě, jenž podala návrh na zahájení řízení o svéprávnosti, i když šlo „o *svévolné a zjevně bezúspěšné uplatňování práva*“²¹⁹ Svévolným a zjevně bezúspěšným uplatňováním práva je případ, kdy navrhovatel podá návrh, o němž už předem ví, že nemůže mít úspěch a že je bezdůvodný.²²⁰ Toto ustanovení slouží jako „druhá pojistka“ pro případy, kdy návrh projde skrze „první pojistku“ obsaženou v ustanovení §35 odst. 2 ZŘS, tedy navrhovatel předložil pozměněnou

---

²¹⁵ §471 odst. 3 obč. zák., Usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 7. 2007 sp. zn. II. ÚS 995/07

²¹⁶ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 138

²¹⁷ MACKOVÁ, Alena, Ladislav MUZIKÁŘ a kolektiv. 2016, op. cit. str. 97

²¹⁸ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 138

²¹⁹ §24 ZŘS

²²⁰ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 139

nebo starou lékařskou zprávu, která již neodpovídá skutečnosti. Pokud však navrhovatel sice lékařskou zprávu pozměnil, ale až ze znaleckého posudku zjistil, že jeho návrh byl bezdůvodný, sankční opatření se neuplatní.²²¹

Vzhledem k tomu, že rozsudek ve věci svéprávnosti člověka patří mezi statusové věci, je výrok takového rozsudku, za předpokladu, že nabude právní moci, závazný pro každého. Svou povahu se jedná o rozsudek konstitutivní, který směřuje do budoucna a nemůže tedy dojít k retroaktivnímu omezení svéprávnosti.²²²

3.6.1.1 Omezení svéprávnosti v oblasti procesní způsobilosti

Pokud jde o věcný rozsah omezení, zabýval se Ústavní soud²²³ otázkou, zda je možné omezit posuzovaného v jeho procesní způsobilosti. V daném případě byl posuzovaný v této oblasti omezen proto, že neustále posílal různým státním orgánům podání, která často postrádala logiku. Soud 1. stupně jej proto omezil ve svéprávnosti tak, že může pouze disponovat s finančními prostředky a majetkem. Ústavní soud na tento případ aplikoval test proporcionality a rozhodl, že takové rozhodnutí nesleduje legitimní účel, neboť posuzovaný má mít právo svobodně jednat a veřejná moc se tímto způsobem nesmí vyhýbat styku s posuzovaným. Obdobně pak Nejvyšší soud judikoval, že rozsah omezení svéprávnosti se může týkat jen právních jednání „z nichž vznikají, mění se, či zanikají občanskoprávní vztahy (včetně vztahů obchodních) a vztahy pracovněprávní“²²⁴, neboť v případě sporu spadají do pravomoci soudu a soud tedy nemůže omezit svéprávnost posuzovaného, pokud jde o petiční právo a procesní způsobilost k soudům a dalším státním orgánům.

Procesní způsobilost dle §20 OSŘ vychází z rozsahu svéprávnosti. Pokud jde o osobu omezenou ve svéprávnosti, řídí se její procesní způsobilost rozsahem omezení. Jde-li o řízení týkající se oblasti, ve které není omezena, pak má procesní způsobilost a může v tomto řízení právně jednat, v opačném případě nikoliv. I v případě, že jde o řízení, v němž dotčený má procesní způsobilost, však může soud rozhodnout, že musí být zastoupen zákonným zástupcem anebo opatrovníkem (§23 OSŘ).

---

²²¹ JIRSA, Jaromír, Vladimír BERAN, Marek DOLEŽAL a kolektiv. 2016, op. cit. str. 150

²²² BEZOUŠKA, Petr, Milan HULMÁK, Jindřich PSUTKA a Tomáš DOLEŽAL. *Soudní judikatura ve světle nového občanského zákoníku: komentovaný rejstřík judikatury a její použití po rekodifikaci*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 17 ISBN 978-80-755

²²³ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04

²²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2007, sp. zn. 30 Cdo 3398/2007

3.6.1.2 Omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva

V nedávné době byla projednávána také otázka omezení svéprávnosti ve výkonu volebního práva. V této oblasti opět existuje starší judikatura²²⁵. Ústavní soud judikoval, že překážka výkonu volebního práva pro osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům není sama o sobě protiústavní, ale principu proporcionality a zásadě, že zásahy do základních práv lze provádět jen s ohledem na specifika každého případu odporuje to, že způsobilosti k právním úkonům jsou zbavovány osoby, které by ve výkonu volebního práva neměly být vůbec omezovány, neboť pro to neexistuje legitimní důvod. Soudy by tak měly posuzovat v každém jednotlivém případě, jestli je posuzovaný schopen chápat význam a dopady voleb. Jejich rozhodnutí pak musí být náležitě odůvodněno. Ústavní soud tak v podstatě dovedl, že omezit ve výkonu volebního práva lze.

S novou právní úpravou ale vyvstala tato otázka znovu. Ústavní soud v jednom ze svých nálezů²²⁶ přímo zařadil výkon volebního práva mezi právní jednání. Z toho lze dovodit, že pravděpodobně stále zastává názor vyjádřený ve výše zmíněném nálezu, tedy že omezit ve výkonu volebního práva lze.

Stěžejním je však stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. Cpjn 23/2016, který dovedl, že v řízení o omezení svéprávnosti může soud rozhodnout o omezení svéprávnosti ve výkonu volebního práva. Nejvyšší soud zde odkazuje na výše zmíněnou judikaturu Ústavního soudu a argumentuje tím, že pro omezení svéprávnosti ve výkonu volebního práva je dán zákonný podklad ve volebních zákonech a obecné soudy pro to musí rozhodnout v rámci řízení o svéprávnosti i o této oblasti. K časté námitce, že došlo s přijetím nového občanského zákoníku ke změně pohledu, a proto už není aplikovatelný náleží Ústavního soudu²²⁷, se uvádí, že ve skutečnosti nedošlo k razantní změně právní úpravy. Podmínky pro omezení svéprávnosti obsažené v novém občanském zákoníku jsou v zásadě shodné s předchozí úpravou (tj. nepřechodná duševní porucha, která znemožňuje člověku právně jednat) a nová hlediska spočívající v tom, že omezit svéprávnost je možné jen v zájmu člověka, jen pokud by mu jinak hrozila závažná újma apod., se dovozovala již dříve interpretací a soudy je aplikovaly i za účinnosti právní úpravy účinné do 31. 12. 2013. Dle předchozí právní úpravy se tak přihlíželo i k zájmu člověka a naopak nyní se musí zohledňovat nejen zájem člověka, ale i jiných subjektů. Zároveň změna právní úpravy neznamena, že by se změnila diagnóza

---

²²⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2010, sp. zn. IV. ÚS 3102/08

²²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 12. 2016, sp. zn. IV. ÚS 1580/16

²²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2010, sp. zn. IV. ÚS 3102/08

posuzovaného. Vedle toho zákonodárce se změnou právní úpravy změnil i volební zákony, z čehož vyplývá, že původní zbavení má podle něj v některých případech podobný význam jako dnešní omezení svéprávnosti, přičemž se nepřihlíží obecně k jakémukoliv omezení svéprávnosti, ale pouze k omezení svéprávnosti týkajícímu se právě volebního práva. K argumentu, že již není možné zbavit volebního práva, Nejvyšší soud uvádí, že to nebylo možné ani za předchozí právní úpravy ani nyní. Omezení se týká pouze výkonu volebního práva a není trvalé, ale jedná se pouze o překážku, která může odpadnout, pokud dojde ke změně okolností.

Nejvyšší soud zde rovněž zdůrazňuje potřebu způsobilé voličské základny a zařazení výkonu volebního práva mezi právní jednání. Újmu, která může člověku vzniknout při výkonu pasivního volebního práva, spatřuje v tom, že zvolený člověk má za výkon své funkce odpovědnost (i trestněprávní). Újma spojená s výkonem aktivního volebního práva pak dle něj spočívá v možnosti ovlivnění volby dotyčného člověka a také ve skutečnosti, že volby mohou znamenat „*pro specificky handicapovaného člověka neúměrnou a zdraví poškozující psychickou zátěž*“²²⁸.

Soudy tak budou rozhodovat i o omezení svéprávnosti ve výkonu volebního práva, přičemž z povahy věci nemohou pro tuto oblast ustanovit člověku opatrovníka. Jestliže soud rozhodne o omezení svéprávnosti v této oblasti, musí jej uvést ve výčtu právních jednání ve výroku rozsudku, a to včetně toho, zda jde o omezení aktivního či pasivního volebního práva, příp. obou a jakých voleb se toto omezení týká. Pokud dospěje k názoru, že posuzovaného není třeba omezovat ve výkonu volebního práva, nemusí to uvádět ve výroku, ale z odůvodnění rozsudku musí vždy vyplývat, že soud vzal v úvahu i omezení v této oblasti.

Ke stanovisku bylo připojeno také odlišné stanovisko, z něhož plyne názor, že omezení ve výkonu volebního práva je možné jen, pokud pro to existuje výslovná právní úprava, což v daném případě není dáno, protože omezení svéprávnosti v občanském zákoníku se týká jen soukromého práva a nikoliv práva veřejného. Dále odkazuje na Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením, jenž stanoví povinnost zajistit každému (i duševně postiženým) volební právo. V souvislosti se změnou právní úpravy uvádí, že nově se zohledňuje pouze zájem jednotlivce a nikoliv společnosti. Namítá, že z přijatého stanoviska nevyplývá, jaký zájem posuzovaného se tímto omezením chrání a jaká újma posuzovanému hrozí v případě, že v tomto směru nebude omezen. Oponuje rovněž tomu, že důvodem pro omezení člověka

---

²²⁸ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. Cpjn 23/2016

je ochrana před zneužitím tohoto člověka jinou osobou a způsobením újmy jiným osobám, když primárně by se mělo zakročit proti „zneužívající“ osobě a neomezovat člověka, do jehož svobodné volby tato osoba může zasáhnout. Pro omezení v této oblasti podle něj není dán zákonný podklad, který by dával soudům pravomoc rozhodnout, protože omezení svéprávnosti se týká jen soukromoprávní oblasti a nelze v rámci tohoto soukromoprávního institutu rozhodovat i o veřejnoprávní oblasti. Volební zákony sice obsahují překážku v podobě omezení svéprávnosti, nebyl však přijat žádný právní předpis, který by výslovně stanovil, že určitý orgán je oprávněn člověka v této oblasti omezit. V těchto zákonech je tak obsažen pouze odkaz na právní úpravu omezení svéprávnosti obsaženou v občanském zákoníku, ale tato právní úprava možnost omezit ve výkonu volebního práva výslovně nezakotvuje. Volební právo je zaručeno na ústavní úrovni, a proto do něj nelze zasáhnout bez zákonného podkladu. Problematické je také stanovení toho, jaká způsobilost a schopnosti by se měly přezkoumávat pro určení, zda je člověk způsobilý vykonávat volební právo. Žádné obecné měřítko není nikde zakotveno a to, zda se dotyčný dostatečně orientuje v politice, volí správně a nebyl nikým ovlivněn, se neposuzuje ani u lidí, kteří duševní poruchou netrpí. Podle oponentního stanoviska není ani možné vycházet z nálezu Ústavního soudu²²⁹, když ten se v této oblasti vyjádřil pouze obecně a nikoliv v přímé souvislosti s projednávanou věcí, a proto nelze tento nálezh považovat za precedenční. Z těchto důvodů tedy podle odlišného stanoviska omezení ve výkonu volebního práva není možné.²³⁰

Ačkoliv Nejvyšší soud v tomto stanovisku judikoval, že omezit svéprávnost k výkonu volebního práva je možné, přikláním se spíše k argumentaci vyjádřené v oponentním stanovisku. Dle mého názoru nejsou splněny podmínky pro omezení svéprávnosti vymezené v občanském zákoníku. Pokud jde o pasivní volební právo, lze souhlasit s tím, že újma posuzovaného může být spatřována v odpovědnosti, která je s výkonem funkce spojena. Problémem je však potenciální újma u aktivního volebního práva. Tam si lze újmu jen těžko představit, a to ani újmu spočívající v Nejvyšším soudem zmiňované psychické zátěži, která je diskutabilní. Aktivní volební právo je totiž právem a nikoliv povinností a je tedy na posuzovaném, zda se rozhodne tohoto oprávnění využít a bude volit či nikoliv. Pokud by výkon volebního práva pro posuzovaného představoval zátěž, pravděpodobně by vůbec volit nešel. Omezení svéprávnosti v této oblasti považuji za nevhodné také z důvodu potenciální zneužitelnosti k politickým bojům, když to, co je považováno za rozumné řešení a racionální

---

²²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 12. 2016, sp. zn. IV. ÚS 1580/16

²³⁰ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. Cpjn 23/2016

volba pro jednoho člověka je pro jiného člověka naprosto nepřijatelné a naopak. Posuzovat proto, co lze považovat za rozumnou volbu je složité. Vedle toho zůstává otázkou, kolik posuzovaných, u nichž by eventuálně bylo možné uvažovat o omezení výkonu volebního práva, je vůbec schopných platně odvolit a nakolik mohou zvrátit výsledek voleb. V neposlední řadě je třeba zmínit, že člověk omezený ve svéprávnosti zůstává i nadále občanem, i když je v určitém směru „postižený“, a proto by mu mělo být zachováno ústavně zaručené volební právo.

3.6.2 Sdělení rozhodnutí posuzovanému

Soud musí rozsudek v souladu s §41 ZŘS posuzovanému doručit a provést i jiná vhodná opatření k tomu, aby se posuzovaný s obsahem rozsudku seznámil a měl ho k dispozici. Dané ustanovení reaguje na hojně kritizovaný stav nastolený právní úpravou účinnou do 31. 12. 2013. Do té doby bylo možné, aby soud upustil od doručení rozhodnutí o způsobilosti k právním úkonům, pokud ze znaleckého posudku vyplynulo, že posuzovaný není schopen smysl rozhodnutí vůbec pochopit. Nově se tedy rozsudek doručuje, a to nejen posuzovanému, ale i jeho zmocněnci a opatrovníkovi²³¹.²³² Soud však musí mimo doručení provést i jiná vhodná opatření (např. vyšší soudní úřednice navštíví dotyčného v zařízení sociálních služeb a ústně mu sdělí obsah rozsudku jednoduchým způsobem tak, aby tomu porozuměl).²³³

3.6.3 Zrušení rozsudku

Zákon o zvláštních řízeních soudních upravuje v §42 možnost zrušení pravomocného rozsudku bez použití mimořádných opravných prostředků. Soud zruší rozsudek, jestliže se po právní moci rozsudku zjistí, že nebyly splněny podmínky pro omezení svéprávnosti (např. posuzovaný ve skutečnosti netrpěl duševní poruchou). Zrušit rozsudek je možné i v případě, že byl posuzovaný omezen více, než bylo nutné. Možnost využití tohoto institutu není v zákoně nijak časově omezena a lze jej použít jak na návrh, který může podat ten, kdo je aktivně legitimován k podání návrhu na zahájení řízení, tak i bez takového návrhu. Zrušení rozsudku má účinky ex tunc, takže se na dotyčného hledí, jako by nikdy nebyl omezen ve svéprávnosti.²³⁴

---

²³¹ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 136

²³² Pro úplnost je třeba zmínit, že se rozsudek doručuje i státnímu zastupitelství, pokud vstoupilo do řízení.

²³³ ŠÍNOVÁ, Renáta, Jana KRIVÁČKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 63

²³⁴ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 136, 137

Od zrušení rozsudku je nutné odlišit změnu rozsudku v důsledku změny okolností dle §60 obč. zák. Změnou rozsudku totiž nedochází k „opravě“ předchozího rozhodnutí. Předchozí rozsudek byl vydán po právu, avšak po jeho vydání došlo ke změně okolností (např. duševní stav posuzovaného se zlepšil), a proto je třeba vydat rozsudek nový. Změna rozsudku má účinky ex nunc a může k ní dojít na návrh i bez návrhu a soud je povinen v novém rozsudku uvést, že se jím předchozí rozsudek mění a v jakém rozsahu se mění. Předchozí rozsudek však nelze změnit, pokud má ke změně okolností teprve dojít.²³⁵

3.7 Opravné prostředky

Proti rozhodnutí o svéprávnosti je možné podat opravné prostředky. Řádným opravným prostředkem je odvolání, mimořádnými opravnými prostředky jsou žaloba pro zmatečnost a dovolání. Žalobu na obnovu řízení nelze použít, protože ke změně rozhodnutí dochází buď na základě podání nového návrhu na změnu omezení svéprávnosti (příp. na její navrácení), pokud došlo ke změně okolností, anebo zrušením rozsudku v případě, že pro vydání původního rozsudku nebyly splněny podmínky.²³⁶

3.7.1 Odvolání

V oddílu 2 ZŘS upravujícím řízení o svéprávnosti nejsou obsažena žádná zvláštní ustanovení, která by upravovala odvolání. Vychází se tedy z §28 ZŘS a dále z obecné úpravy §201 a násl. OSŘ.

V souladu s §201 a §202 OSŘ lze proti rozhodnutí o svéprávnosti podat odvolání. Odvolání může podat účastník řízení a proti rozsudku, jímž došlo k omezení svéprávnosti, může podat odvolání i posuzovaný.²³⁷ Pokud bylo řízení zahájeno na základě návrhu státního zastupitelství, může podat odvolání i státní zastupitelství. Jestliže státní zastupitelství vstoupilo do již zahájeného řízení, může podat odvolání jen, jestliže tak učinilo předtím, než uplynula lhůta pro podání odvolání všem účastníkům řízení (§8 odst. 1 písm. d), odst. 2 ZŘS ve spojení §203 OSŘ). Obdobně možnost podání odvolání zakotvuje i obecné ustanovení §35 odst. 2 OSŘ, jenž stanoví, že státní zastupitelství může v řízení, k němuž podalo návrh nebo do nějž vstoupilo, vykonat všechny úkony, které může vykonat účastník řízení mimo úkonů, k nimž je oprávněn jen účastník právního poměru.

---

²³⁵ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 137

²³⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta, Jana KŘIVÁČKOVÁ a kolektiv. 2015, op. cit. str. 63

²³⁷ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 135

Odvolání lze podat dle § 204 OSŘ ve lhůtě patnácti dnů ode dne doručení písemného vyhotovení rozsudku týkajícího se svéprávnosti. Jestliže však bylo vydáno opravné usnesení za účelem opravy výroku rozhodnutí, počítá se lhůta pro podání odvolání od právní moci tohoto usnesení. Pokud soud v rozsudku uvede nesprávné poučení o odvolání, je odvolání podáno včas i v případě, že jej odvolatel podal až po uplynutí patnáctidenní lhůty. V případě, že soud v rozsudku vůbec neuvede poučení o odvolání, lhůtu pro podání odvolání, neoznačí soud, u kterého se má odvolání podat, anebo uvede, že odvolání není přípustné, neuplatní se základní patnáctidenní lhůta. Odvolání je pak možné podat ve lhůtě tří měsíců od doručení takového rozhodnutí. Rozhodování o prominutí zmeškání lhůty pro podání odvolání náleží prvostupňovému soudu.

Náležitosti pro podání odvolání upravuje plně obecná úprava odvolání obsažená v OSŘ. Kromě obecných náležitostí §42 odst. 4 OSŘ musí být obsaženo označení rozhodnutí, proti němuž odvolání směřuje, rozsah, v jakém se napadá, odvolací důvod (proč je toto rozhodnutí nebo postup soudu nesprávný) a odvolací návrh (čeho chce odvolatel podáním odvolání dosáhnout). V odstavci druhém §205 OSŘ jsou taxativně obsaženy odvolací důvody, přičemž platí, že odvolatel může (i bez souhlasu soudu) odvolací návrhy a důvody měnit i po té, co uplynula lhůta pro podání odvolání. Oproti tomu rozsah je možné měnit jen po dobu běhu lhůty pro podání odvolání. Zákon o zvláštních řízeních soudních k tomu uvádí, že odvolací soud rozhodnutí přezkoumá i v případě, že ani přes jeho výzvu nebyl doplněn odvolací důvod (tzv. blanketní odvolání). Je tomu tak proto, že v řízeních upravených tímto zákonem se klade důraz na ochranu veřejného zájmu a soud je povinen chránit práva a oprávněné zájmy i v případě, že odvolatel odvolací důvod neuvede.²³⁸ Vedle toho není soud v řízení o svéprávnosti vázán mezemi, v nichž odvolatel požaduje přezkoumání rozhodnutí. Důvodem je opět veřejný zájem na řízení a také zásada oficiality a zásada vyhledávací, které jsou pro řízení o svéprávnosti stěžejní. Jelikož je řízení o svéprávnosti řízením, jenž je možné zahájit i bez návrhu, může v odvolacím řízení dojít také ke zhoršení postavení odvolatele.

V odvolacím řízení týkajícím se rozhodnutí o svéprávnosti se uplatní princip úplné apelace vyjádřený v §28 odst. 1 ZŘS, a proto se nepoužije ustanovení §205a OSŘ. Princip úplné apelace spočívá v tom, že je možné uvádět nové skutečnosti a důkazy, které v prvostupňovém řízení nebyly uplatněny a soud je při svém rozhodování zohlední. V řízení

---

²³⁸ JIRSA, Jaromír, Vladimír BERAN, Marek DOLEŽAL a kolektiv. 2016, op. cit. str. 102

o svéprávnosti tak nedochází ke koncentraci řízení, ale naopak se vychází z principu jednotnosti řízení.²³⁹

Co se týče účinků odvolání, vzdání se odvolání a jeho vzetí zpět, úkonů soudu prvního stupně týkajících se odvolání, úpravy řízení u odvolacího soudu, rozhodnutí o odvolání včetně nákladů odvolacího řízení a úpravy dalšího průběhu řízení, použije se beze zbytku úprava v občanském soudním řádu. Výjimku tvoří §212a odst. 2 a odst. 3 OSŘ, které upravují nutnost uvést v odvolání odvolací důvody a skutečnost, že soud přihlédne jen ke skutečnostem a důkazům uplatněným před soudem prvního stupně. Na tato ustanovení reaguje výše zmíněná speciální úprava v ZŘS.

Odvolací soud je oprávněn změnit rozsudek o omezení svéprávnosti tak, že namísto omezení svéprávnosti se použije mírnější a méně omezující opatření, kupříkladu schválí zastoupení členem domácnosti.²⁴⁰

3.7.2 Žaloba pro zmatečnost a dovolání

Stejně jako v případě odvolání i u žaloby pro zmatečnost není obsažena pro řízení o svéprávnosti v ZŘS speciální úprava a východiskem je obecné ustanovení §29 ZŘS a dále §229 a násl. OSŘ. A obdobně jako v odvolacím řízení ani v případě žaloby pro zmatečnost podané za účelem zrušení rozhodnutí např. v případě, že o svéprávnosti rozhodl vyloučený soudce (§229 odst. 1 písm. e) OSŘ), není soud vázán rozsahem přezkoumání rozhodnutí uvedeným účastníkem v žalobě.

Dovolání je upraveno v §30 ZŘS a v §236 a násl. OSŘ. Z §30 ZŘS se na řízení o svéprávnosti použije pouze odstavec druhý analogicky upravující zásadu, která spočívá v nevázanosti soudu rozsahem dovolacích návrhů.

---

²³⁹ JIRSA, Jaromír, Vladimír BERAN, Marek DOLEŽAL a kolektiv. 2016, op. cit. str. 101

²⁴⁰ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. 2015, op. cit. str. 135

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo komplexně zachytit právní úpravu řízení o svéprávnosti, která prošla v souvislosti s rekodifikací významnou změnou. Z výše uvedeného textu je patrné, že právní úprava a zejména výklad některých ustanovení a institutů dosud nejsou ustáleny a obsahují určité nedostatky. Některé z nich byly sice už odstraněny soudní judikaturou a zejména novelou provedenou zákonem č. 460/2016 Sb., jiné však přetrvávají.

Jedním z kritizovaných nedostatků je §35 odst. 1 ZŘS upravující uložení povinnosti navrhovateli předložit lékařskou zprávu. Problémem je totiž případ, kdy posuzovaný odmítne dát souhlas k poskytnutí údajů o svém zdravotním stavu. Z mého pohledu je zakotvení tohoto ustanovení správné a do určité míry chrání i samotné potenciálně posuzované osoby před zneužitím institutu omezení svéprávnosti v jejich neprospěch. Zároveň však může dojít k ohrožení takové osoby v případě, kdy omezení svéprávnosti bude namíste a lékařskou zprávu nebude možné předložit. Pro tyto případy bude potřeba vycházet z postavení soudu v nesporném řízení a z uplatnění zásady vyšetřovací a bude tak na soudu, aby důkladně zvážil, zda povinnost předložit lékařskou zprávu uložit, nebo ne. Nedomnívám se tedy, že by bylo potřebné dané ustanovení výrazně měnit.

Jeden z hlavních nedostatků právní úpravy však spatřuji v nedostatečné formulaci ustanovení §35 odst. 3 ZŘS, který neobsahuje způsob, jak by měl soud postupovat v případě, že posuzovaný podá návrh i přesto, že soud rozhodl, že mu toto právo nepřisluší. V §35 odst. 2 ZŘS je totiž postup soudu v negativním případě (tj. nepředložení lékařské zprávy) upraven. De lege ferenda tedy považuji za vhodné toto ustanovení doplnit o způsob, jakým procesním způsobem (zamítnutím či odmítnutím návrhu nebo zastavením řízení) se má soud s takto podaným návrhem posuzovaného vypořádat, neboť tento postup nelze dovodit ani výkladem za použití obecné úpravy obsažené v OSŘ.

Problematickým se mi u tohoto ustanovení také jeví opakované zamítnutí. Praxe se pak může potýkat s určením počtu těchto opakovaných zamítnutí. Vhodné by tak bylo doplnit toto ustanovení přesným určením typu „soud jeho návrh zamítl alespoň dvakrát za období posledních 12 měsíců“, případně jiným počtem zamítnutí za přesně stanovené časové období. Sporná otázka ohledně toho, zda jmenovat posuzovanému procesního opatrovníka dle §37 odst. 1 ZŘS i když má dlouhodobě hmotněprávního opatrovníka už byla judikaturou vyřešena tak, že procesní opatrovník musí být jmenován i v tomto případě. Judikatura se také vypořádala s otázkou, kdo má provést zhlédnutí posuzovaného. Prvořadou osobou by tedy měl být soudce a pouze ve výjimečných případech by mohlo být provedeno vyšším soudním úředníkem

nebo asistentem soudce. Podle mého názoru by klíčovým hlediskem v tomto případě měla být efektivnost. Nelze proti sobě striktně stavět na jednu stranu ochranu posuzovaného a na druhou stranu zájem společnosti (v tomto případě soudní praxe), ale je třeba hledat konsenzus tak, aby byla zachována ochrana posuzovaného a současně bylo provedení zhlédnutí zvládnutelné i pro posuzující orgán. Příkladem může být posuzována osoba upoutaná na lůžko, nekomunikující nebo zcela v kómatu, u níž se nepředpokládá zlepšení jejího zdravotního stavu a soud pouze přezkoumává dříve vydané rozhodnutí o svéprávnosti. Domnívám se, že v takovém případě je nadbytečné provádět zhlédnutí posuzované soudcem. Tato osoba totiž bude působit stejně jak na zaměstnance soudu, tak na soudce a povinný přezkum provedený soudcem by byl jen formalitou. Konsenzus tedy osobně spatřuji v judikaturou dovozeném řešení.

Do účinnosti zákona č. 460/2016 Sb. byla justicí namítána nemožnost upustit od provedení důkazu znaleckým posudkem v těch případech, kdy je zjevné, že znalecký posudek je jen formalitou. Reakcí na to bylo zakotvení čtvrtého odstavce do §38, který upuštění umožňuje za přesně stanovených podmínek (zejm. pokud se stav posuzovaného od posledního rozhodnutí o svéprávnosti nezměnil). S tímto řešením, které povede ke snížení zátěže posuzovaných a jejich rodinných příslušníků spočívající v různých zásazích ze strany soudu, plně souhlasím. Při své praxi na okresních soudech jsem se však také setkala s názory, že by soudu mělo být umožněno také upustit od provedení výslechu znalce, když v mnoha případech znalec při svém výslechu jen zopakuje závěry ze znaleckého posudku, které si soudce může přečíst. Pokud by bylo možné upustit od výslechu znalce, došlo by k ušetření nákladů spojených s jeho cestou k soudu v těch případech, kdy by jeho výslech byl pouze formalitou. Možnost upustit od výslechu by znamenala spolehnout se plně na soud, že tehdy, když to bude potřeba, znalec vyslechne, a když výslech nebude efektivní, vystačí si pouze s písemným znaleckým posudkem. Na druhou stranu existuje riziko návratu ke koncepci řízení o způsobilosti k právním úkonům účinné do konce roku 2013, která umožňovala soudu nevyslechnout posuzovaného, nezasílat rozsudek apod. Rovněž by tak nebylo umožněno ostatním účastníkům řízení klást znalci dotazy. Dle mého názoru by tento problém mohl být de lege ferenda vyřešen ustanovením, které by umožňovalo soudu upustit od výslechu znalce, pokud by výslech on sám nepovažoval za nutný a všichni účastníci řízení by s tím souhlasili.

V části upravující náležitosti výroku rozsudku jsem vyzdvihla dvě oblasti posuzování svéprávnosti, jenž vyvolávaly v praxi spory. Otázka procesní způsobilosti byla vyřešena a je oblastí, ve které omezit nelze. Vedle toho je však posuzovaný v procesní způsobilosti přece

jen omezen a to pokud jde o oblasti, na které se vztahuje rozsudek o omezení svéprávnosti. Nejde však o paušální omezení procesní způsobilosti.

Poměrně novým je stanovisko Nejvyššího soudu upravující možnost omezit svéprávnost ve výkonu volebního práva. S tímto stanoviskem se neztotožňuji a přikláním se spíše k oponentnímu stanovisku. K omezení ve výkonu volebního totiž podle mě nejsou splněny zákonné podmínky, konkrétně předpoklad hrozící závažné újmy, pokud dotyčný nebude omezen ve svéprávnosti v této oblasti. U pasivního volebního práva lze takovou újmu spatřovat v odpovědnosti spojené s výkonem funkce. Problémem je ale potenciální újma u aktivního volebního práva, kde si ji lze jen těžko představit. Dle Nejvyššího soudu může být újmou psychická zátěž spojená s výkonem aktivního volebního práva. Jak však vyplývá z názvu, jde o právo a nikoliv povinnost volit. Proto pokud bude výkon tohoto práva pro omezeného frustrující a bude mu působit psychickou zátěž, pravděpodobně vůbec volit nepůjde. Omezení svéprávnosti v této oblasti je dle mého nevhodné i proto, že je možné ho potenciálně zneužít k odstranění politicky nepohodlných osob. Těžké je také hledat hranici pro to, jakou volbu lze považovat za racionální a podle jakých kritérií se bude o omezení svéprávnosti rozhodovat. Otázkou také je, kolik posuzovaných, u nichž by eventuálně bylo možné uvažovat o omezení výkonu volebního práva, je vůbec schopných platně odvolit a nakolik mohou zvrátit výsledek voleb. Navíc volební právo je právem zaručeným na ústavní úrovni a jeho omezení by společností ani posuzovanému podle mě nepřineslo žádný zvláštní užitek.

Do procesní úpravy mají dopad také ustanovení hmotněprávní, ze kterých bych chtěla zmínit dobu přezkumu svéprávnosti, která byla rozšířena o třetí možnost, tedy možnost maximálně omezit svéprávnost na dobu 5 let, čímž bylo reagováno především na připomínky soudní praxe.

Dalším problémem, se kterým se však praxe potýká dodnes je v §39 ZŘS vymezený opatrovník jako mírnější opatření, který nemá jednoznačné hmotněprávní zakotvení a dochází tak k výkladovým problémům, zda je tímto opatrovníkem myšlen opatrovník dle obecného ustanovení §465 odst. 1 nebo §469 obč. zák. De lege ferenda bych navrhovala, aby byla příslušná ustanovení přeformulována, popř. přidáno nové ustanovení, které bude reflektovat procesní úpravu a najisto zakotví opatrovníka jako mírnější a méně omezující opatření.

I přesto, že s praktickým uplatněním nové právní úpravy vyvstaly na povrch určité problémy a nejasnosti, považuji ji za krok správným směrem. Domnívám se však, že při tvorbě

nových či úpravě dosavadních právních norem v této oblasti by se mělo více vyvažovat mezi ochranou posuzovaného a celkovou efektivitou.

Seznam zkratk

obč. zák.	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Seznam zdrojů

Knižní publikace:

BEZOUŠKA, Petr, Milan HULMÁK, Jindřich PSUTKA a Tomáš DOLEŽAL. *Soudní judikatura ve světle nového občanského zákoníku: komentovaný rejstřík judikatury a její použití po rekodifikaci*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 748 str. ISBN 978-80-755

DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část. 2. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 436 str. ISBN 978-80-7552-187-3.

JIRSA, Jaromír, Vladimír BERAN, Marek DOLEŽAL a kolektiv. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1.2. 2016. Kniha III., Zvláštní řízení soudní. 2. doplněné a upravené vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 1079 str. ISBN 978-80-7552-080-7.

KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 279 str. ISBN 978-80-7380-041-3.

KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKŘEJPEK. *Římské právo. 2. doplněné a přepracované vydání*. Praha: Beck, 1995, 386 str. ISBN 80-7179-031-1.

KUKLÍK, Jan a kolektiv. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011, 426 str. ISBN 978-80-87284-17-9.

LAVICKÝ, Petr a kolektiv. *Civilní proces. Řízení nesporné: zákon o zvláštních řízeních soudních; zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob (řízení ve věcech veřejného rejstříku)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 979 str. ISBN 978-80-7478-869-7.

MACKOVÁ, Alena, Ladislav MUZIKÁŘ a kolektiv. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, 858 str. ISBN 978-80-7502-122-9.

MALÝ, Karel a kolektiv. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010, 640 str. ISBN 978-80-87212-39-4.

MAREČKOVÁ, Jana a Maroš MATIAŠKO. *Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání*. Praha: Linde Praha, 2010, 223 str. ISBN 978-80-7201-801-7.

MELZER, Filip, Petr TÉGL a kolektiv. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. §1 - 117*. Praha: Leges, 2013, 649 str. ISBN 978-80-87576-73-1

ROUČEK, František, Jaromír SEDLÁČEK a kolektiv. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 1, (§§ 1 až 284)*. Praha: Linhart, 1935. Komentáře velkých zákonů československých, 1192 str.

SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 350 str. ISBN 978-80-7380-334-6.

SVOBODA, Karel, Šárka TLÁŠKOVÁ a kolektiv. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, 1032 str. ISBN 978-80-7400-297-7.

ŠÍNOVÁ, Renáta, Jana KŘIVÁČKOVÁ a kolektiv. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. Praha: C. H. Beck, 2015, 349 str. ISBN 978-80-7400-594-7.

ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a kolektiv. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, 1667 str. ISBN 978-80-7478-370-8

VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 3. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, 694 str. ISBN 978-80-7380-575-3.

WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první, Řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, 621 str. ISBN 978-80-7502-076-5.

Články v odborných časopisech:

FLANDEROVÁ, Martina, Petr VOJTEK. *Mírnější a méně omezující opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat jako alternativa k omezení svéprávnosti*. In *Soudní rozhledy*, č. 10/2015, str. 342

HROMADA, Miroslav, Alexander ŠÍMA. *Praktické otázky omezování svéprávnosti*. In *Soudní rozhledy*, č. 4/2015, str. 122

KOTRADY, Pavel. *Možnosti a problémy využití podpůrných opatření v praxi*. In *Právní rozhledy*, č. 1/2015, str. 16

MAREČKOVÁ, Jana. *Platná právní úprava a návrh nového občanského zákoníku ve světle čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením*. In *Právní rozhledy*, č. 3/2009, str. 86

MAŘÁDEK, David. *Právní jednání za člověka v bezvědomí*. In *Právní rozhledy*, č. 20/2016, str. 717

MUSILOVÁ, Šárka. *Předběžná prohlášení a ochrana zranitelných osob v novém občanském zákoníku*, In *Ad Notam*, č. 5/2013, str. 3

TOMŠOVÁ, Ema. *Úvaha nad schopností zletilého právně jednat*. In *Právní rozhledy*, č. 17/2016, str. 595

Elektronické zdroje:

Důvodová zpráva k zákonu č. 141/1950 Sb., občanský zákoník [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_10.htm

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze) ze dne 3. 2. 2012 [online]. 2012 [cit. 2017-02-9]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodovazprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

FLANDEROVÁ, Martina. *Zastoupení členem domácnosti - ano nebo ne?*. In *ASPI [právní informační systém]*. Wolters Kluwer, [cit. 2017-02-09]. ASPI ID: LIT50707CZ.

HRUBÁ, Eva. *Využití institutu prostého opatrovníka bez omezení svéprávnosti člověka*. In *ASPI [právní informační systém]*. Wolters Kluwer, [cit. 2017-02-14]. ASPI ID: LIT207009CZ.

LOMOZOVÁ, Andrea, Lenka ELIÁŠOVÁ, Zuzana SPÁČILOVÁ. *Právní jednání osob s omezenou svéprávností v praxi*. In *ASPI [právní informační systém]*. Wolters Kluwer, [cit. 2017-02-8]. ASPI ID: LIT168042CZ.

RITTICHOVÁ, Barbora, Maroš MATIAŠKO. *Svéprávnosti, quo vadis? (1.)* In *ASPI [právní informační systém]*. Wolters Kluwer [cit. 2017-02-15]. ASPI ID: LIT160654CZ.

Svéprávnost a připravované změny. In *ASPI [právní informační systém]*. Wolters Kluwer [cit. 2017-02-07]. ASPI ID: LIT161354CZ.

SVOBODA, Karel. *K čemu bude dobré předběžné prohlášení*. In *ASPI [právní informační systém]*. Wolters Kluwer [cit. 2017-02-09]. ASPI ID: LIT45779CZ.

Judikatura:

Nález Ústavního soudu ze dne 30. 11. 1999, sp. zn. II. ÚS 485/98

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2010, sp. zn. IV. ÚS 3102/08

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 9. 2007, sp. zn. II. ÚS 303/05

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 11. 2012, sp. zn. II. ÚS 194/11

Nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1974/14

Nález Ústavního soudu ze dne 5. 12. 2016, sp. zn. IV. ÚS 1580/16

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 9. 6. 2014, sp. zn. 24 Co 193/2014

Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 24. 9. 2014, sp. zn. 12 Co 306/2014

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 30 Cdo 4467/2014

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2185/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 30 Cdo 944/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2007, sp. zn. 30 Cdo 3398/2007

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2016, sp. zn. Cpjn 201/2015

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. Cpjn 23/2016

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 11. 2014, sp. zn. 8 Co 2017/2014

Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 16. 12. 2014, sp. zn. 15 Co 465/2014

Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 24. 9. 2014, sp. zn. 12 Co 306/2014

Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 27. 5. 2015, sp. zn. 13 Co 188/2015

Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 30. 1. 2014, sp. zn. 10 Co 37/2014

Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 31. 3. 2014, sp. zn. 18 Co 88/2014

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2010, sp. zn. 30 Cdo 2576/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2011, sp. zn. 21 Cdo 3871/2010

Právní předpisy:

Císařské nařízení č. 207/1916 ř. z. ze dne 28. 6. 1916, Řád o zbavení svéprávnosti

Císařský patent č. 208/1854 ř. z. ze dne 9. 8. 1854, kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech

Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s. ze dne 1. 6. 1811, obecný zákoník občanský (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch)

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí ze dne 12. února 2010 o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením č. 10/2010 Sb. m. s.

Zákon č. 100/1931 Sb., o základních ustanoveních soudního řízení nesporného

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád)

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony

Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Ostatní zdroje:

Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Důvodová zpráva k zákonu č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony

Resumé

Tato diplomová práce se zabývá řízením o svéprávnosti, které je procesním odrazem právní úpravy omezení svéprávnosti obsažené v občanském zákoníku. Svěprávnost je klíčovým právním institutem pro možnost člověka právně jednat. V některých případech je však potřebné, z důvodu ochrany člověka, jej ve svéprávnosti omezit, popř. zvolit jiné vhodnější opatření. Procesní úprava takového řízení je s účinností od 1. 1. 2014 obsažena v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, neboť obsahuje určité odchylky od klasického sporného řízení.

Cílem práce je komplexně shrnout a vyložit tuto právní úpravu včetně její vazby na úpravu hmotněprávní, poukázat na její nedostatky a navrhnout možnosti jejich odstranění. Za tímto účelem jsou v práci také konfrontovány názory odborné veřejnosti a dosavadní judikatura týkající se této problematiky.

Práce se skládá ze tří hlavních kapitol, které se dále člení na několik podkapitol a oddílů. Obsahem těchto tří kapitol je obecné vymezení pojmu svéprávnosti, exkurz do historie svéprávnosti a procesní úprava řízení o svéprávnosti.

Cílem první kapitoly je uvést pojem svéprávnosti. Úvodem je tedy svéprávnost představena a následně je kapitola rozdělena na plnou svéprávnost včetně způsobů jejího nabývání, omezenou svéprávnost a narušenou svéprávnost. Toto rozčlenění odráží různé „stupně“ svéprávnosti a reakci právní úpravy na ně. V rámci omezené svéprávnosti se práce blíže věnuje omezení svéprávnosti soudem, což je hlavní část hmotněprávní úpravy, ze které vychází řízení o svéprávnosti.

Druhá kapitola je začleněna, aby poukázala na historický vývoj institutu svéprávnosti a umožnila bližší pochopení tématu. Obsahuje vývoj svéprávnosti v jednotlivých historických etapách.

Zásadní je kapitola třetí zabývající se samotným řízením o svéprávnosti v aktuální právní úpravě. V této části jsou podrobně rozebrána jednotlivá zákonná ustanovení (včetně novely provedené zákonem č. 460/2016 Sb.). Pořadí jednotlivých podkapitol reflektuje průběh řízení před soudem až po podání opravných prostředků.

Závěrem své práce uvádím problematiku ustanovení a způsob, jak se s nimi vypořádala judikatura a praxe. Zároveň uvádím ta ustanovení, jejichž nedostatky přetrvávají a jakým způsobem by dle mého názoru měly být *de lege ferenda* odstraněny.

Summary

This thesis deals with the legal capacity proceedings, which are the procedural reflection of legislation of restriction on legal capacity included in the Civil code. The legal capacity is the key legal institution for the human possibility to make a juridical acts. In some cases, it is necessary, for the reason of protection of human, to restrict on the legal capacity, eventually to choose another preferable measure. Procedural regulation of these proceedings is, with effect from 1. 1. 2014, contained in the Code on Special Court Proceedings (Act No. 292/2013 Coll.), as it comprises certain derogations from classic contentious proceedings.

The aim of the thesis is to comprehensively summarise and interpret this legislation including her relation on the substantive regulation, point out her faults and propose options, how to remove them. To this purpose, opinions of experts and present case law regarding these matters are in the thesis also confronted.

The thesis consists of three main chapters, which are subdivided into some subchapters and sections. The content of this three chapters is the general delimitation of legal capacity, the excursion into the history of legal capacity and the procedural regulation of the legal capacity proceedings.

The aim of the first chapter is to introduce the concept of legal capacity. In the introduction the legal capacity is presented and then the chapter is subdivided into the entire legal capacity including ways of acquiring, the restricted legal capacity and the corrupted legal capacity. This division reflects various „grades” of legal capacity and reaction of legislation on it. Within the framework of the restricted legal capacity the thesis takes a closer look on the restriction on legal capacity by the court, which is the main part of the substantive regulation, on which the legal capacity proceedings are based.

The second chapter is incorporated to point out the historical evolution of institution of legal capacity and to allow closer understanding of topic. The chapter contains the evolution of legal capacity in particular historical periods.

The third chapter, dealing with the very legal capacity proceedings in the actual legislation, is essential. In this part, there are individual legalities in detail analysed (including amendment performed by Act No. 460/2016 Coll.). The sequence of individual subchapters reflects the proceedings before the court until the lodging of appeals.

In conclusion of my thesis I mention problematical provisions and the way, how case law and practice tackled it. I also introduce the provisions, whose imperfections persist and how should they be in my opinion *de lege ferenda* removed.

Název práce v anglickém jazyce: Legal capacity proceedings

Klíčová slova:

svéprávnost

Zákon o zvláštních řízeních soudních

omezení svéprávnosti

Keywords:

legal capacity

Code on Special Court Proceedings

restriction on legal capacity